

~~1129-III~~
~~14~~

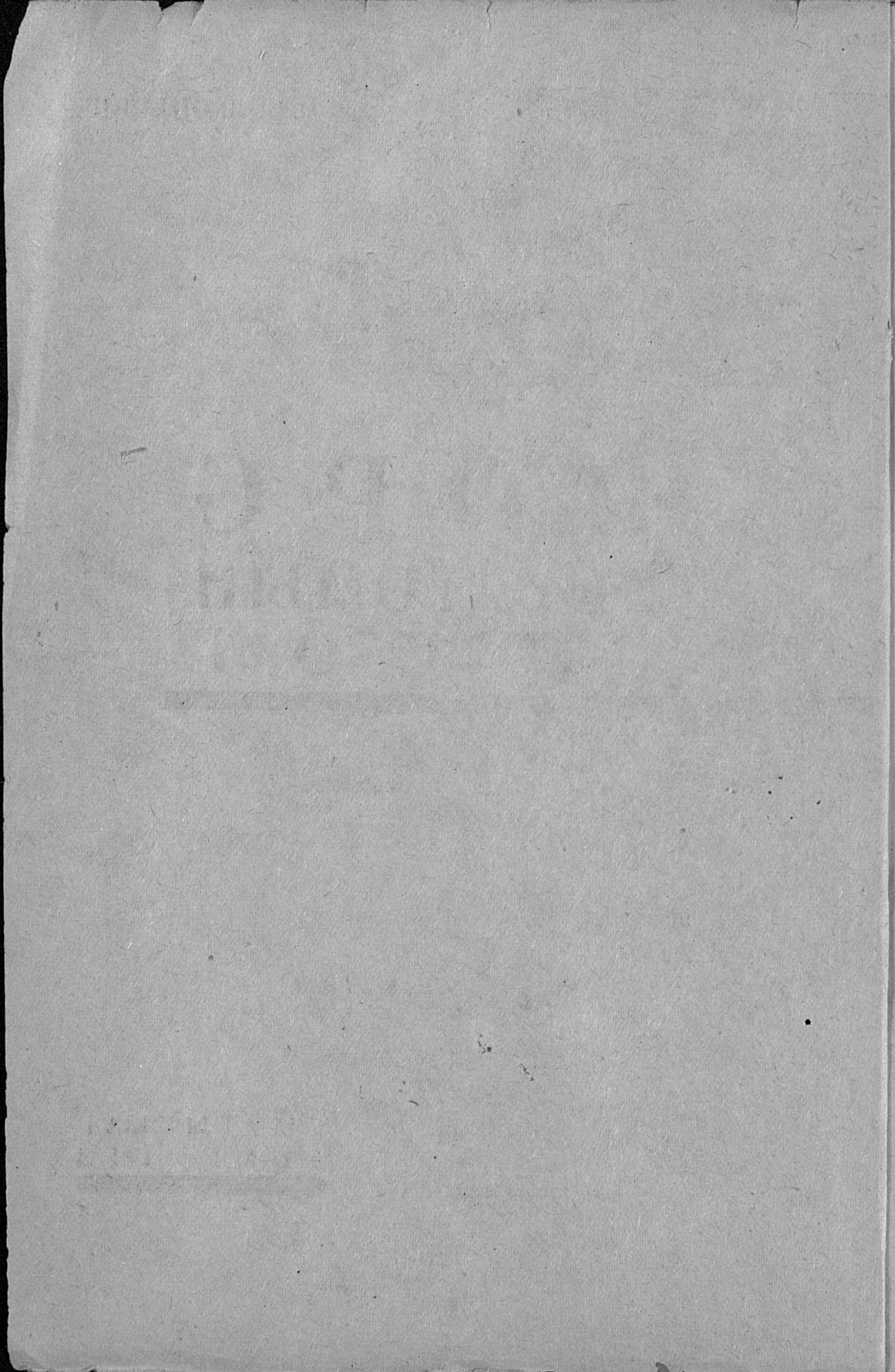
В. П. ВОЛКОПЯЛОВ

П О Р Г
В Ö Д И Т Ö М Ы Н
О Т С Ö Г

СЫКТЫВКАР
КОМІ ГІЗ

1 9 3 2

Коми-3
3-1362

В. П. ВОЛКОПЯЛОВ

П О Р О Г
В Ö ð I T Ö М Ы Н
О Т С Ö Г

Г.П.Б. в Лнгр. Ц
О.Э. 1932 г.
Акт № /

С Ы К Т Ы В К А Р
К О М И Г И З
1 9 3 2

В. П. ВОЛКОПЯЛОВ. Практи-
ческое руководство по сви-
новодству.

Перевод с русск. ЛУШКОВА.

Издание № 54, тираж 4200.
Зак. № 560. Уп. Облита № А-412.
Сдано в набор 13/V-32 г.
Сдано в печать 28/V-32 г.
Редактор — А. Елфимов.
Тех. редактор — В. Соснин.

Типография Коми Госиздата, г. Сыктывкар, Коммунистическая 1.

ПОРСВИҢӨМЛӨН КОЛАНЛУН

Воыс-воё содó олыс лыд Сöвет сојузын, стрóиталóны вылгырыс карјас, фабрик-заводјас, пискóдóны выл кóрттујјас, содó прóизводство вылын ужалыс робочóј армија. Страналóн индустриалычирүйтóмыс мувиҗ овмóслыс корó век óгарó унжык i унжык сојан прóдуктајас, а на пыщкын медколанјасыс — јаз да гóс. Јаја сојантóг оз поҗ дыр ужавны сóкыд уж вылын. Медым бура ужавны, колó бура сојны. Сикó инó, медым ужавнысó да паскóдчынысó промышленност вермис, сиктса овмóслы зев регыдја кадóн колó сикó котыртчыны, медым сетны тырмымóн колана гóс да јаз, Воҗза кадјасó јонжыкасó вóли снабжајтóны солалóм мóс јазóн — говјадинабн; ыж јазыд да поре јазыд рынокјас вылын зев еҗа вóли. Онја кадó јазóн вузасан рынокјас вылын, заграничајасын, делóыс веҗсис, јонжыкасó кутчигисны поре јазóн вузасын.

Амери́каны да Герма́нијанын жын јазыс — поре јаз. Ҷик-жó ташóм веҗсóм, тóдóмысóн, лóо i Сöвет сојузын. Лóо, ферт, оз весшóрбó: сы вылó ем зевгырыс помкајас.

Кущóмóс - нó сикó помкајасыс — причинајасыс?

Сикó помкајасыс поре сајас: мукóд пемóсјас — мóсјас да ыжјас дорыс порсыд меуна да медрегыд вермó јазсó вóчны.

Порсыд — быдсама торсó соје пемóс. Сикó сојó став сикас кóрымсó, кущóмóн вердам мóсјасóс да ыжјасóс, таыс кыңзи порсыд сојó весиг сецóм кóрымјас, кущóмóс мóс - ни ыж оз сојны. Порсыд поҗó сетны турун, селос, óтрубјас, жмых, кос турун, лубóј сикас тус (нань), пыҗ, таыс óприч — јаз пыҗ да вирыс вóчóм пыҗ, чери пыҗ, óтувја сојаныны шыбласјас да с. в.

Не óти гортса пемóс оз быдмы сецóм óдјóн, кущóма быдмó поре. Англијскóј порепи чужóмбóрас веситó 1, 2 килограмм, 6 тóлыс мысҗи сóктаммó 80 килограммóз, а 1 во бóрти — 160 кг - óз; мијан кукаң чужиганыс веситó 28 кг мында, воҗын мыт 100 кг, а 12 тóлыс мыт 195 килограмм. Мóдногóн - кó шуны, порепыс вочóж-нас быдмис-содис 130 пóв, а кукаңыс сóмын 7 пóв.

Мóскыд вочóжнас вајó óти кукаң, ыж — óти лóбó кык балó, поре — быд во кык пóрјаыс пијанасигóн вајó 20 порепи. Порсыс сóмын óти воса јылóмсó быдтóмóн поҗó бостны 1 — 2 тонна јаз да гóс.

10 да 12 тóлысóз быдтóм бóрын ең порејасóс поҗó-нын тырсóдны, најó асныс аскодсó кутасны вóчны.

Гырыс пемóсјас сетóны 1 килограмм јаз 10 — 12 кг. кóрым вердóмыс (тамында кóрымсó арталóма id пыҗóн), поре 1 кг. јазсó сетó 4 — 5 кг. id пыҗ вердóмыс, мóдногóн - кó шуны — 1 кг. јазсó порсыд вóчó, мóс серҗи жын дон вылó.

Вывті өдіө быдмөмысла поре стадаыс јай выло поңо вочө-
жөн начкыны унжык поре, мөс да ыж дорыс. Америкаса лыдпасјас
серті со кушдөм % воө начкөмыс:

Мөсјас	30,8
Ыж	28,1
Поре	81,2

Шуам сіз, мијан-кө ем 100 мөс, 100 ыж, 100 поре, то напыщ-
кыс, быд во ми вермам начкыны сөмын 31 мөс, да 28 ыж, а поресө
ми вермам начкыны 81 душ. Та вөсна поре рөдыс оз чін.

Начкігөн поре сетө медуна прөдукта. Порелөн начкөм
бөреа сөктаыс ловја сөкта сертыс 75—88%, а мөсјаслөн уна-
выло 50—60%.

Начкөм бөрас порелөн некушдөм шыблас абу: щөтсө јона
нөбөннн заграничаө, кішкаыс (сувјасыс) мунөны калбас вөчны,
віресө коетөны, ізөны да візөны скөт көрым выло либө мујас
кујөдавны.

Порелөн јайыс да госыс вывті бур, быд ногөн сіјөс поңо
сојны. Сіјөс поңо солавны, поңо коптітны; коптітөмөн пореыслөн
јайыс некушдөма оз щык, весіг буржык да чөскыджык-на лөб.
Та боксаң порејайыд мукөд пемөс јайјас серті јона бур.

Мөс јай да ыж јай солалөм бөрас чөскыдтөмжык лөб,
донтөмжыка секи сіјөс ценітөны.

Поревіңны Сөвет сојузын поңо быдлаын, војывса тундраын
кыңгі. Сөкыд індыны сешдөм рајон, көні ескө ез поң ыжыд
выгодаөн віңны поре. Сібырын, јона паскалөма скөтвізөм, көні
стрөіталөма да ужалөны зев уна сыр да выјвөчан заводјас,
јөвшыбласјас вылас поңо віңны-вердны уна сурс поре. Украина,
Војыв-Кавказ, Волга пөлөнса рајонјасын, көнјасын көзөны куку-
руза, подсолнуха да луцерна, поретө віңны јона-жө шогмө. Цент-
ралнөј чернозөмнөј областын, көні көзөны уна наң да выја кул-
турајас, либө картопел, корнеплодјас да клевер вөдітана Рытыввы
областын і быдлаын поңо кутчісны поревіңны.

Сіјө еша-на јешщө. Сіз-жө і промышленнөј рајонјасын, гырыс-
карјасын да фабрік-заводјасын пөрөвізөмтө поңо паскөдны:
өтувја гырыс сојан-јуанінјасын, кыс зев уна шыблас колө, сіјө
шыбласјаснас поңо не өті сурс поре вердны. Медса- нін јона
порөвізөмтө паскөдны колө кутчісны гырыс овмөсјасын—сов-
хозјасын да колхозјасын, совхозјасада да колхозјасада быдсікас
көрым шыбласыс вывті-жө уна. Шыбласјас сортірутчан пунктјас-
ыс, мельнічајасыс, елеваторјасыс, шыдөс фернітанінјасыс, выјвөчан,
сырвөчан крахмал-патока вөчан заводјасыс, столовөјјасыс і быд-
лаыс—поңо вердны порејасы.

Отка овмөсјасын поревіңны поңо, сөмын, ферт, сізінад
абужык выгөднө. Порөвізөмыд тырбур сетас сөмын гырыс овмөс-
јасын—совхозјасын да колхозјасын, көні віңны уна во либө уна
сурс душ.

Сѳвет сојуз пыщкын сојѳм кыңаі порејаітѳ вузалѳнѳ за-
 граңычаѳ-і, медјонасѳ Англіјаѳ. Сѳвет сојузлы колѳ мыјверман
 паскѳдны да содтыны порејајнас вузасѳмсѳ: поре јайвылѳ мѳ
 вајам заграңычыс зарнѳ, а зарнѳыд, кыңаі мѳ тѳдам, мѳјанлы јона
 колѳ, медым нѳбны фабрѳк-заводјаслы оборудованнѳ, тракторјас
 да мукѳд сѳкас мувің ужалан машѳнајас да ѳрудѳјѳјас.

Порејај заграңычаѳ нулывлѳсны і важѳн, сѳмын јона еща-а.
 Революціја ѳѳрын правѳтелство јона чорыда тајѳ уж дорас бѳст-
 чѳс, стрѳіталѳс уна гырыс беконнѳј фабрѳкјас. Ъѳрја војасѳ Ан-
 гліја со мыјдта бекон нуѳма:

Војас	РСФСР		Україна
	Бѳлограмм	Шајт дон	Кѳлограмм
1925/26	984.000	—	1.392.000
1926/27	4.197.000	2.764.877	3.840.000
1927/28	7.882.000	5.402.825	4.656.000

Тајѳ табліцаыс тыдалѳ, заграңычаѳ бекон вузалѳм РСФСР-
 ыс і Українаыс воыс-воѳ содѳ. Сѳмын сѳјѳ абу-на јешщѳ тыр-
 мымѳн, абу-на став възможностсѳ сы вылѳ ісползујтѳма. Аснымѳс-
 кѳ мѳ ѳткоѳбалам зев чѳланык странакоѳд — данѳјакѳд (сылѳн площ-
 щаыс важ Мѳскуаса губерњааса ічѳтжык), мѳ аңам: сѳјѳ-жѳ 1927-д
 воын данѳја начкѳс 4.952.818 поре да 40.000 поре вузалѳс Германѳ-
 јаѳ ловјанас. Данѳја вузалѳс Англіјаѳ со мыјдта бекон:

Војас	кѳлограмм лыд
1925	191.570.000
1926	190.229 000
1927	256.380.000

ѳ0%-ыс Англіјаѳ вајѳм бекон пыщыс данѳјалѳн. Сыкѳд ѳт-
 щѳщ — датскѳј бекон медѳдона став беконјас пыщкас, весѳгтѳ
 Сѳвет сојузса беконыс дѳнажык.

Вајѳѳѳм лыдпасјас петкѳѳлѳны, мыј данѳјас ѳрдѳѳма Сѳвет
 Сојузѳс бекон вѳѳѳмнас да заграңычаѳ нуѳмнас. Артавын-кѳ поре
 лысѳ данѳјалыс да мѳјанлыс, аңам: данѳјаын-кѳ быд 100 морт
 вылѳ воѳ 88 поре, то мѳјанын сѳмын 13 поре. Колѳ јешщѳ бѳст-
 ны тѳѳвылѳ со мыј: мѳјан пореыд да датскѳј пореыд абу ѳткоѳ-
 ѳс. Мѳјанлы, јешщѳ јона-на дыр лоѳ ужавны-мырсыны, медым
 мѳјанлыс поренымѳс вајѳѳны датскѳј пореѳѳ.

Мѳјанын ем став възможностыс, став коланторјыс поревѳѳѳм
 кыпѳѳѳм-паскѳѳѳм вылѳ. Сѳмын кужтѳмыс мѳјанѳс јона унаыс
 торкѳ. Медыжыд уж поревѳѳѳм ѳѳѳѳѳмын усѳ план сертѳ ужа-
 лан соціалѳгѳческѳј ѳвмѳсјаслы—совхозјаслы да колхозјаслы.

ДОХОДНӨЙ ДА УБЫТОЧНӨЙ ПОРЄВИЗӨМ

Оз ставеикас порєыс важны выгода овмөслы. Пондам-кө мө ас овмөсаным виэны рочеикаса омөлк порєјасөс, мијан став арталөмјасыд да мырөөмыд вес вошө. Жеңыд кадөн тырмымөн јажеки мијанлы оз во. Овмөсын порєвизөмлөн выгодајасыс артавөөны со кушөмторјасөн: 1) өдјө быдмөмнас, 2) ыжыд сөктанас да 3) донтөма вердөмнас.

Вермө-ө прөстөј сикаса порє могмөдны таяд корөмјасөө? Некушөма оз. Мијан порєыд вывти нөжјө быдмө, тырбурөз сөвмө сөмын 2—2½ во мыст, а сөктаыс муртса-муртса воө 80—100 килограммөз. Сыыс өприч, сещөм порөтө быдтыны јона дөна сувтө, көрымыс вывти уна муно-да.

1-ја сөрп. Војвын рајонса бурмөд-төм порє рөд.

Украинаын вөчөм опытјас сөртө прөстөј порєыс 1 килограмм јасө сөтө 11.15 килограмм һаң вердөмөн, а англијскөј порє 1 килограмм јасө сөтө 4,5—6 килограмм һаң вердөмөн.

дохөд сөтана порєвизөмтө прөстөј порєјаснад он вермы лөсөдны. Виэөдлам-кө ми заграичаса уж вылө, ми адхам: мыј најө важөн-һын өткажитчөмаөс асланыс порє порөдаыс да вөдөтөны културнөј порє рөдјас, кодјас дохөдсө јона уна сөтөны.

Културнөј порє быдмө өдјө, ылө колө прөстөј сикас порєјасөс. Вожын мыст англијскөј подевиноклөн сөктаыс воө-һын 80 килограммөз, а во мыст сөктаммө 160—1.5 кг-өз. тырбурөз быдмөмнас сылөн сөктаыс воө 250—300 кг-өз, либө мөдногөн-кө шуны—өтө сещөм порєыслөн сөктаыс 3—4 прөстөј порє мында.

2—3 во чөж олигөн прөстөј порєыд унжык көрым сојас, а јасө сөтас сөмын 80 кгр. Сымда јасө сөтө бур рөд порє 6 төлысөн. Сөрт сөсө, прөстөј порєыдлөн јайыс овмөсыдлы вывти дөна лөб, сөјө-жө көрымнас-кө позө быдтыны 4—6 порє да бөетны 4—6 мында унжык бур јаж.

Но көт мыј, а прөстөј порєыдлөн емөс бур. качествојас-и: сөјө абу пөска, оз требујт бур оланөјас да бур дөчөр. Быд сөктаса олыс төдө, мыјөн вердөны да кызө дөчөрөтөны прөстөј порєјастө. Тулысһаң арөз најө котралөны һекушөм дөчөртөг лудын, пөткөдчөны мыјсурө кокувөыс. Најө јирөны турун, парјасөны помөј шыбласјас пөын либө пөрөны градјөрјасө, садјас пөщкө да корсөны пуктас коласјасөс да м. т. Најө вывти јонөс кок јылас, зөв ылытө вермөны кышөвтны, һекушөма оз прамөја музны. Сөсө та сикаса порєыс зөв рөдаөс: өтчыдјөныс најө вөјөны 10-12 порөпөз. Бур мамјас најө, јона јөлаөс, чөлаөдысө бура дөчөрөтөны, порспөјаныс төвјөны көкнөфөк көзыд оланөјасын, көзыдыс

һиндмында оз повны. Сомын наһон һөжжө быдмөмыс иһот
сөктаыс да уна көрым сојомыс туйтөммөдөһны најос.

Кушөм сикас поре мијанлы колө вөһитны? Тајө јуалөмас
став специалистјасыс воһны өһи кыв вылө—колө-пө вөһитны ан-
гліјскөј поре рөд.

Мувылын һөһти страна абу, көһи ескө оз вөһитны англи-
скөј порејассө ассыныс поревіҙөмсө кыпөдөм могыс. Сешөм-жө
тујөд колө мунны Сөвет сојузын-и, сыног кыпөдһны поревіҙөмсө.

Кымынкө дас во сајын Англијалөһн вөһины сешөм-жө прөстөј
порејас, кушөмјасөс өһи ми вөһитам. Порејасыслөһн вывти һөжжө
быдмөмыс да ыжыд вердас доһныс англичанаөс чуждөдөһны ассы-
ныс порејассө, најөс бурмөдөм могыс, тырөдһны китајса порејас-
көд. Китајечјас—немөвөјса поревіҙөмсө, наһон порејасыс јона
торјалөһны англијаса порејас дорыс. Наһон вөһи бурөщ став бур-
торјыс, мыј ез вөв англијскөј порејаслөһн. Китајскөј порејас выв-
ти өдјө сөвмөһны, 12 төһыс мыст најө воһны-һын тырбурөз, сө-
мын—мыј омөһыс наһон вөһи—китајскөј поре 12 төһыс мысти
дугдө быдмөмгыс, сөктанас воө сөмын 100—115 килограммөз.
Сөсө најө көзыдөс һөкушөма оз терпитһны. Јона дырөһ, китај-
скөј да англијскөј порејассө мөда-мөдыскөд тырөдөмөһн, најө
лөсөдөһны аслыс сикас рөд—англијскөј посһи порејас. Тајө поре
рөдыс ез-на бурмөд сөлөмјассө англичанаһыс, најө воөд ужсө һү-
дөһны. 1851-д воһн прөстөј робөчөј ткач—Јосіф Тулеј—выстав-
ка вылө петкөдөһс выль поре рөд, кэди вөһи торјалө воөдө прө-
дөһыс. Сешөм рөдсө кутөһны шуһны „жежыд гырыс англијскөј
порејасөһ“.

Тулејлөһн шөдөдөм торјасыс ез-на еһдыһны.

Воһн 1852-д воһн сөјө бара выль сикас поре рөд петкөдөһс,
көдөс һитөһны „шөркодөһем жежыд порөһн“. Англијаһын јона пас-
каләма шөркодөһем сөд поре рөд, һөбө беркшөрјас.

ПОРГ ПОРОДАЈАС.

АНГЛЫЈСКӨЈ ПОСНЫ JEЖЫД ПОРГ РӨД.

Тащөм рөдә порејасыс ез паскавны Англијаи -ни, мијан Сөвет Сојузын. Тащөм сикас порејасыс зевө дјө сөвмөны, 6 төлыс мысты налөн сөктаыс лөб 65—75 килограммөз. Јона бура пөткөдчөны јөла помөјјасөн да сулөдөмөн вердигөн. Пөскөтөна вылын оз вермыны јирөыны, ветлынысө оз вермыны -і, лыјасыс сылөн вывті жебыдөсө - да. Јајыс налөн вывті гөса, солавны -ни коптөтны оз щөгмы, бекон лөсөдны он -жө вермы. Порејасыс вывті жежөјөсө, көзыдыс да шөныдыс јона полөны; вывті піскабө, корөны бур дөзөр, еща порепі вајөны -і. Јона өдјө јывмөны (вырождаются) дај кокныя висмөны омөлжыка -кө пондан дөзөритны.

2-өд серп. Посны жежыд поре рөд.

рыс чангыла (јона чөгөма), лыгыкас лыјасыс пыщкөслаң пырөмабө, а увдорја көршалыс (челугтыс) воэч чур-гысөма.

Өвмөс бөкеаң наыс ыжыд бур абу, медөа -нын мијан сојузын, Сөмын гаралан помыс сылөн бур; сјө порөсаңыс кык Англијскөј порөјас артмисны — гырыс жежыдјас да шөркөдөм жежыдјас.

АНГЛЫЈСКӨЈ ГЫРЫС - JEЖЫД ПОРГЈАС.

Англијскөј гырыс - жежыд рөдә порөјас артмисны посны - жежыд порөјасөсө меставывса порөјаскөд тырөдөмөн. Медвоэаыс сјөс лөбөдөма Јоркширскөј округын, сывөсна сјө шусө „јоркширскөј лөрөдади“ — Јоркширди. Јоркширјасыд јона өдјө паскалісны Англија пастала. Бурлуныс тащөм сикас порөјасыслөн вывті төдчанабө - да, регыд мыст пондөсны -нин петкөдны заграңичаө да заграңичаын ассыныс порөјасөсө сјөн пондөсны тырөөдавны. Оні јоркшир порө - төм странаыд некөн -ын абу. Америка, даңја, Гермаңја, Швеција, Норвегија, Финлаңдија, Польша, Италија, Чехословакија і мукөдјас — торјөн донјалисмы сылыс бурлуносө да вајөсны асланыс странаас. Јоркширјасөсө вајавлісны революцијаөзөса Россөјаө -і. Секи -нын вөлі лөбөдалөма рассафныкјас рөдјөдны, јоркшир порө рөдсө паскөдны. Сөмын, колө шуны, сещөм порөјасыд зев -на -жө еща

вӱлі. Сӱмни революцiя бӱрын, поревiзӱм вӱснаыс јонжыка пон-
дiсны тӱждыены - да, рассадныкјасыс јона содiсны.

Асланым Сојузныцца порејасӱс вiзӱм паскӱдӱм кыҗи, сецӱм

3-d серп. Англијаса гырыс јежыд поре рӱд.

порејасӱс ыжыд партiјасӱн вајавлісны Англијасыс. ӱнија кадса
јоркширјасыд еща торјалӱны-нiн важ дырса сертыс. Вӱјдӱрсӱ
Англијаад јонжыкасӱ вӱлі разалӱма чангыла ныра порејас, вӱснi-
шоч шӱтаӱс, нач пастӱм кодӱс. Англичана регыдӱн каҗалiсны,
мыј сецӱм поресыд налы ӱз шогмы. Чангыл ныра порејасыдлӱн
увдорја кӱршапiнјасыс вевдорсајасыскӱд оз ӱтлаасны-да, поресыс
оз вермы бура сојансӱ, медса - нiн тусјастӱ, куртчавнысӱ. Сојi-

4-d серп. Англијаса гырыс јежыд ај поре.

тас поресыс сӱкыда лӱлалӱ, овлӱ — весiг вiр мунӱм нырпырыс.
Женiдiк вӱснi кокјасыс терыба ветлынысӱ оз лезны - да, сецӱм
сiкас порејасыд пӱскӱтина вылын вiҗны оз шогмыны. Та вӱсна
англичана регыд еновтiсны најӱс вiзӱммыс да бостчiсны вiҗны куҗ
кокјаса, јон лыјаса порејасӱс, кодјаслӱн гӱныс сук да ӱбыдiк
шӱвк код, јај дiнас топыда пуксӱма. Тацӱм порејасыс оз повны

вегломыс, јирѣоны пѣскѣтина вылын, бура куртчалѣны кѣрымсѣ, дај оз повны поводѣа вежласѣмыс.

Міјан Сојузын, кытѣ војдѣр вѣлі чангыл ныра јоркшірјассѣ вајмылѣмаѣс, крестанаыс зев мѣтѣма вѣѣѣѣны выл еікас јоркшірјасыс вылѣ.

„Јоркшір“ нѣма порѣтѣ најѣ чajtѣны шук чангыл ныраѣс да куш јајаѣс. Но, тѣѣѣмыс, сіјѣ ѣшыбка. Сеѣѣѣм еікас порѣјасыѣ-кѣ ѣз шогмыны англїјалы, мїјанлы, Сѣвет сојузыѣлы — сіјѣ важѣн-нѣн, оз шогмы.

Оз поѣ сѣмын чангыл ныра да гѣнтѣм јоркшірјасѣс бѣрјыны, а колѣ бѣрјыны сеѣѣѣм јоркшірјасѣс, кодјаслѣн нырыс вескыѣ куѣ-гѣна да јон кокјаса.

Міјан сојузса рассаднїкјасын рѣѣмѣѣѣ сѣмын мѣѣсїкас јоркшірјассѣїнекуѣѣма оз бергѣѣѣчыны чангыла ныра јоркшірјас дораѣ.

Ташѣѣм еікас порѣјас јона гырысѣѣс. Ај порѣјас быѣмѣѣны да шѣгѣѣны 410 кг. - ѣѣ, еѣ порѣјас — 240—290 кгр. - ѣѣ. Овлывлѣѣны, кодыр бура верѣѣѣм порѣјаслѣн еѣктаыс 409,5 кг, а выставкајас вы-лын торја быѣтасјас вѣвлїны еѣктанас 573 кгр. - ѣѣ.

Міјан порѣвѣѣѣсјасылы, совхозын да колхозын меѣса јона еїнмѣ шыбытчана англїјаса гырыс жежыѣ порѣ рѣѣ, мыјпонда зев колана сувтлыны буржыка, тајѣ скѣтјас јывеыс гїжѣѣѣјас вылѣ.

ЗАВОДСКОЈ ТУШАЛОН ГѢКТА

	Ѣтї арѣсалѣн	147-180 кг.
	Кык арѣсалѣн	{ ај порѣјас 246-294 „
		{ еѣ порѣјас 213,5-294 „
Мера	Куѣа	{ ѣтї арѣса 135-150 см.
		{ кык арѣса 155-172 „
	Кыза	{ ѣтї арѣса 120-135 „
		{ кык арѣса 140-160 „
	Судта	{ ѣтї арѣса 70-80 см.
		{ кык арѣса 80-92 „

Порѣлѣн куѣаыс муртавеѣ лѣнтаѣн јурчут јывѣаыс (кык пѣл-костас) бѣж вуж дїнѣыс, спїна куѣаыс. Лѣнтаѣн-жѣ бостѣѣ кыза ногыс кык лопатка сајгыс мурталѣмѣн.

Судтаыс порѣлѣн муртавеѣ жожеаыс шоша вѣстѣѣыс. Рѣѣлѣн тѣѣѣѣнјасыс: Жежыѣ гырыс, тїпїчнѣј, шѣркѣѣ-жежыѣ порѣјасыс торјалѣны, бура вылын сулалѣ кокјылас.

Формајас. Куџ тушаа, абу јона куџ, да лажкнитчѳм коска, шѳрја тушаыс пыдын да паскыд, бура да местаын кокјасыс.

Вѳрасыс. Вѳлаа да вескыда ветлѳдлѳ, мунигас оз зирѳѳдлы задсѳ:

Кѳнѳиција. Јаја, но абу шѳг, (завѳдскѳј туша) спокојнѳј характера, но абу вјалѳј.

Јурыс. Умерѳнѳја куџ, ѳмѳлика пышлаѳ ѳукылтчѳма чужѳм-банладорыс, но абу чангыла ныра, нырыс паскыд, абу вывлян-кајѳма, шѳкаыс јаја, но абу сѳкыд, кык пѳл костыс паскыд, сѳнјасыс ыжыдѳс, сѳнлапјасыс нормалнѳја пукалѳны.

Пѳлјасыс. Куџѳс, абу јона паскыд, вѳснѳѳс да зумыдѳс, дѳргѳгѳртыс ѳебыд гѳннас быгѳртѳма код, (кокѳидика) ѳмѳлика ѳорѳма воѳлаѳ, пѳлвужтыс абу ласѳма.

Сылыыс. Абу јона куџ, јаја, абу грубѳј, вевдорыс туша-ыскѳд јитчѳ шылыда.

Пѳлпомыс. Паскыдѳс, пукеѳма пѳлѳсѳн, јаја, абу чорѳѳма, спѳнаыскѳд јитчѳ шылыда.

Кокјасыс. Вескыдѳс, пѳзѳсјасыс мѳчаа тѳдчѳны, лопатка лыс да кокчерыс овалнѳјѳс, но абу јона куџѳс, гыжја лѳкыс вескыдѳс, женыдѳс, кок гыжјасыс зумыдѳс, паскыдѳс.

Морѳсыс. Паскыд да жужыд.

Спѳнаыс да коскыс. Паскыд, вескыд, лѳбѳ ѳмѳлика лажкнитчыштѳма, јаја да абу гуранаѳс лопатка гѳгѳрыс і креста лы ѳтывычан гѳгѳрыс.

Бокјасыс. Жужыдѳс, куџѳс да гѳгрѳс ѳрдлыаѳс.

Рушкуыс. Топыд, абу ѳшѳдчѳма, увѳѳѳтыс зѳк вескыд, морѳс да рушку вежѳсыс абу чѳгѳма, ѳѳнјасыс абу еѳажык 12-ыс да мѳчаа ѳтырышјѳн пукалѳны, бысѳн зонѳвѳаѳс.

Пакыс. Топыд да тырѳс.

Креста лыыс. Куџ, паскыд, јаја, абу ѳшѳдчѳма.

Окорокаыс. Тырѳс, кызѳс, кокбѳрлаѳчыс јајаѳс, вылыс гѳгрѳсѳс.

Кокјасыс. Вескыдѳс, лучки местаын пукалѳны, кокбѳрыс оз матымыны, абу чукултчѳмны, лыыс овалнѳј да мѳча, сѳстѳм, гыжјыс да гыжја лѳкыс воѳ кокјасыслѳн, кызі і бѳрјасыслѳн.

Бѳжыс. Вылын, вуждѳнтѳыс кызѳс, куџ, бѳж жылыс тугја гѳна.

Кучѳкыс. гежнѳј да абу јона вѳснѳ, јежыд да сѳстѳм (абу карѳѳс) кокјасас абу кѳреѳма, абу чукупѳс, абу сѳд чутѳс да мыј поѳѳ пемыдѳз чуттѳм.

Вылысыс. Гѳныс куџ, јежыд шѳвккод, абу чѳткылѳс (ѳмѳлика чѳткылтчѳм овлѳ.) ѳткоѳа тупкѳма вылыссѳ. Пемыд-лѳзов чутјас тупјысѳмны сѳз-жѳ јежыд гѳннас.

Тажѳ рѳдѳыс скѳтыс зев регыдѳн сѳвмѳмны (быдмѳны), сѳз-жѳ најѳѳс верѳѳмыс-быдтѳмыс аенысѳ ѳдјѳ вѳштѳ. Россѳјаса ѳпытнѳј станцијасас сѳртѳ јоркшѳрјас 10-17 тѳлыс бѳрын ѳѳи килограм быдмѳм јаж вылѳ сѳисны 3,5 кг. 5 кг-ѳз туса сѳјан, арѳсѳн жын-јѳн бѳрын 4,5 кг. 6-7кг-ѳз. Виѳѳдлам-кѳ сѳјѳ жѳ ѳпытыс, прѳс-

төй бурмөдтөм поре быдмигас өтi килограмм жай выль өөiс 11
—15 кг-бэ.

Жоркшир ең поре вайө пижансө тырмымна. Россiяса рассадник-
жас вицөдөм сертi жоркширжас шөркөдө вайөны 10-12 порепiөн.

Щөкыда овлө, порежас вайөны 15—17—19 порепiөз. Сiзкө
жоркширжасөс нөтi оз ков винитны, мыј најө ещажыкөн вайөны.
Мөднөгөн-кө быд поревiцыелы колө жонжыка төждыены сөкыда
новлөдлыс порежас понда, ещажык пијана ең порежас дорыс.

Пијансө порежас радејтөны, бура вөбiгчөны накөд дај jөлаөс.

Куч да жон кокжасөн, жоркширжас лөсыда ветлөны да зев бу-
ра пөлзүјгчөны поскөтiнајасөн, жонжыкасө томжыкжас. Бура вер-
дөм порежас начкөм бөрын лөоны 80—87%-өз ловја дорыс. Јайыс
лөб зев бур, пшты ставыс гос. Томжыкжас сетөны зев бур бек-
он. Јайыс зев бура күтө совсө, коптiтөмсө да вицө аслыс зев
чөскыд көр, кодi рынок вылын донјавөө донөн.

Бөрја војаснас Совет сојузын, кызi i Англијаын, кутiсны пас-
көдны кык пөлөс жоркширжас, коджас зев бура төдчымөн торјалө-
ны мөдө-мөдөыс. Өтi пөлөсыс—госа-јаја.

Госа-јаја жоркширжасыс торјалөны жеңыджык, гөгрөсжык,
паскыд да жужыджык тушабн, паскыда пукалан жеңылик кокжасаөс.
Окорокаыс тыржык, кок бөрлабэзыс летчө јайыс, лопаткажасыс
јајаөс. Став тушаыс јајажык дај сөкыджык. Мөд пөлөсыс—бек-
оннөј. Беконнөј жоркширжас кучжык кокаөс, возла дорыс абу
сөщөм јаја, тушаыс кучжык i окорокаыс омөлжык. Тушаыс вөс-
ныжык, абу сөщөм жужыд, кущөм госа-јаја пөлөс порелөн.

Англичана ез случаянө гөгөрвоны беконнөј жоркшир пөлөс
порејасөс вөбiтөм паскөдөм жылыс. Пөрыс порејаслыс госа јайсө
најө оз радејтны, а радејтөны томжык гөстөм порејайјас. Таш-
өм порејайсө најө бөстөны кызi жоркширжас помыс, сiз-жө метiс-
жас вомыс, мукөд пөлөс рөдјаскөдi меставывса рөдсө сорөмөн.
Но кодыр најөлөн меставывса рөдјасыс зев госаөс, секи i рөдсө
сорөмөн лөоны сөщөм-жө госаөс. Сыпонда најө, мыј вермөны
старајтчөны вежны жоркширжасөс, медем лөоны кызi пощө гөстө-
мөежык. Сөщөм метiсжассаыс пијаныс кутасны лөны гөстөмөс-
жык, кос чiгја јајаөс.

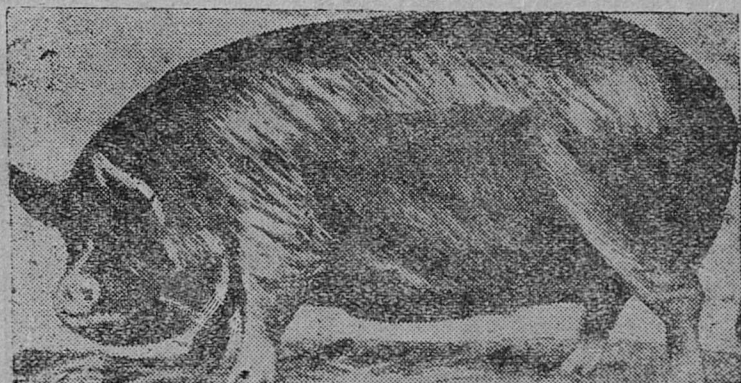
Мијан Совет сојузын беконнөј жоркшир поре лыд сөдтөм
некущөм требованыөјасөн оз оправдајтчы. Мијан прөстөј рөдө
порысө томжыквывеыс сөщөм кос да омөл, мыј беконнөј жоркши-
рөс сетны некызi оз шөгмы. Сылы колө сетны кызi пощө регыд-
жык сөвманлун, быдмөм да мед буржыка вештiс вердөм дон-
сө. Ставсө тајө мөгмөдөны зев бура госа-јаја пөлөс жоркширжас,
коджас зев зөныцөдөс, зев бура быдмөны да сiз-жө сетөны возө
асыныс бур качествөсө пијаныслы.

Гырыс жежыд рөдлыс, кызi тырмытөм торвылө пощө iндыны
унасикас лунсө. Мијан Сојузын, кызi i Англијаын, жоркширжас
пөвсын, зев сөкыд адзыны, көнi ескө вөли ставыс өткоф сiкас.
Тајө вiеталө сiјө, мыј жоркширлөн рөдыс абу-на тырмымөн офор-

Онїа кадö Союзö оз ваїны сыпонда, мыҝ англијскöј ғырые жежыд порејасыс ми адҝам јонжыка бур матерјал, кыҝи породиҝтöј поре паскөдны, сїҝи-и асыным прөстöј порејас бурмөдөм вылө.

АНГЛИЈАСА ШӨРКӨҝ СӨД ПОРОДА.

■ ■ Тајö рөдсө төдөны јонжыкасө беркширскөјөн Революција-өҝса пөраын беркширјассө вөлі јона-код паскөдөма. Россїяын,

6-d серп. Беркширскöј поре рөд.

Јонжыкасө лунвыв јукөнас. Онїа кадö беркширјассө сїҝ-жө оз ваїны Совет сојузö сы понда, мыҝ буржыкөн планөвөја поре рөд бурмөдөмын адҝма англијаса ғырые жежыд рөдсө.

Беркширјас пемыд, лөбө ҝик сөд рөмаөсө, һеҝжыд жежыд чутјас емөс јурас, кокас да бөжылас.

Тушаыс зев жужыд, паскыд, лөсыд модаа, жеҝыд да јон жокјаса. Ставнас ачыс јона јаја, вескыд спїнаа, воҝладорыс зев јаја окорокаыс тыр. Öдјө быдмөмөн да вердөм донсө вешгөмөн берширјас һөҝи оз уступајтны ғырые жежыд породалы. Начкөм бөрын јајыс овлө унжык, сөктанас ғырые жежыд рөда поре дорыс.

Јоркшир дорыс һеуна пасҝижыкөс беркширјасыд. Ыжыд ај порејаслөн сөктаыс став тушанас овлө 205 кгр. гөгөр, а еҝ порејаслөн 164 кгр. гөгөр.

Торја-һин зев колана пасҝыштны беркширскöј породамыс буртор, најө-жар дырји зев вынослөвөјөс.

Роч поревіҝејас важөн-һин төдөны, мыҝ лунвылын, жар пөрајасөн, беркширјас буржыка вермөны овны поревіҝан пөскөти-најасын, мукөд пөлөс порода порејас дорыс.

Беркширјас—устаноітчөмжык порода мукөдјас дорыс. Сыпонда најө вермөны буржыка сөтны асыныс качествосө піјаныслыс. Беркширјаслөҝа піјаныс өҝкөҝө

жык. Беркшірјас омблжыка сөгчоны висомјаслы, мукб културнбј рбдјас дорыс, абу сещбм требователнбјбс.

ДАТСКБЈ ДА НЕМЕЧСА ПОРБЈАС

Важбн датчана вбдлісны порејасбб меставывса рббвс, кбдјас омбла вблі торјалбны мбјан порејасыс. Поробасб бурмб-

7 -d серп. Беркшірскбј ај поре.

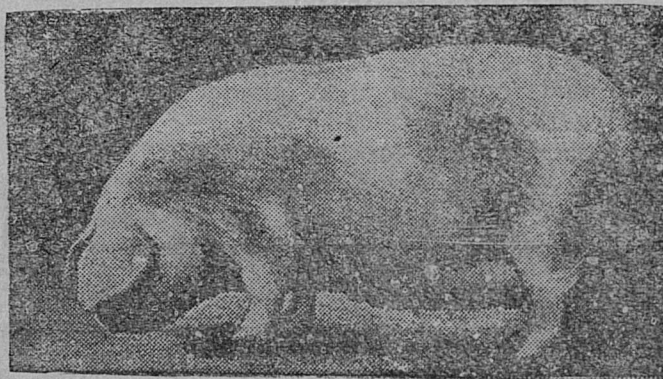
дбм могыс, набјб унаыс вайлісны Англбјаыс јоркшірјасбс да сор- лавлісны асланыс порејаскбд. Сыкбд бтщбщ набјб бурмбдбсны вбдбмсб, дбббритбмсб да верббмсб. Метбсјасыс ббрјы-

8-d серп. донскбј ај поре.

лісны буржыкјасбб, набјб мбда-мбдыскбд блра скрещбвajtлісны, шогмытбмјасбб бракујталісны да рббввлас ледісны сбмын бур- жыкјасбб. Ташбм заводскбј ужбн, 1895 воын набјб пубдбсны став поре стадајасбб вбдлалбм да колбдбсны рббввлб на пбвсыс сб- мын бткымынјасбс. Колбдбм стадабб набјб шуібсны племеннбј центрјасбн, і сбмын сбјб стадаыс лббм пбјаныс кутбс шуыны племеннбј рбббн. Сбмын набјб пбвдбсны тырсбдны. Ташбм ногбн

најо вермісны рѣгыдѡн закрѣпѣтны хоѣајственнѡј качествѡјассѡ порѣјаслыс да 40 вѡгѡбѣрѡн петкѡдѣсны ассыныс выл датскѡј

9-д серп. датскѡј ен порѣ.

рѡда порѣјас. датскѡј порѡдаа порѣјас лоіны дас батыс да со кымын мам помыс.

Германѣја сещѡм-жѡ ногѡн лѡсѡдѣс аслыс выл порѡда „облагороженнѡј немецкѡј порѣ“.

10-д серп. 6 тѡлысѡа ај порѣ.

Тажѡ выл рѡдыс оз вермы лоны бурмѡдана рѡдѡн мѣјан прѡстѡј рѡда порѣјаслы. Ставыс тајѡ лоіны англѣјаса јѣжыд гырыс рѡдыс, меставывса прѡстѡј рѡдкѡд сорлалѡмѡн. Сѣз-кѡ медым бурмѡдны мѣјанлы порѣјас, буржык лоѡ бѡстны важ јоркшѣр порѡдаа порѣ.

Міжанлы колё бостны датчаналыс да немечјаслыс ужногсё поревіѳом бурмѳѳомын. Сѳвет сојуз зев ыжыд да уна пѳлѳс клімата, мусінма да кѳрыма, мыј англїјаса гырыс жежыд рѳд оз вермы быдлан овмѳдчыны бура. Важѳн-нїн кывсѳ, мыј омѳл олѳмын (обстановка) јоркшірјас зев регыдѳн воштѳны ассыныс ыждасѳ да лѳѳны поснї порекѳѳс.

Такуѳа Сојузса поревїѳејаслѳн мог—меставывса порејасѳс јоркшірјасѳн тырсѳѳѳмѳн лѳсѳдны бур порѳда рѳд. Бура поре рѳдјас бѳрјѳмѳн да възвылѳ метїсјасѳс рѳѳјѳѳѳмѳн, кѳрым бурмѳѳѳмѳн, бура вїѳѳѳѳмѳн да дѳѳѳрїтѳмѳн мї вермам лѳсѳдны бур рѳда поре. Бур рѳда поре бурѳш лѳѳ мїјан сертї.

Рӱд ПАГКӱдӱМ

АНГЛӢЈАСА ПОРГЈАСӱС ПРӱСТӱЈАСКӱд СОРЛАЛӱМ

Вылыны вӱсталӱм англӢјаса породајас, посьӱ жеждӱјасыс кыҥҗӱ, зев бурӱс. Најӱ гырысӱс, ӱдјӱ быдмӱны, дај бура вештӱны вердӱм донсӱ: Вӱлӱ ескӱ зев омӱл, кутӱм-кӱ мӱ лӱсӱдны тајӱ рӱдсӱ јай вылӱ. ӱтӱ-кӱ, тајӱ порејасыс зев донӱс, уна ӱбӱбны он вермы. Мӱд-кӱ, оз-на став совхозјасыс да колхозјасыс вермыны сӱјӱн вӱдӱтчынысӱ. Тајӱ породаыд оз вермы овны сещӱм условӱјӱјасын, кушӱмын олӱны мӱјан прӱстӱј рӱда порејас. АнглӢјаса пореӱс оз поҗ лезны вӱҗыстӱг сы вылӱ наҗејӱдн, мыј сӱјӱ ачыс аслыс кореас сојан. Татыс некушӱм бур оз ло, мӱдарӱ-на, нӱшта, тајӱ донӱ порејасыс регыд пӱрадн вермасны јӱвмыны да ҥӱнӱмӱн оз кутны торјавны прӱстӱј порејасыс. Нӱлы колӱ бур кӱрым, бур оланӱн да бур дӱзӱр. Лӱсӱдны најӱс колӱ сӱмын сещӱм колхозјасӱ да совхозјасӱ, кодјас вермасны сетны нӱлы став коланторсӱ. Радӱвӱј совхозјаслы да колхозјаслы колӱ вӱҗны сӱмын бур ај порејасӱс да наӱн тырсӱдны еҥ порејасӱс. Тащӱм тырсӱдӱмыс лӱӱ рӱдыс, кыҗӱ мӱ тӱдам-ҥӱн, шусӱбны метӱсӱн, а лӱсӱдӱм ногыс шусӱ метӱзӱцӱјӱдн. Тајӱ способнас пӱлзӱјтӱчӱмӱн мӱјан лӱӱ порејӱјан, кодјас җҗын вӱрсӱ нӱдны батҕаҥыс, англӢјаскӱјӱс, мӱдҗынсӱ мамҕаҥыс, прӱстӱјӱс. Тащӱм порејӱјаныс шусӱбны полукровкадн.

Полукровкајас зев донӱс. Прӱстӱј рӱда мамлыс җҗын вӱрсӱ бостӱмӱн, најӱ оз сещӱма корны бур кӱрым да вӱҗӱм. Сыкӱд щӱщ бат серҕыс најӱ регыдн сӱвмӱны, бура вештӱны вердӱм донсӱ, да ӱ асныс ыҗыдсӱ, прӱстӱј порејас дорыс. Зев уна опытјасдн, Сӱветскӱј опытној станцӱјӱјасын петкӱдӱлӱма, мыј сещӱм полукровкајасыс сувтӱны донтӱгҗык овмӱслы да унҗык вӱјӱны пӱлзасӱ прӱстӱј рӱда поре дорыс.

Косовскӱј опытној станцӱјӱјанын вердӱылысны кујӱм пӱлӱс поре пӱјас: англӢјаса сӱстӱм вӱра, меставывса метӱсјас да меставывса прӱстӱј рӱдыс. 12 тӱлыс тырӱг кеҗлӱ быд јоркшӱр пере вӱлӱ сӱктанас шӱркоҗа 168 кгр., меставывса—143,7 кгр., а прӱстӱј рӱда—79,8 кгр.

АнглӢјаса ај поре первој пӱјаныслы сӱдтӱс сӱктасӱ 80% вылӱ прӱстӱј рӱда поре дорыс. Сыыс кыҥҗӱ ӱтӱ килограмм јай сӱдӱм вылӱ прӱстӱј рӱда порејаслы муӱӱ 12-13 кгр. туса кӱрым, сек, кодыр метӱстјас ұетӱсны 1 кг. јай 8 кгр. туса сојан пыҗдӱ. Мӱднӱгӱнкӱ, прӱстӱј рӱда порејас кӱрымсӱ сојӱсны 1 $\frac{1}{2}$ пӱв унҗык метӱсјас дорыс.

Сещӱм-җӱ кујӱм сӱкас порејаскӱд мӱд опытын, јоркшӱрјаслӱн 12 тӱлыс бӱрын сӱктаыс вӱлӱ.

131 кгр., метісјаслѳн—82 кгр., а прѳстѳј рѳдлѳн сѳмын 51 кгр. 15 тѳлыс тырѳм бѳрті вѳлі сувтѳдѳма щѳгѳдѳм вылѳ, да пома-сіг кежлас сѳктанас вѳліны: јоркшірјас—262 кгр., метісјас—188 кгр. прѳстѳј рѳд—123 кгр.

Поставаса опытној станціјаын, англијаса порејас ѳтѳ арѳсѳн вѳліны сѳктанас—197 кгр., метісјас—123 кгр., прѳстѳј рѳда порејас—82 кгр. Медым артмыны ѳтѳ кілограмм јай. англијаса порелы мунѳ 5,5 кгр. туса кѳрым; прѳстѳј рѳда порелы—10-12 кгр.

Татыс сіз-жѳ тыдалѳ, мыј прѳстѳј рѳда порејаслы—1 кгр. јай артмѳм вылѳ мунѳ $1\frac{1}{2}$ пѳв унжык кѳрым метісјас серті.

Зев бура тыдалѳ, мыј быд колхоз і совхоз кутас старajt-чыны, медым лѳсѳдны полукровкајасѳс, прѳстѳј рѳда бурмѳдѳм порејас дорыс, сипонда, мыј метісјас выгѳднѳјѳсжык јай вылѳ вердны.

Но кыз вѳчны поѳѳ? Пыр-ѳ візны прѳстѳј рѳда порејас да тыраѳдны англијаса ај порејасѳн, вердны ставсѳ јай вылѳ лѳбѳ старajtчыны і еѳ порејассѳ вежны полукровкајасѳн, кодыр најѳ сещѳм бурѳс овмѳсјаслы. Лѳбѳ тырѳсѳдны полукровкајассѳ сещѳм-жѳ ај порејасѳн.

Віѳѳдлам торјѳн кујимнан торсѳ.

Медвозын колѳ тѳдны, мыј метісјаслѳн кымын уна англијаса вірыс, сымын сѳкы візны сещѳм порејасѳ. Налы колѳ бур оланін, тѳвса пѳраын мед вѳлі шоныд, бур кѳрым і медса-нн јона—бур дѳѳѳр да віѳѳм. Сы серті, колхозјаслы да совхоз-јаслы, кодјас регыджык кадѳн оз вермыны бурмѳдѳм порејас-лыс бурмѳдны олѳмсѳ, буржык візны полукровкајасѳс.

Полукровкајас крепыдѳсжык. Налы оз ков сещѳм бур дѳ-ѳѳр, најѳ мѳрѳтѳѳны ѳткымын суѳсытѳмторјаскѳд, абу піскаѳс. Колхозјаслѳн да совхозјаслѳн-нѳ ем буржык стрѳјбјас, тырмы-мѳн кѳрым да велѳдѳѳм војтыр порејасѳс дѳѳѳрѳтѳм вылѳ, најѳ вермасны мунны воѳѳ метізаціја тѳјѳд.

Метізаціја воѳѳ вылѳ кутас мунны ташѳм ногѳн: ѳткымын полукровкајасѳс колѳдѳдны да быдѳѳны рѳд вылѳ.

Кор быдмасны, тырѳсѳдѳны бара англијаса ај порејасѳн, да бѳстѳны поре піјан, кодјаслѳн $\frac{3}{4}$ вірыс лѳѳ англијасалѳн і $\frac{1}{4}$ сѳмын прѳстѳјлѳн. Ташѳм метісјас лѳѳны пѳшті англијаса поре коѳѳс. Быдмѳмын да вердѳм донсѳ вештѳмын најѳ нѳшта-на лѳѳны буржыкѳс овмѳслы, полукровкајас дорыс.

Метізаціја нуѳдны пѳѳѳ нѳшта-на ылѳжык. Тырѳсѳдны-кѳ $\frac{3}{4}$ віра порејасѳс англијаса ај порсѳн, бѳстам $\frac{7}{8}$ віраѳн, вѳзвылѳ $\frac{15}{16}$ да с. в. Збылвылѳ лѳѳѳысѳ, мыј тырѳсѳдавлѳм-кѳ мѳ сещѳм метісјассѳ англијаса ај порејасѳн 4-5 пѳв, сек бѳрја помѳ бѳстам порејас, кодјас зев омѳла торјаласны јоркшірјас дорыс.

Прѳстѳј рѳда порелѳн вірыс вежѳѳ культурнѳј рѳда вірѳн.

Таѳі рѳдыс-рѳдѳ вежігас (скрещивание) кыз поѳѳ колѳ відчысны ѳтѳ рѳд помыс рѳд паскѳѳѳмыс. Оз ков тырѳсѳдны

нывсө батнас. Сывылө промышленнөй поревічаниңасын колө зев бура вічөдны, медым не лезны рөд вежлаломын өтө пөлөс рөд-јас. Тајө вайөдө порејасөс јывмөмө, поснаммөмө. Ај порејасөс щөкыда колө вежлавны. Нөбөлөны-кө најө өтө рассадныкыс, колө вічөдны, медым не бостны сјө рөдыс, кодјас нын ужавлісны про-изводітелөн.

Овмөсјас мукөд сырјас, полукровкајасөн вөдітчигөн, вөчөны і мукөд өшыбкајас: мича порөдн німкофасігөн, најө пондасны паскөдны, жынвыјө вірајасөс „ас пөвсыс“, тыреөдны жын-выја віра ајјасөн жынвыјө віра еңјасөн. Щөкыда оз радејтны віңны сөм, медым бостны боқыс бур рөда англијаса ајөс. Сөмын сјө вічмөдөмыс овлө зев омөлө резултат да сувтө донөн. Важ-өн-нын төдөны, мыј сешөм скрешиваннөды некөр оз сет батыс да мамыс код порејас. Піјаныс лөбны уна сікаса: өткымыијас лөбны бат-мамыс кодө, өткымын — бабыс код, мукөдыс — пөлыс код. Тајө вежлаломнад мө некөр огө вермө лөсөдны өтө сікаса порејас. Медса бур, донтөм,—віңны бур рөда англијаса ајөс.

ПРОМЫШЛЕННӨЈ ДА БУР РӨДА ПОРӨВІЧӨМ

Быд колхозлы, совхозлы поревіңны бостчигөн колө бура индыны,—кущөм порејас најө көсјөны лөсөдны: бур рөд вузөс вылө, лөбө ас овмөсын быдтөм-щөгөдөм вылө. Пондасны-кө вөдітны бур рөда поре вузөс вылө — сјө лөбө племеннөй поре-вічөд, мөдыснас промышленнөй. Вермас лоны којмөд ног, кор стадагыс өтө пайыс лөбө буд рөда, племеннөй, а мөд пайыс—ме-тис—промышленинөй. Медвоңын колхоз-совхозса уж нудөысјаслы колө артавын асыныс верманлуннысө.

Ем-кө налөн шоныд гіднајас, көні поңө төвнас порејаслы піјанасын, тырмымөн бур көрым да велөдчөм војтыр, поңө лө-сөдны бур англијаса чістокровнөй порејас. Лөбө ыжыд өшібка, бостсас-кө колхоз вөдітны бур рөд племеннөй вылө, буржыка-сы дорө лөсөдчытөг. Воңыв колө шуны, бур рөда племеннөй поревічөдмө секи нинөм оз артмы, бура сјөс төдтөг. Дона культур-нөй порејас зев регыдөн поснаммасны да бөрвымас лөбны метис-нөй дорыс омөлжыкөс.

Ташөм условјын буржык лөбө бостчыны промышленнөй поревічөдмө, жынвыјө лөбө кујим пай віра метисјасөс лөсөдөмөн, меставывса условіјөс сертө. Сөмын сек, кор бурмас обстановка-ыс, порејасөн вөдітчөмын чөжсас опытыс, поңө бостчыны пле-меннөй ужө.

ПЛЕМЕННӨЈ АЈ ПОРӨС БӨРӨМ

Бур ај поре вогөгөрөн вермө тыреөдны 50 ең порөс,—сетны 500 поре пі. Колхознык-поревиңыслы колө бура төдны, кущөм ај англијаса рөдыс лөбө медбур племеннөй вылө. Унжык-ысө ај порејас лөбны нөбны томжыкјасөс, 8-10 төлыссаөс. Се-

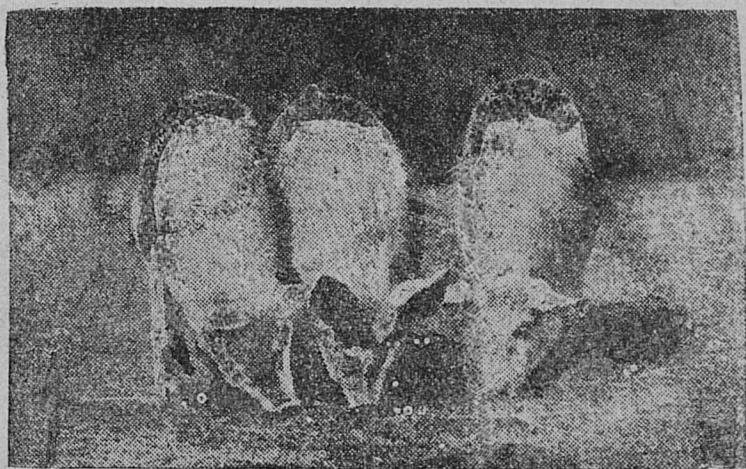
щом ај порејас бура-нын совмөмаёс, тыдало-нын налөн став тыр-мытөм торжыс. Мөд ногөн-кө, најө абу сешөм донабе. Ыжыд-жык, пөрнөжжык ај порејас выло рассаднык бостө донднжык. Племеннөј ај поре нөбигөн колө виждны, мед сылөн вөлі пле-меннөј свидетелство. Сижө документтогыс оз поџ веритны, мыј сижө збылыс сөстөм віра племеннөј ај поре. Метисјас $\frac{3}{4}$ вірајас, медса-нын $\frac{7}{8}$ вірајас ык чістопороднөј коёёс, мыј оз вермыны торждны најөс веіг опытној поревицејас, абу-кө налөн вылас өөд чутјас, өөд шөгаинјас.

Сіз-кө визуалылыс шуөм, мыј тајө пореыс чістопороднөј, пыфди бостны оз ков. Племеннөј рөда ајјаслөн свидетелствоыс лөб со кушөмі:

Ајпоре „Пионер“ чужөм 5/III 30 вөб. Пель № 351. Англијаса гырыс жежыд поре-јас вөфтан „Мажак“ коммуна заводыс, Ленинскөј район, Москва обл.							
Мамыс „Желаннаја“ 2-өд, чужьма 24/II 1928 в. ас заводыс.				Батыс „Пионер“ чужі 4/IV 1928. Пель № 293 ас заводыс			
Мамыс „Желаннаја“ 1-өд. Пель № 132, ас заводыс.		Батыс „Монитор“ чужіс 16/VI 1923 в. Пель №51 коммуна „Зара ленинзма“ заводыс.		Мамыс „Удача“ чуж. 18/III 1926 в. Пель №454 „Вешкі“ заводыс.		Батыс „Москвич“ чужі 12/IV 1927 в. Пель № 43 коммуна „Зара ленинзма“ за- водыс.	
Мамыс	Батыс	Мамыс	Батыс	Мамыс	Батыс	Мамыс	Батыс
„Грација“ чужіс 6/II 1922 в Пель №34 ас заводыс	„Желаннөј“ чужі 15/V 1919 в. Пель № 33, ас заводыс	„Леді“ чужі 18/III 1921 в. Пель № 28 Коммуна „Зара ленин- низма“ заводыс	„Тарас“ чужі 6/III 1921 в. пель № 23 совхоз „III интернаци- онал“ заводыс	„Находка“ чужі 15/III 1924 в. Пель № 78 Госплемкультура заво- дыс	„Удачнөј“ чужіс 7/III 1924 в. Пель № 137, Госплемкультура за- водыс	„Москвичка“ чужі 13/VI 1927 в. Пель № 148 „Вешкі“ заводыс	„Монитор“ чужі 16/IV 1926 в. Пель № 23 „Вешкі“ заводыс

Колө бура лыффыны племеннөј свидетелствосө да виждлы-ны пельыс номерсө, свидетелствоас гижөм серти-ө. Чуксалан нымыс свидетелство вылын көт-і абу, дај сижө вермас і не лоны, но пель №-ыс колө быт. Кызі да кытчөзжык пуктысөө номерыс порејаслы, кызі најөс лыффыны, висталөма лөб воџын, порејасөс шасјалөм јукөнын.

Кор тѳмалан, мыј тајѳ ајыс ем збыль сїѳ, кодѳс гїжѳма племеннѳї евідїтелство вылѳ, бур лѳѳ вїѳѳдлыны сылыс ај-мам-сѳ, емѳс-кѳ најѳ заводас. Кор ыжыд партїаѳн ај порејас вуза-лѳны, нѳбасысјас шѳкыда оз тѳѳны, кодѳс бѳрјыны. Секї бур-жык вїѳѳдлыны став емсѳ і ајсѳ, да корлыны петкѳѳдлыны најѳ-лыс пїансѳ, кодјас јонжыка кажїтѳѳны ыжданас, мїчаногнас і форманас. Поѳѳ вїѳѳдлыны сїѳ-жѳ мѳѳыс ваяѳм пїан вылас сїѳ емыслыс, код помыс нѳбан ај пореыс. Порспїаныс-кѳ ѳѳыс ваяѳмас уна, ставыс ѳткѳѳѳс, ѳѳнвїѳѳѳс,—вїсталѳ, мыј мамыс мїјан ајыслѳн зев јѳла. Мамлѳн јѳлалуныс зев буртор, кодѳс поревїѳѳсјас пыржык дѳнјалѳны.

11 септ. 6 тѳлысса медбур поре пїан.

Јѳлалуныс мунѳ оз сѳмын емјаслы, сїѳ-жѳ ајјаслы. Сїѳкѳ, кымын јѳла мамыс нѳбан ајлѳн, лѳѳ ыжыд наѳеја сы вылѳ, мыј ем пїаныс лѳѳны сещѳѳм-жѳ јѳлаѳс.

Нѳбан ајлыс став рѳѳвужсѳ вїдлалѳм бѳрїн, колѳ бура вїдалавны асѳѳ. Нѳкор оз ков нѳѳны пореѳс станокыс, кујланї-ныс. Колѳ корны сїѳс лезны вѳла вылѳ да медвоѳ вїѳѳдны мунѳмсѳ, неуна бѳѳѳжык сувтѳѳмѳн.

Бѳстан ајјас мед вѳліны зѳѳѳѳс. Мунѳ мед волї вѳла пырыс, гырыс вокѳла, кокјасас мед вѳлі оз тѳѳчы некущѳѳм неључкїјас. Шѳѳїс мед југјалїс шѳѳк мѳз, лѳсыда мед пукса вѳлі спїна вы-лас, мед оз сулав, абу ѳг. Кучїкыс мед кельд гѳрд рѳма. Јеж-гов кучїк вїсталѳ, мыј омѳла ветлѳма сїѳѳ вѳла вылын да шѳн-дї воѳын. Омѳлѳжык, кучїкыскѳ лѳзов, лїѳѳ му рѳма, тащѳѳм ај-ыд омѳла кутас сѳјны да быдмыны.

Мунїгас мед бѳр задсѳ оз ѳїрнѳѳды. ѳїрнѳасѳмыс петкѳѳдлѳ, мыј омѳл сылѳн сурса лыс. Спїнаыс мед вѳлі ѳїк вескыд, не-

кушом чукултом. Абуоо-кө вескыд спинаа ајјас, буржык бостны. Неуна гөрбылаос, некушом ногон оз поъ лажкитчом коскаос Медбура колд видлавны спинаа-лопаткаа кост вужомсө. Сети мед зик шылыда вужо, мед ез вөв некушом шупод. **Томысааныс-кө** бидмкис дөчориттог, либө вислис, либө организмс слаб рөдсааныс, лопаткајас сајас сылон лоо шупод, кыз бытто воъыв коркө көртавлөмаос паскыд тасмаон да сети абу бурдома. Ташомјассө рөд выло нөбны абу шогмана, некушөма оз поъ.

Нырыс абу зев чангыла, омөлика—чукла. Оз ков вөтлысны јона чангыла ныра бөрсө, сјјө абу англијаса культурној рөдлөн пасыс. Зик вескыд нырајас бара-жө абу шогманаос, мистөммөдө јурсө. Промышленној поревизыјаслы ајјасөс колд бөрјыны буржык рөдые, мичажыкөс, өд сылы лоо бурмөдны грубөј, куъ ныра прөстөј порејасөс. Сінјасыс мед гырыөдө, сөстөмөс, вөснөдикө сінлыскаос, мед абу тамыш, куъса код сінма. Сінјас да пельјас костыс паскыдөс. Пельјасыс абу чорыдөс, вөснөдикөс, абу јона паскыд — мед оз ошав сінвылас, но абу-жө шыбытчөма бөрвыло.

12 серп. Ошөдчөм спина.

Воъ кокјасыс мед вөліны вескыдөс, бура пукалисны, абу кусына підө весттис, кызі пөсвылыс јукталөм вөвлөн, абу чукла ортсылаң, һи пыщкылаң. Бөрја кокјасыс мед абу пырөма туша улас, абу чукла. Лыыс сөстөм, овалној, кос, кучікыс мед кокас абу чуқырөс, меда-һин підө кусыңјасас—бөрја кокјасас. Тајд арлыдын јона колана, медем ајы сулалис сөмын гыждор јылас, а ез став кокпыдөснас. 8-10 төлысса ајлыс-кө ми огө кутө видлавны гыјја лөкјысылыс јонлунсө, секі ташөм ај 3-4 во бөрпын кокјылас омөлтчас да оз вермы тырөдны еңјасөс.

Кокјасыс мед вөліны пукалөны паскыда да өткода куъаласыс. Векһиа кө пукалө воъа кокјасыс, сјјө петкөдлө, мыј пореплөн векһи, слаб морөсыс. Бөрја кокјасыс мед абу топалөма підөс весттис, кызі мөслөн. Окорокаыс јаја, кыз, улөз летчө јайыс. Бөжыс вылын, вуждөнааныс кыз, куъ, колчаон чікылтчөма да помыс тугја.

Меда-һин бура колд видлавны ајлыс полдөвөј органјассө. Колкјасыс мед вөлі өткод кыкнаныс да бура төдчөны кыкнаныс мошһа пырыс. Щөкыда овлө, ајјас, кодјаслөн өтө колкјыс абу петөма монһааныс. Ташөм ајјас нөбөмыс бур рөд выло колд видчөсны.

Ајыс-кө 10 төлыгыс ыжыд, зев ескө бур вөлі нөбігөн відлыны сіјс ужывыс. Заводын ем-кө пышјалыс ең порејас, бур лоө ајөн өтыс нубдны уж. Тајө сетас мјанлы ескөм (уверенност), мыј нөбөм ај лоө бур производителөн.

Томжык ајас бөстігөн (2-4 төлысаөс) зев кокніа поңо ылавны. Секі јонжыкасө колө відлавны сылыс ај-мамсө, верітчны сы вылө, мыј бур рөдыс оз ло омөла көјдыс.

13 серп. Вөз кокјасыслөн пібстныс пышкылан топалөм.

Порепіанөс бөстігөн пыржык колө бөрјыны зонвізаөс, збојөс, бура вердөм порепіанөс. Бур лоө ветлыны верданінас да віқөдлыны, кыңі најө сојөны. Көрым вылө азымжык порепі буржык лоө да быдмасжык.

Порепіөс бөрјыны некор оз ков сіјө пораын мчаөс, шылыдөс да гырыөс. Опытнөј поревізыс пыржык бөрјө сещөмөс, коді куңжык кока, абу сещөм шылыд, вылынжык бөрладораөс, воладор сертіыс. Тащөм порепіјас быдмөны буржыка да лөбны гырысжык порејас. Мча, шылыд, гөгрөс порепіјан реггдөн сөвмасны, дај омөла быдмасны. Вісыс да віелөм порејасөс зев кокні төдны ыжыд өшјөм рушку

сертіыс, најтөс, сулалан щөт серті, ыжыд пелјас да скөр, мурыштчөма сертіыс.

Пөрысжык ајјасөс нөбігөн зев колана віқөдлыны сіјө самлун вылө. Щөкыда, омөла дөңөрітөмөн зікөң шыкөдлывлөны ајјасөс, порејас лөбны зев скөрөс, лөкөс. Вөдітчны тащөм порејасөн зев абу лөсыд, а пөраөн овлө весіг өпаснө јөзлы. Вөла-вылө лібө тырөдчаніно лөңны лоө чукөртны поревіқаніныс став ужалысө. Тащөм порејас унаыс дојдавлөны јөзөс. Медым јөртны гіднаө, мукөддырјыс ужалысјаслы лоө пуксыны вөвјас вылө да плөтөн вөтлөмөн јөртны олнінас. Серт, буржык лоө зікөң не бөстны тащөм пөрыс, лөк ај порејасөс.

ПОРЕЈАСЛӨН ПЫШЈАЛӨМ

Бур ајөс нөбөм бөрын, поревізыс відчысө аслас порејаслыс пышјалөмсө. Пышјалгөн ең поре оз інас, омөла лібө нөті оз сој, вөлавылын четчалө мукөд порејас вылө: Петлаыс гөрдөдө пыктыштө: Төвса кадн, кодыр ең порејас олөны гіднаын, еща ветлөны вөла вывті, колө бура віқөдны, медым не лөңны најөлыс колөмсө. Поревізыс пыржык водө гіднаае сојансө разөдөм бөрын, кодыр порејасыс ставыс уңды. Сіјө пөранас поңо буржыка гөгөрвоны пышјалыс еңөс. Адјас-кө сіјө поресө,

кодї оз уз, руксѳ, морт матыстчїгѳн сувтѳ кокжылас колѳ бур-
жыка вїзѳблыны, оз ѳ сїѳ пышжав. Медым тѳдмавны, станоксыс
востѳны ѳзѳссѳ да вїзѳбѳны, кытчѳ мунас еныс. Пышжалыс
порѳ мунас ајјас дїнѳ да кутас ісас-
ны сыкѳд. Пѳскѳтінаын ветлїгѳн,
кодыр ењјас олѳны сѳстѳм сынѳ-
дын, пышјалѳмыс мунѳ зев тѳд-
чанаѳн. Ењ порѳ сулалѳ секї ај
станок дорын мыр моз, зев сѳкыд
сетыс сїѳс вѳтлыны.

Но овлѳны ењјас, кодјасѳн лѳѳ
зев јона вѳѳїтчыны, кытчѳз најѳ оз
тырсавны. Сещѳмјасыс лѳѳны јалѳ-
вѳј ењјас, кодјас мыкѳ понда воз-
вылыс ез-на вайлыны, лїбѳ пѳры-
гысла, лїбѳ сыпонда, мыј зев-нын
дыр најѳ ез тырсавлыны. Тырсав-
лытѳм ењјас овлѳны пыржык зев
госаѳе да пышјалан пѳра прѳјдї-
тѳмыс омѳла тѳдчѳ. Медым тыр-
сѳдны сещѳм ењсѳ, колѳ возыв лѳзны сылыс госсѳ: Гос чїнтѳм

14 серп. Саблїстѳј бур кокјасыс.

радїыс жын мында чїнтѳны сојансѳ, нѳтї оз сетны картупел да

15 серп. Небыд талчысан коклекја, бѳр кокјасыс саблїстѳј.

туса сојан. Лѳѳ-кѳ најѳ гожѳмын, сек ењѳс вѳтлѳдлѳны пѳс-
кѳтінаѳдыс, оз сетны кујлыны станокын. Еныс-кѳ оз омѳлтчы
тащѳм верѳѳмнас, колѳ нѳшта-на еша сетны сылы сојансѳ. ѳтї,
лїбѳ кык тѳлыс бѳрын ењыс омѳлтчас, кутас јонжыка ветлѳд-
лыны. Бур лѳѳ секї сујны сїѳс станокѳ ај порекѳд ѳтї радѳ.
Пыржык ајјас пукалѳны станокын, кодјасѳс ењјас дорыс торјѳ-

дѡма стѡнаѡн, медым најѡ ез вѣлшавны енјасѡс да асныс ез жармыны. Пуктам-кѡ мѣ ташѡм енсѡ ај поре станокѡд ортча станокѡ, секѣ поресыс зев бура кылас, кор пондас еныс пышжавны да поревѣзыс гѡгѡрвоас ај сертыс, оз-кѡ гѡгѡрво ен сертыс. Сыыс кыңгѣ ај дорын матын олѣгѡн еныс регыджык пондѡ пышжавны.

ТЫРСѢДЧѢМ

Ен порелыс пышжалѡмсѡ тѡлмалѡм бѡрын, заводѣтчѡны тырсѡдны. Тырсѡдчѡны кык ногѡн—вѡлавывса да кѣпомса.

Крестана пѡвсын быдлаѡ паскалѡма вѡлавывса тырсѡдчѡм. Вѣсѡны ајјас ѡтув енјаскѡд, да асныс корѡны пышжалыс енјасѡс да тырсѡдѡны. Поревѣзѡм-кѡ бура кѡсјан лѡсѡдны, некутчѡ оз туж ташѡм тырсѡдѡмыд. Ѣтѣ-кѡ, он вермы тѡдны, кущѡм енсѡ кущѡм ај тырсѡдѣс. Щѡкыда овлѡ, мыј тырсѡдас сещѡм ај, кодлы доныс сѡмын грѡш. Порепѣјанѡс сѣѡ оз бурмѡд, а нѡшта-на омѡлтѡ: Мѡд-кѡ, он тѡд, кодыр еныс тырсалѡ, поревѣзыс оз вермы тѡдны вајан кадсѡ да стѡча лѡсѡдчыны вајан кад кѡжлѡ. Кѡјмѡд-кѡ, вѡлавывса тырсѡдѡмѡн он вермы лѡсѡдны став стадалыс ѡтѣжык кадѡ вајсѡм. А кыңгѣ мѣ адѡам воѡд—тајѡ зев ыжыд уж поревѣзысјаслы. Ајјас вѡлавывса тырсѡдчѡмѡн зев јона омѡлтѡчыны. Зев колана ужсѡ пуктыны сѣз, медым поревѣзыс вескѡдлѣс порѡјасѡн, а ез поресыс поревѣзыснас.

Кѣпомыс тырсѡдчѣгѡн ставыс тајѡ зев кокыа артмѡ. Поревѣзыс секѣ стѡч тѡдмалѡ енсѡ да вермас сылы бѡрјыны бур ајѡс. Бура тѡдѡ тырсѡдчан лунсѡ, сы сертѣ вермас лыдфыны вајан лунсѡ новлѡдлан таблица сертыс, кодѣ индысѡ возын.

Кѣпомса тырсѡдчѡм колѡ нуѡдны сещѡм жѡж вылын, мед ез вѣлшавны ен поре нѣ ај. Тырсѡдчѡмыс-кѡ лѡб гѡжѡмын, кос кадѡ, позѡ му вылын. Тѡвса пѡраын лѡб тырсѡдчыны свѣнарнѣкјасын. Сенѣ тырсѡдчѡмсѡ нуѡдѡны ыжыд станокын, лѣбѡ кущѡм-кѡ вѡлажыкѣнын свѣнарнѣкас, кѡнѣ ескѡ еныс ѣ ајыс вермѣсны вѡлаыс бергавны. Оланѣныс лѣбѡ станокыс став ковтѡмторјасѡ колѡ петкѡдны да жѡжѡ волсавны посны ѣзасѡн, торфѡн, лѣбѡ пѣлѣпызѡн, мед порѡјас ез вѣлшавны. Лѡсѡдѡм оланѣнѡ, лѣбѡ станокѡ, возвылас јѡртѡны енсѡ, а сесса ајсѡ. Еныс-кѡ бура пышжалѡ, ајыс вына, сѣјѡ регыд четчыштас ен вылѡ. Бур лѡб, еныс бѡжсѡ ај четчыштѡзыс вештыштны бѡкѡ, медым ајыс ез дојд чорыд ен щѡтас асныс полѡвѡј членсѡ. Кор ајыс бура пукѡас ен вылас, зев колана вѣзѡдлыны, бура-ѡ муно пуктѡмыс. Мукѡддырјыс ајлѡн полѡвѡј членыс вескалѡј заңнѡј прокодас еныс да четчыштѡмыс некущѡм полза оз ло.

Вынажык том ајјас зев дырѡн раѡѡртѡны пукавын енјас вылын да унаыс лѡзыны кѡјдысѡ летчывтѡг. Енјаслы тајѡ нѡтѣ оз ков, ајјаслы зев омѡл, вреднѡ, сек јона сѣјѡс муцтѡдѡ. Медым бура испѡлзујтны ајѡс, поревѣзыслы оз ков лѡзыны ташѡмторсѡ да бура вѣзѡдны четчыштѡм вылас, кыңгѣ петѡ кѡјдысыс. Тѡдны

тајос кокні, відны-кѡ заднѡј прокод костыс да ај мошонка костыс. Кѡдыс петігас сїѡ пондас вѡрны, кычі вѡрѡ ловја мортлѡн пулс сѡнјасын. Сїз-жѡ поѡѡ гѡгѡрвоны ај поре вѡрѡм сертыс.

Кѡдысыс кор петас, поревічыслы колѡ вѡтлыны еѣ вылыс-ајѡс, медым весшѡрѡ не воштыны сылыс вынсѡ. Вѡтлыны оз поѡ-палїчѡн лїбѡ плетѡн, оз поѡ локыс горзыны. Колѡ кокнісіка кїпыдѡснад кучкыны нырпо-мас. Ныржылыс порелѡн зев ѣжнѡј да ајыс ырјанїтыштѡм бѡрын летчас еѣ вылыс.

Еѣѡс сы бѡрын нудны ас-лас местаѡ, а ајлы сетѡны мїнут 5-10 успокоїтчыны, бѡр-вылас сїз-жѡ јѡртѡны аслас станокѡ.

Медым тырѡдны еѣѡс, тыр-мана ѡтыс четѡдлѡм. Оз-кѡ чајт поревічыыс тырвалїгѡн, 8-10 час бѡрын поѡѡ чет-чѡдны мѡдыс. Воѡза четѡд-лѡмыс-кѡ вѡлі асывнас, мѡ-дысѡ тырѡдѡны рытнас.

Њекор оз ков ѡтутны ајкѡд еѣѡс зѡн вој кежлѡ, кодї шѡкыда вѡчѡѡ сїктјасын. Омѡлыс кынчі ајлы сїѡ ѣем оз сет. Дона англїјаса ајлѡн мїј поѡѡ унжык колѡ тырѡдны, а ѣе сы-лыс візны вынсѡ весшѡрѡ, воѡза дас еѣлы.

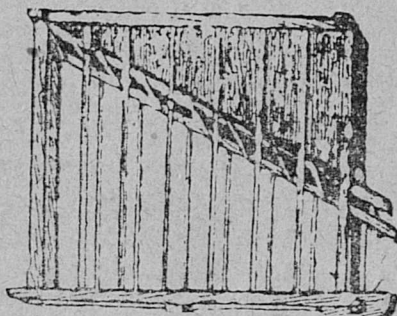
Тырѡдчїгѡн вермас лоны кык пѡлѡс сѡкыдјас: ајыс-кѡ еѡ-дорсыс јона ѣжыд да еѣыс-кѡ оз вермы кутны сїјѡс, лїбѡ еѣыс-кѡ ѣжыд, а ајыс том-на да ічѡт. Племеннѡј поревіѡмын овлявлѡ, кодыр пѡрыежык да ѣжыджык еѣ вылѡ колѡ четѡд-ны том ајѡс.

Крестана пѡвсыс унаыс кывлан, нѡбѡм бур поре-пѡ ѡтї лїбѡ кык во ужалѡм бѡрын најѡ еѣјаслы ужвылѡ сѡктаммѡ да тырѡдчыны оз поѡ. Сещѡм дырјїыс колѡ пѡлзујтчыны тырѡд-чан станокѡн. Ајыс воѡза кокјаснас пыкѡ пѡперегѡн (вомѡн) течѡм станок пујасѡ да еѣыс секї кокніа вермѡ кутны сылыс сѡктасѡ. Еѣјас овлѡны уна ѡікас тушаѡс, сыпонда вомѡна пу-ыс вѡчѡѡ места вежлаланѡн, медым сїјѡс поѡіс лептыны лїбѡ-лечны кычі колѡ. Еѣјас-кѡ рамѡс, кї помсајас, зев регьдѡн поѡѡ тырѡдны.

Вѡјжык порејасѡн вѡдїтчыны колѡ вел уна кад, медым ајѡс сы вылѡ пукеѡдны.

Мукѡд дырјїыс вѡчѡны сїзі: кынѡм улас еѣлы пунктѡны кык пѡвсѡн куѡа ногыс мешѡк, лїбѡ паскыд пѡпруга да кык бокса-ныс кыкѡн кутѡны, кодыр сывылѡ пукас ај порыс.

Кодыр томынїк ајјас первој-на мунѡны тырѡдчыны, ічѡт тушаајас, сек поревічыслы сїз-жѡ ковмас прїмїтны ѡткымын

16 серп. Случнѡј станок

КУЩОМ ПӨРА БУРЖЫК ВАЈСӨМЛЫ

Порсвиған овмөс бура пуктигөн колө зильны, медем быд вонас вајсөс кыкыс. Порсвиғыслы воҙыв колө индыны тыр-сөдчан кадсө, медем вајсөмыс лоі шудм пөраө. Медколана повсвиғыслы, медем, кыҙи поҙө воҙжык вајсөсны мөдыссө, мед ез һужав лымјөз, арса көзыд пөраөз. Кымын уна мөдыс вајөм порс-пијаныс пөлзүйтчасны шондөдөн, веж көрымөн, сөстөм сынөдөн, сымын најө јонжыкөсө лөдны да кокныжыка төвјасны. Сіәкө, порсвиғыслы колө термасны, медем мөд вајсөмсө бөстны јул төлыс помасигөн да августын, кодыр порспијанөс поҙө-на лөз-лыны вөла вылө. Ташөм ногсө лөсөдөмөн, поҙө лысөфыны, ку-щөм төлыс вылө секі воас первојја вајсөмыс.

Порспијансө порсјас новлөдлөны 113—116 лунөз, шөркофа 114 лун либө 3 төлыс, 3 вежон да 3 лун. Сіәкө сывилө, медем бөстны августса либө јул төлысса порспијан, мијанлы колө первој вајсөмсө нуөдны февраль төлысө. Февраль төлысса вајсөмыс бур-сјөдөн, мыј воҙын лөб шоныд кад да порспијан быдмасны бур-жыка. Но февраль төлысө овмөсјасан колө шоныд оланін порс-пијанлы да бур дөзөр, мыј јылыс виставсө воҙын. Пуктөм таб-лыца новлөдчөм јылыс порсвиғыслы индө, кущөм пөраө тырөд-ны најөс, медем вајсөмсө бөстны индөм төлысө. Арталігөн зөв-ыжыд значеннө колө пуктыны кык тор вылө—өң дорыс порс-пијансө торјөдан кад да возмөжност тырөдны „јөв вылас“, либө сек, кодыр сылөн емөс-на һонасысјас. Племеннөј порсвиғанінын, порспијанөс торјөдөны 8 вежон бөрын, а промышленнөјын ун-жыкысө нуөдөны торјөдөмсө 6 вежон бөрын. Тајө сетө ыжыд-жык возмөжност нөшта женөдөны сроксө вајсөмлыс.

Щөкыда овлө, мыј порсјас пышјавлөны һонасыс порспијан-ыс көбө донасөс-на. Кыҙи вөчны ташөм пөранас?

Порсвиғысјаслөн та вылө овлө кык пөлөс төлкујтөм. Öти-јас видчысөны тырөдны һонөдчыс еңјасөс, сы понда, мыј щө-кыда вајсөмыс омөлтө најөс. Оз-на ештыны еңјас буржыка шаһмыны воҙча вајсөмыс, кыҙи регыдөн воө мөд вајсөм. Тајө нөшта-нин јонжыка омөлтө томжыкјасөс, кодјас ез-на вермыны буржыка јонмыны. Мукөд порсвиғысјас индөны тырөдны һонө-дыс еңјасөс, сы понда, мыј тадөн јона коккөммө мөд вајсөмыс быдтыны порспијансө. Быдөн гөгөрводны, мыј јул төлысса порспијанөс вөзны буржык, августса, јунса дорыс.

Мијан-ног-кө быд торја конкретнөј случајын, порсвиғыслы асылс колө буржыка видлавны, вермас-ө тырөдны һонөдчыс еңөс, а һө лөсөдны пыр кежлө кущөмкө рецепт.

Вөзны-кө вынажык еңјасөс, кодјас 3-ыс либө 4-ыс һө еша-жык вајсөмыс, ем-кө бур көрым, бур пөскөтина, бур дөзөр, щөкыджыка вајсөмыс повны оз ков. Сөмын колө бурмөдыштны еңөс мөдыс вајсөг кежлө. Опытнөј порсвиғыс вөчас тајө тулысса да гөжса кујим төлысјасөн (апрель, мај, јун), а велавтөмыд тајө во жынјөн оз вермы вөчны. Тајө меде-нин индө промышленнөј

поревізыяслы, кодыр сулалё могён, кызі позё унжык вічны буржык, вынажык порепіян, кёт мамјаслы ещаніка і ушщерб лоб. Зев-нын воэжык мамыс пёрыемас, а сы пыфддї луббї кадб позё сувтёдны ен порепіянсё, міян лоб буржык, унжык порепіян.

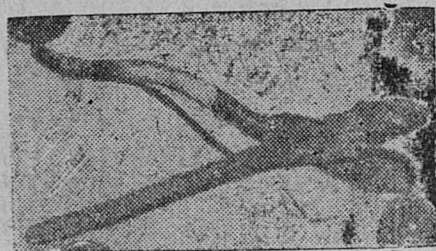
Тёдбмыс, абу-кё опытној морт, кёрымјасыс омёлёс да абу тырмымён, омёлёс еңјас, шоныд гіднајас, җонёдчыс еңјасёс буржык не тырёдавны. Ташём случаяјас дырјї буржык лоб нуёдны сёмын ётї вайсём, шоныджык тёлысјас кежлё лёёёдёмён, апрелъ кежлё, лёбё мај кежлё. Буржык ётї вонас бостны еңлыс ётї вайсём да зонвіаёс, җекытчё туйтём ыкыс вайсём дорыс.

ПОРҖАСЁС ПАСЈАЛЁМ

Медым бура нуёдны поревізём, колё тёдны стёч быд порёс. Вёвјасёс лёбё мёсјасёс лёёёдїгён најё абу сёкыд, позё

17 серп. Порс цел пасјалан маркајас

18 серп. Поропел пасјан клёщї.

скётёс тёдмавны гён сертыс, мода сертыс да с. в. Поревізёмын тёдмавны, кёт чукёрас сёмын 100 поре, җекызі оз поз. Колё мыјёнкё најёс торјёдны јорта-јортсыс. Пасјалёны најё нумерјасён. Нумер сетёо сёмын ётї порелы да овмёсын сїјё нумерыс оз-нын нуёдсы мёдпёв. Порсјаслы нумерјас пуктысёёны пельјасас. Ем кујїм пёлёс пасјасан ног порсјаслы: маркајасён, клёщїён чеплёдлёмён да татуїровкаён.

Маркаыс металлыс вёчём гёгрёс пластїнка нумерјасён. Пёскётїнајасын вїзїгён тајё маркајасыс абу удобнёјёс, медса-нын вёрјасын ветлїгён најё щёкыда орласёны да вошласёны. Маркајасён вёдїтчём міян Сојузын омёла пасјалёма.

Порсјасёс пасјалёны клёщїён. Порелы пелас пасјёны торја вёчём чепёлтанён, клёщїён. Медым тёдны клёщїён тёдмалём пасјас, колё кужны лыффыны условнёј пасјасёс. Ѓїгаын пуктём серпас петкёдлё пасјаслыс лыфданногёс.

Колё-кё пуктыны мiанлы 87-öd нумер, сек мi вöчам кык шупöдөн пель вевдорас i увдорас шуҗга пелас увдор дорышас (3+3) да öтиöс вевдор дорас. Тащöм нога пасјалöм лöсыд даҗ прöстöҗ, нумерјасыс тыдалöны ылысан. Но сiҗö зев јона мiстöм-тö поресö; пельјасыс лöбны бытöо когаелöма, медса-нiн клöш-щiөн вöдiтчыны кужтöмла. Медым кыҗi позö видчысны сыыс, чеплалiгөн некор оз ков бостны пельсö клöшщi вом тырнас. Поресјасöс пасјалöны томжык вывасыс, 6 либö 8 вежонсајас. Тащöм порепiлыс-кö бостны клöшщi вомтырнас, сiҗö быдмöм сертыс быдмö шупöдыс. Вöли-кö iчотнас ыжыд шупöдыс, быдмöм-нас-нiн лöб зев ыжыд. Томыык порепiјанлы шупöдсö вöчны колö сöмын $\frac{1}{3}$ либö $\frac{1}{4}$ клöшщi вомтыр дорыс. Быдмöм бöрас зев бура пондас тыдавны.

Медса јона паскалöма—татуировка. Татуировка вöчсö сiҗi: нарoнö вöчöм клешщiөн, кытчö пуктöма лыдпаса пластiнка, порепiлыс роҗöдöбны пельсö да ранасö мавтöны сöд краскаи. Рана пышкас краскаиыс пырас да пельыс сетi лöб пемыд-гöд рöма. Зев регыдөн пельыс бурдö, а пасјöм местаыс нем кежлас колö сещöм сöд рöмаөн. Нумерыс пуктыссö пель вевдорас, медым вöли тыдаланажык.

Татуировка пасјыны ем уна пöлöс краскаиас. Зев бур да донтöм краска лöб голланскöҗ сажа епiртөн сорлалöмөн. Он-кö вермы аҗыны виннöҗ епiрт, позö пуктыны денатурат. Сажасö пуктыны блудјö, кiстны сетчö епiртсö да гудравны, мед лöб сук нöк код. Клöшщiö пуктыссö кущöм колö нумер, мавтсö краскаиас да роҗöдöбны поре пiлыс пельсö. Роҗöдöм бöрас нöшта-на бостöны чунҗылас краскасö да мавтöны пельыс ранасö. Сы бöрын порепiöс лезöны вöла вылö. Краскаиыс епiртыс зев регыдөн коемö, лишнöҗ сажаыс пельыс кiсесö, а сiҗö, кодi сурö ранаас, бурдö сетчö да петкöдлö порельыс нумерсö. Краскаиыс кiсыд зев кокниа мынö.

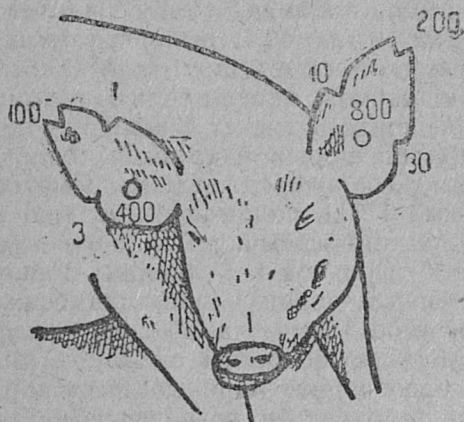
Татуировка вöчны колö кыклы. Öтыс кутö порепiсö, а мöдыс клöшщiас лөөдалö нумерјассö, роҗöдö пельсö да мавтö краскаи. Пасјалöм мунö зев öдјөн да кокниа. Öти минутөн позö пасјыны кык порепi.

Порепiјан-кö вiҗөбны урöда, татуировкаин пасјытöз бур ескö вöли мыскыштны налыс пельнысö, код пельö пуктыссö нумерыс, медым ранаас ез вескав һајтыс да ез вiсмы. Һонвiҗа порелөн пельыс бурдö 4—5 лун бöртi.

Омöлҗык тајö сöмын сiҗөн, мыҗ пуктöм нумерыс тыдалö мiча пельылас, а пельыс-кö һајтöс, секi пельсö лöб мыскыны, медым тöдмавны стöч нумерсö.

Племеннöҗ заводјасын быд поре аслас немын новлö кык пöлöс нумер—öтыс гнөздовöҗ, а мöдыс заводсаыс (пельас). Гнөздовöҗ нумерыс порепiлы пуктыссö зев воз, чужöм бöрас первојја вежонас шуҗга пелас. Тајö нумерыс пуктыссö сы понда, медым не сорлавны порепiјанöс уна пöлöс еңјасыс. Öткымын еңјас емöс зев рамöс, мöд мамлөн да мöд станокыс

порепыс вермас локны рам ең динѳ да овмѳдчыны. Сыыс кың-
 қи, кыңи ми аңам воѳѳ, поревѳзыслы ковмывлѳ аслыс пуктыны
 мѳд мамлыс порепѳансѳ рам еңјас динѳ. Медым воѳѳ најѳс не
 сорлавны, зев колана нумеравны гнєздѳвѳј нумерѳн. Нумерыс
 пуктысѳѳ став порепѳанлы, кодјас лѳбны ѳти еныс. Шуам сѳј.
 февраль 3-ѳд луно пѳјанасѳ ѳти порс.

19-ѳд серп. Порс пель да условној
 обозначенныс сылѳн

луно ми порепѳанлы клещ-
 щѳѳн шујга пельјасас пук-
 талам нумер 1 ставыслы.
 Мѳд порс пѳјанасас—порс
 пѳјанлы пуктам нумер 2 ста-
 выслы да с. в. Лѳб-кѳ мијан
 вѳнас 50 вајсѳм, медбѳрја
 вајѳм порепѳанлѳн ставыс
 лѳѳ ветымынѳд нумер. Лок-
 тан воѳ бара-жѳ нумерјас
 течавѳѳны қик вылыс, первој
 ја порепѳанлы 1, мѳдјаслы
 2 да с. в.

Заводса, лѳѳѳ пельѳ пук-
 тан нумер, пуктысѳѳ сѳмын
 ѳтчыд порсјаслы. Сѳјѳ нуме-
 рыс мѳдыс оз-нѳн пуктысыв.
 Оз вермы лѳны ѳти овмѳ-
 сын кык порс, ас быдтаса,
 кодјаслѳн вѳли ескѳ ѳти пѳ-
 лѳс нумер, шуам 248-д. За-
 водса нумерјас пуктысѳѳны

вескыдпелас да ыжыджык порсјаслы. Пыржык најѳлы пуктѳны ма-
 сыс торјѳдѳгѳн 8 вежѳн тырѳг гѳгѳр да сѳмын сѳјѳ порепѳанлы,
 кодјас колѳѳны рѳд вылѳ. Заводскѳј порепѳанѳс пасјавны том-
 жыкѳн оз ков, сыпонда, мыј најѳ јѳна пондасны быдмыны да
 омѳла пондасны тѳдчыны.

Заводскѳј нумерѳн порепѳанѳс пасјалѳгѳн буржык став
 ајсѳ пасјавны пѳла нумерѳн, шуам 1, 3 да с. в., а еңјасѳс гѳзја
 нумерѳн, шуам 2, 4 да с. в. Тајѳ сетѳ ыжыд ѳтсѳг. Шуам,
 поревѳзыслѳн-кѳ кѳас ем нумера гѳжѳд аслас лѳѳѳ лѳѳѳ мукѳд порсјас
 пѳвсыс, сѳјѳ пырѳстѳм-пыр вермас лыдѳфыны, кымын ең да кы-
 мын ај. Татцѳрујтны поѳѳѳ гырысжык порсјасѳс, сѳмын сѳкыджык.

ЕҢЈАСѳС ВАЈҢЫНЫ ЛѳСѳдчѳм

Поревѳзыс аслас календар сертѳ, тѳѳѳ-кѳ порелыс тырсалан-
 лунсѳ, коккѳиа вермѳ тѳдны кор лѳѳ вајан луныс.

Еңјассан ми вѳтчысам јѳн, қѳнвѳја порепѳан, сыпонда ми-
 јанлы колѳ бура вердны да вѳзны најѳс. Медса-нѳн ыжыд вѳн-
 манѳѳ колѳ тыра порсјас вылѳ вѳла вылын ветлѳгѳн. Кымын
 уна најѳ оласны вѳла вылын, шѳндѳ возын, сѳстѳм сынѳдын,
 пондасны сѳјны веж сѳјанјас, сымын бур најѳ вылѳ лѳмыс порс-
 пѳјанлы. Гѳжса пѳраын бур колны најѳс вѳла вылѳ суткѳ

чѳж кежлѳ, вѳј кежлас јѳртны лебулѳ—чѳмјасѳ. Сетчѳ-жѳ пук-тавѳбны ворјас, кытчѳ вајавѳб да разѳдѳсѳ кѳрымыс.

Пѳрејасѳс-кѳ вѳј кежлѳ да вердны вајѳдлѳбны гортас, пѳ-скѳтѳнаыс мед ез вѳв ылын гѳдсаѳ. Тѳлын-кѳ, вајасыс еѳјасѳс зев колана леѳлывлыны час лѳбѳ кык кежлѳ карта воѳѳ ветлышт-ны да лолавны сѳстѳм сынѳдын. Ферт, јона кѳчыѳјас, чорыд тѳвјас дырјѳ еѳјасѳс вѳла вылѳ леѳны оз ков, но і лым вылѳ леѳѳмыс повны оз ков. Кынмѳмыс полѳмла, тѳлын, англѳјаса рѳда пѳрејасѳс крестана оз леѳлывлыны вѳла вылѳ гулајтышт-ны, сыпонда, мыј најѳлѳн зуѳыс (гѳныс) зев шѳч, кокѳнѳ, ѳебыд, прѳстѳј рѳдајас дорыс. Тајѳ вѳтчысѳмлы ферт ѳекущѳм помка абу. Пѳреѳс оз шѳнты гѳныс, а шѳнтѳ гѳсыс. Сѳмын оз ков пѳрејасѳс велавтѳг леѳлывлыны тѳв шѳрын, а арсаѳыс ѳѳжѳѳнѳ-кѳн велѳдѳмѳн да тѳлын шѳныдѳжык лунјасѳ леѳлѳмѳн. Пырѳжык мѳ англѳјаса пѳрејасѳс леѳлывлѳмѳ 17⁰ Ц. поводѳда дырјѳ мед ез вѳв тѳла да ѳекор ез вѳвлыны кынѳм вѳсѳмјас. Таѳ вѳла вылѳ леѳлывлѳмыс ем пѳлза. Пѳрелыс тырѳалѳмсѳ тѳдмалѳны пѳрвој-сѳ сѳјѳн, мыј еѳыс дурдас пышјавныс, пѳрејас лѳбны рамѳсѳжык да соан вылѳ азымѳсѳжык. Кѳјмѳд тѳлыс вылѳ содѳ сылѳн рушкыс. Кѳрымсѳ тыра пѳрејаслы колѳ сетны свежѳјѳс, мед абу шѳммѳма. Омѳл кѳрымјас вред вајѳны гыркпышкѳсса пѳре-пѳјаныслы. Зев колана еѳцѳнѳка пуктыштны соан пышкѳ мѳне-ралла соан—мел, сотѳм лы, іѳвест да мукѳд, паѳ мындаѳн быд лунѳ, јонѳжыкасѳ тѳвѳа кадѳ. Пѳрепѳјанлы зев коланаѳѳ тајѳ соанторјасыс лыјасысѳ сѳвмѳбны.

Тѳвѳа кадѳ, кодыр абу веж сојанјас, тыра еѳјаслы колѳ содтыштны сојанјас, клевер турун лѳбѳ лѳцѳрна да корѳнеплѳдјас. Зев бурѳс тајѳ кѳрымјасыс сѳјѳн, налѳн ем особѳј вещество (вѳтамѳн), пѳрепѳјаныс сытѳг омѳла сѳвмѳбны.

Тыра еѳјаслы бурѳжык сојан пыѳдѳ лѳбны ѳѳн тусјас, ѳт-руб, корѳнеплѳд, пѳдм картупель, веж соан, клевер да лѳцѳрна турун, јѳв да јѳвлѳн шыблас торјас. Унаѳжык вердны бара-жѳ оз поѳ, пѳрепѳјаныс лѳбны зев омѳлѳѳ. Тыра еѳјаслы жмыкасѳ сетѳны пырѳжык 800 гр-ыс ѳеунѳжык суткѳ чѳжѳн.

Клевер да лѳцѳрна туруныс-кѳ абу, сѳјѳс поѳѳ вежны ку-щѳмкѳ мукѳд сѳкасѳн. Сѳмын колѳ бѳрјѳдны ѳебыдѳжык турун, пораѳн ідралѳм да мед абу чѳрѳѳм. Турун сетѳны кыз мукѳд сојанкѳд сорѳн, сѳз-жѳ куш турунсѳ.

Сорѳн сетѳгѳн колѳ шырны турунсѳ іѳас шыран машѳнаѳн, овлѳ сетѳны ставнас щыштѳг.

Тѳдыс велѳдѳчѳм пѳревѳчыс, еѳ пѳрејасѳс ѳекор он верд гѳсавтѳчыс. Важѳн-нѳн тѳдѳны, мыј гѳса еѳјаслѳн пѳјаныс чужѳ-ны пырѳжык омѳлѳѳ, кулысѳсѳжык, дај еѳыс омѳлѳжыка вермѳ вердны најѳс. Танѳ сѳкыд вѳставны стѳча, кущѳм колѳ лѳны плѳменнѳј тыра пѳрелы. „Завѳдскѳј“ тушанас шусан пѳрѳсѳ колѳ сѳз гѳгѳрвѳны, мед вѳлѳ шѳркоѳ омѳлѳжыкјас пѳвсын да јѳна гѳса пѳрејас пѳвсын. Тыра еѳјасѳс колѳ вѳчны гѳнајтѳдѳмыс, кучкѳмјасыс, зургыѳмјасыс, усѳмјасыс. Вермас лѳны кадѳм

вајомјас, либѣ шыкмасны порепіяныс рушкуас. Сіѣ-жѣ, тыра еңјасѣс јона кѣзыд ваѣн оз поѣ јуктавны.

Тыра еңѣс вајтѣзыс вежон кык воѣті колѣ торјѣдны мукѣдјас діныс да індыны торја станокѣ, медым сетны сылы лѣна овны. Вѣла вылѣ ѣтнассѣ леѣлывлыны карта воѣд да сѣмын первојја вежонас, мѣд вежонас дугѣдны і сіјѣс. Зев бур сіјѣс лѣранас порѣ віѣзылы пыравлыны ең дінѣ кыкыс-ку-рјымыс лун, малавны сіјѣс, відлавны ѣнѣјассѣ, велѣдны ас дінѣ. Тајѣ зев колана порѣс відлѣм могыс, да медым еңыс велаліс морт дорас, пондіс артавны бур јортѣн, а ез лѣкѣн. Воѣд вылѣ, кодыр еңыс вајасас, тајѣ вермас зев бура ковмыны. Ѡткымын порѣјас, јонжыкасѣ томжыкјас, коѣјас первојыс-на вајісны, јѣз-јас дорѣ зев скѣрѣс, піјан пондаыс полѣмысла. Ог-кѣ мѣ куѣдѣ ташѣм порѣјассѣ воѣзвыв рамѣдны, накѣд лѣѣ сѣкыд вѣдѣ-чыны.

Колѣ бура віѣдлыны, абу-ѣ еңыс тојѣс. Тојјасыс јонжыкасѣ позјасѣдны бѣрја кок пышкѣсла дорас, воѣд кокјасас, гурса лы вылас. Каѣалан-кѣ, кыѣ поѣд регыджык колѣ наыс мынтѣдчыны, он-кѣ бырѣд најѣд вужасны порепіјан вылас да пондасны јона дѣзмѣдчыны. Медым бырѣдны тојјассѣ. порјасѣс мавтѣны кушѣм-кѣ донтѣмжык выј сорасѣн, шуам ѣлеонафтѣн. Бур лѣѣ нѣшта-кѣ сѣдтыштны татѣѣ 3-5 % Креолін либѣ лѣзѣл, медым феніс-фекціјаавны вылыссѣ. Таѣі вѣчѣм бѣрын мѣд луннас-жѣ еңѣс мыскѣны мајтѣгѣн. Мыссѣдны порѣјасѣс гѣжѣмын поѣд быдла-ын, а тѣвнас сѣмын шоныдѣнын, медым не кынтыны порѣдс. Мыс-калѣмыс мунѣ таѣ: пуѣдѣм ва пышкѣ гудралѣны веж мајтѣгѣс да сіјѣс кѣдѣдыштѣны мед лѣѣ сѣмын шоныд. Шоныд ванас кѣ-тѣдѣны порѣлыс став вылыссѣ да щѣткаѣн либѣ трапѣдѣн нѣр-тѣны порѣлыс вылыссѣ, медым мајтѣгыс лѣі не сѣмын зуѣјас, а сіѣ-жѣ куас. Таѣі нѣртѣны дыр, кытѣѣѣ оз быѣѣы. Ты бѣрын шоныд ванас да щѣтканас весалѣны мајтѣгѣс да кіскалѣны ваѣн. Нѣѣжѣнжык колѣ мыскавны порѣлыс јурсѣ, медым мајтѣ-ыс ез вескав сѣнмас, а ваыс пѣлас. Ваыс-кѣ порѣлыс вескалас пѣлас, сек порѣыс кымынкѣ лун пондас ветлѣдлыны јурсѣ чу-кылтѣмѣн да јона пондас пѣсыны.

Ѡтѣ тајѣдн тојјасыс мынны он вермы. Позјасѣдны најѣд не жѣмын порѣ вылын, сіѣ-жѣ станок щѣлјасын, жѣжас, волѣсас да с. в. Сыпонда вајсан станокыс мед вѣлі мыскѣма пѣѣ кунва-ѣн да белѣтѣма іѣвесткаѣн. Кусѣдѣм іѣвесткаыс мед вѣлі порѣ-віѣзылѣн матын кі улас да кымын щѣкыда пондас мавтны сіјѣдн станок стѣнјас, сојан-інјас щѣтјас—сымын бур. Іѣвесткаыс віѣд став гагјассѣ, уна сѣкас поснѣ вреднѣј бактеріјасѣ.

Вежонѣн жынѣдн вајсытѣѣ, еңјаслѣдн вѣраыс тырѣ да ѣшѣд-чѣ. Нѣнѣјасыс сѣдѣны да гѣрдѣдѣны, јанѣмыс сіѣ-жѣ пыктыштѣ да гѣрсѣдѣ. Ташѣм тыѣалана торјасыс луныс-лунѣ лѣѣны тѣдчанаѣс. Еңјаслыс сојансѣ колѣ чѣнгыны, турун да корнѣплѣд не сетны да сојансѣ сетны кіѣѣржыкѣс. Порѣ віѣзылы колѣ віѣдѣны ең бѣрса да відлавны сылыс ѣнѣсѣ. Еңыс-кѣ пондѣма

вѳчны аслыс поз, а ѳоѳыс петѳ-нын јѳлыс—сјѳ-жѳ лунјаснас колѳ дастыны вајсег кежлѳ. Оз-нын поз колны сјѳ пѳранас енѳ ѳс дѳѳѳртѳг. Пыржык порејас вајасѳны војјаснас, сыпонда колѳ индыны сы дінѳ виѳѳдысѳс (дежурнѳѳс) да сетны сылы ножич, небы сѳстѳм рузумјас да кокнѳ јашщик. Јашщикѳ жебыда волсавны да рузумѳн тупыны. Бур кутны ножичјастѳ стѳканын, креолн лѳбѳ лѳзода раствор пыщкын. Порепіјанлы колаиа јашщикјас-кѳ абуѳе, позѳ индыны папірос улые кокнѳ фанернѳј јашщикјас. Виѳѳдысѳлы колѳ пѳнар, кодѳс позѳ ѳшѳѳны кытѳкѳ вылѳжык.

ВАЈСѳМ ДА ВОЈЈА ДѳѳѳР ПОРСПІЈАН БѳРСА

Порспі чужѳм бѳрын колѳ вундыны сылыс гѳгсѳ ножичѳн сантѳметр 5 куѳа кымын да заводѳтны зыравны рузумѳн. Мед-возын колѳ чышкыны вом гѳгѳрсѳ, сееса сјѳјасѳ да пелсѳ, а бѳрвылас тушасѳ да кокјасѳ, мездыны ылѳгесѳ. Порспіѳс чышкѳм бѳрын пукыны јашщикѳ да вевтѳны рузумѳн. Јашщикѳс вевтѳѳны сыпонда, медым порспіјанлы вѳлі шоныджык, меда-нын тѳвса пѳрајасѳ. Абу шаѳ, лоѳ-кѳ сенѳ шоныд, но вару сынѳдыс да сѳкыд лолавныс. Сыпонда і колѳ вевтсѳ бостны сещѳмѳс, код пыр сынѳдыс бура пырѳ. Јашщик бокјасас, вылѳ, позѳ вѳчны розјас. Јашщик колѳ пуктыны станокыс бокѳ, калѳдорас.

Шѳркоѳа вајсѳмын порспіјан чужѳны ѳтѳ-мѳд бѳрсаыс зев регыдѳн, вајасѳмыс помасѳ 2-6 час бѳрын. Бура колѳ виѳѳдыны поревѳчысѳлы, мед подсыс ез сој чужан сувсѳ. Поревѳчыс-кѳ ачыс оз ло виѳѳдысын вајсѳгѳн, а мѳд, колѳ тѳдны кыѳ правѳлѳ, ѳе шыбытны чужан сувсѳ гѳдыаыс поревѳчыс вотѳчыс, а сѳмын ідравны станокыс. Чужан-сувјыс да порспіјаныс пондасны петкѳдыны, мыј виѳѳдысѳс вајасѳмсѳ бура нуѳѳѳма, а абу уѳѳма.

Еѳ порслѳн чужансувсѳ сојѳмыс омѳл сјѳн, вермас велавны сојны пїјансѳ. Нѳшта-нын, еныс-кѳ томна, вајсѳ первојна, буржыка виѳѳѳтѳг вермас сојны ассыс пїјансѳ. Воѳѳ вылѳ тышканыс сѳкѳд лоѳ зев сѳкыд. Мыј понда енјас сојѳны пїјансѳ, бура абу-на тѳдмалѳма, но каѳалѳма, мыј еныс-кѳ новлѳдчигас овлѳма вѳла вылын, најѳ пїјансѳ некодыр оз сојны. Тыдалѳ, тѳвса пѳраын енјаслы сојаныс оз тырмы кушѳмкѳ колана веществојас. Сјѳ-жѳ, енјасѳс-кѳ велѳдан ул јѳѳн вердны, сек најѳ пондасны-жѳ сојны пїјансѳ.

Вајсѳм бѳрын еѳ порслѳн зев јона космѳ горшыс, сыпонда сојанијас мед сылѳн вѳлі пыр сѳстѳм да шоныд ва.

Вајсѳм бѳрын, гырѳѳн да ылѳгѳн лакѳсѳѳм волѳссѳ колѳ ідравны да сы местаѳ волсавны вылѳс. Воѳѳа кык вежѳннас буржык волѳссѳ волсавны поснѳжыкѳс, а ѳе куѳ іѳасѳн, лѳбѳ вундавны сјѳс, медым поре пїјаныс ез крукаслыны да конјаслыны сетѳѳ.

Еныслы-кѳ новлѳдчигас вѳлі бур кѳрым да бур дѳѳѳр, секи порспіјаныс лоѳны јонжык. Омѳл-кѳ вѳлі кѳрымыс, дѳѳѳрыс—

порепіянис чужоны тупкысмаде віж брэддн, омблде, рамбс. Рузум моз шоддчыны кі вылын, ноти оз пессыны кор најос бергдлбны чышкалігас. Тащом омбл порепіяныд омбла-і вермоны кутчісны мам нон дінас да возо выло зев шокыда мытїтїны.

Англїјаса гырыс жеждн рїдлн порепіяныс чужїгас овлїны сїктанас 1,2 кг. гїгїрїн. Овлї 0,8 - ган 1,8 кг - дї.

Кызі аддам воза вїстало мсыс, сїмын дїтї сїктаис оз - на вїстав порепїлыс бурлунсї. Порепїлн - кї чужїгас сїктаис 1,6 кг., но омбл, секї быд поревїзыс вежас ескї најос мукїд позтырса порепїанн, кїт сїктаис налн 1,2-1,3 кг. мед сїмын вїліны мїчажык да збожыкїс.

Крестана пївсї паскалїма сещїм мївп, бытїо медбїрїа порепїяныс чужоны поснїдежык. Тазі шуны некущїм помка абу. Поснї порепїян чужоны возвылас-ї, шїрас бїрвылас-ї. Поревїдїм куца дїкымын индїдїасын, шїктїны бїрїнын енїассї, кодїас вїдїны унжык порепї. Шїктїны колїдны племеннїй выло сещїмліс пїянсї, кодїлн мамыс вїдї уна пї. Англїјаса гырыс жеждн рїд паскїдїгїн тащїм торїд абу зев колана. Нї дїтї буржык заводїс лїбї рассафнїкїс оз поз индыны, кодї ескї тїждысїс еша порепїян понда. Шїкыдїжыка овлї мїдарї.

Поревїзысїаслы пореїас пїјанасїгїн јона лїб жугїдїлыны јурнысї. Кїсїсїлїны унжык вїдїны порепї енїас дінын, а унаыс лїб лїбї разїдны матыгїгїрса олысїаслы лїбї прїстї чїнтыны порепїансї. Уна порепїыд оз петкїдлы, мыї бура пукїтїма поревїдїмсї. Бурыс сек, кор уна лїб вїдїма мам дорсыд торїдїтїдї. Поревїзыс оз нїмкофас, а јонжыка скїрмї, кор порыс вїдї 15-17 дїј унжык порепї дїтїчїд вїдїемас. Сылы выгїднїжык вїјас - кї 10-12 порепї дїтї еныс. Секї порепїяныс лїбны гырысжыкїс да дїтїажыкїс. Унжыкысїсї овлї сїз, кымын уна порепї вїдїны, сїмын најї поснїде. Некущїм ен оз вермы новлїдїлыны 17 порепї 1,6 кг - кї сїктаис дїтї порепїыслн. Бїрїны - кї енїасїс, буржык бїрїны јїлажыкїасїс лїбї колїдны порепїянсї рїд вылас сещїм пореїаслыс, кодїас вїдїны пїянсї сїкыдїжыкїс, гырысжыкїс.

Вїдїем помасїм бїрын да чужансусїсї дїралїм бїрын, кор станокас лїб лїсїдїма пїрадїк, поревїзыс вїдїлалї став порепїсї да бракуїталї најї пївсыс омїлїжыкїасїс. Вїліны - кї кулїмїн чужыс порепїян, зев колана таїд гїжыштны, медым возовылї бракуїтны сещїм енїасїс, кодїас быд вїдїемї вїдїны медга уна кулїм порепї. Бракуїтны сещїмїасїс, кодїас ем кущїмкї нелучкїјас — мїдарї кокаїас, лїбї асмогасанїныс абу, лїбї јурлыс абу лучкї да с. в. Мїдыс бракуїтїгїн бїрїоны јона омїлїјас да сїктаїн кокнїдїжык порепїян. Шїча овмїдчывлїны сещїм порепїян, кодїас оз вермыны бура сулавїны кок јылас, кїт сїлн сїктаис і ыжыд. Омїла вермї сїїд кутчісны нон дїнї, вынажык порепїяныс вїтлїны сїїс мам діныс. Сїктаїн кокнїдїжык порепїян зев вїзылїс, бура кутчісїны нон дїнї. Поревїзысїлы колї тащїмїасїс бракуїтїдї бура артавыны да вїліс бракуїтавыны.

Позтырыс - кө абу ыжыд, ем - кө тыртөм һоңјас, ең дінө поңо колөдны порепіјанөс 1 кгр. сөктаыс сөмын һе кокніджыкөс. Позтырыс - кө ыжыд да емөс порепіјан 1 кгр - ыс сөкыджыкөс, но оз тырмы најөлы һоһыс, секи колө вөчны сіз, кыңи лөб вөста- лөма воһын.

Порепіјанөс бракујталөм бөрын, боетсөны најөлыс куртчавны піңјассө. Овмөс условіјөс серті - кө колана, порепіјанөс сыз вөсөтөны.

Быд порепілөн чужігас ем 4 піңдн ан вылө, ставыс 8 пің. Тајө піңјасыс зев јосөс. Крестана овмөсјасын унаыс поңо вөлі адзывны, мыј томжык еңјас, дүгдөны вердны ассымыс піјансө. Помкасө төдмалігөн тыдовчө — емыс зоһвіза, уна јөла, бура јөвсө сетө, но кыңи сөмын порепіјаныс пондасны һоһавны, пырыс- төм-пыр четчыштас да пышјас. Лөб сіјө сыпонда, мыј порепіја- ныс, асланыс јөв піңјасөн, куртчөны мамыслыс һоһсө да мамыс дојмөм пондаыс і пышјө.

Медым ташөм торјыс ез ло, буржык пырысөтөм-пыр-жө чөг- јавны јос јывјассө піңјасыслыс. Тајөс вөчныд зев кокні. Оти морт кутө порепісө кіас, а поревізыыс кык чундн шујга кіас удворсаыс лөбө велдворсаыс паскөдө порепілыс вомсө да ічө- тік клөшщіөн (плоскогубцыөн) топөдөны піңсө. Оз ков һещкав- ны піңсө лөбө бергөдлыны бокө а сөмын топөдыштны. Піңјас чөг- јасөны жын лөбө којмөд паж гөгөрыс. Сыбөрын колө чуһнад зырыштны колан піңјассө, медым ез колны чөгөм јөс јывјасыс. Плоскогубцы клөшщіыс - кө абу поңо пөлзүјтчыны сакар торјөд- лан клөшщіөн.

Порепіјанлыс-кө піңјассө һе чөгјавны, мамнысө дөзмөдөм кыңи вөрмөны куртчавны мөда-мөдыслыс щөкајассө һоң дінын когасігөн да сурө-кө ранајасас һајт, вермасны вөмыны.

Піңјас жүгөдлөм бөрын, порепіјанөс јуклөны, порепіыс - кө уна, 14 - 15, сек позтырсө колө јукны кык пелө: өтөыс 9 - 10 вына- жыкјассө да өткофжыкјассө, а мөдас омөлжыкјассө. Візны најөс торја јашщікјасын, мам дінө лөзлывлыны өчерөдөн. Воңајасыс, вынажыкјасыс колөдны мамыс дінө, мукөдсө колө індыны мөд ең дінө. Міјан вәјсөмјассө арталөма став еңјаслы өти кад кежлө, лөдны сещөмјас, кодјас пондасны вәјсыны воан лун војјасас. Пыр- жык овлө сіңи, мыј кущөм - кө помкајас вөсна лөдны еңјас, код- јас дінө бракујтөм бөрын колө сөмын 5 - 7 порепі. Ташөм еңјас діныс і індавө лшнөј порепіјаныс. Но оз быд ең дінө поң пук- тыны јөзлыс порепіјансө. Откымынјас зев скөра вөдөтчөны вәјөм порепіјаныскөд да вермасны һајөс дојдавны. Вәжөн-һін төдмалөма, мыј порсыд төдө ассыс піјансө дук сертіыс, а оз мыгөр сертіыс. Тајөн і пөлзүјтчөны поревізысјасыд. Налөн мог, бырөдны дуксө вәјөм порепіјаныс мыјөн - кө јонжыка дука торјөн. Вөчөны сіз- сіјө порепіјаныслы, кодјасөс пуктөны мөд ең дінө, пелјасас ноһи- чөн лөбө пасјас вөчан клөшщіөн вөчөны пас, медым пондасны торјавны мөд позтырса порепіјансыс, кодјас пөвсын мөдасны овны. Сыбөрын став порепісө кыкһан дозтырыс пуктөны өти

ВАЈСӨМ ПОРГ БӨРГА ДӨҖӨР

Сіктјасын зев унаыг шыкөддөны вајсые еңјасөс вајсөм бөрас не лучкі вердөмнас. Арталөны, мыј вајсөм бөрын-пө еңјаслы јона колө сојны да мед сетас унжык јөвсө; вердөны сіјөс мыјта вермө сојны да нөшта медбур көрымнас. Омөлыс кыңзі татые лоны нөном оз вермы. Еңыс-кө јешцө јөлажык да буржык, јона вердөмыс сіјө пырыс-пыр пондас сетны уна јөв, порспіјаныс сълөн оз вермыны ставсө нөжавны, вөраыс пыктө дај вермө вісмыны, а бөрвылас сесса-і вошө вөрасыс јөлыс.

Вајсөм бөрын еңјаслөн чінөны органјасыс, кытөні нөбалісны порспіјансө. Чінны налы колө сетны лучкіжык, гырк пыщсө не сөктөддөны лок сојанјасөн. Сыыс кыңзі, порспіјанлы первој лунјасас оз ков уна јөв, сојөны најө ещавыкаөн да щөкыда.

Сыпонда вајсөм бөрын еңјаслы көрымсө колө сетны ещавыкөн да щөкыда. Буржык заводјасын вөчөны сіз — первој лунјаснас еңјаслы некущөм көрым оз сетны, сетөны сылы сөмын сөстөм шоныд ва. Мөд суткінас сетөны $\frac{1}{4}$ көрым пажсө, којмөднас — жын нормасө, нөлөдөнас $\frac{3}{4}$ пажсө і сөмын вөтөд суткінас сетөны тыр нормасө. Сыыс кыңзі став сојансө сетөны кізерінікөс. Кыңзі лысфыны да течны сојан сетөмсө, лөб вөсталөма вөзын.

Тажө каднас медбур сојанөн лөб јөв, шобдө өтруб, ід, зөр, веж клевер да лудерна, корнеплод, картопель. Первој лунјаснас вајсөм бөрын жмыкаөн оз вердны да і вөдөвылө вөдчысөны сетны 800 гр. унжык суткын.

Өткымын еңјаслөн јөлыс оз пет вајсөм бөрас регыдөн, да порспіјан вермасны шыгјавны. Ташөм дырјыс вөрасө еңыслыс колө бура нөравны кущөмкө выјөн мавтөм кіөн. Сіз-жө буреекө вөлі јуктавын еңсө мөс јөлөн. Ең порсыс-кө еща јөла, омөла вердө порспіјансө, сіјөс колө вөдлыны мөдыс вајсөгас да озкө сіјө бурмы, — колө бракујтны, кущөм көт ез вөв сіјө мөча тушанас. Еңлөн јөлалуныс, сіјө подув поревөдөмын. Еңјаслөн вајсөм бөрын да нөнөдчөгөн щөкыда овлөны запорјас. Сыпонда сојансө колө сетны сылы кізерөс (болтушка) да вөдөдны кыңзіжык сіјө асмогасө. Еңыс-кө пондас сојны омөла, калыс-кө абу шоныд-коф ваыс колө вөчлы клызма. Клызмаыс-кө ванас оз отсав, колө вөчны мајтөга клызма. Сывылө кістөны Есмарх кружкаө шоныд ва да сетчө лөзөны мајтөгсө. Мајтөга клызмаыс сетас ыжыд отсөг еңлы. Слабітана веществојас сетны еңлы оз поф, порспіјаныс щөщ пондасны мытөтны.

Зев бура колө вөдөдны сојан да сојанінјас сөстөма вөдөм бөрга. Омөлжык көрымјасөн еңсө вердөм понда пырыстөм-пыр омөлтчөны порспіјаныс. Нөнөдчысө порөјаслөн сојаніныс мед вөлі пыр сөстөм, некущөма оз поф колыны сетчө сојансө да шөммөдны сіјөс, кодө зев кокняа вермас лоны гөжса пөраын. Быд лунө колө мыскавын да вежоннас кыкыс мавтны евежөј сөстөм іфвестка раствөрдн.

Зев колана сојан пыщкө пуктыны минералла веществојас, кызі мел, сөстөм лы, івестка да с. в.

Амеріканечјас һондөчүе порејаслы щөктөны быдлун сетны сојан пыщкө өтї шајнөј паң, сернөј цвет.

ПОРСПІАНӨС БЫТӨМ

Порспіјан лун кујім бөртї вынсалөны сещөма, мыј најөс пощө пыркежө индыны мамыс дінө. Воцца 3-4 вежоннас порспіјан пөткөдчөны зік өтї мам һон јөвнас. Сыпонда порсвічылы ассыс став ужсө колө пуктыны ең дорө бура да кужөмөн сіјөс вердны да візны. Һондөчүе порелы колө сетны быдлун вөла-вывті ветлыны. Пөраыс-кө тајө гөжөмын, шоныд поводфаө, 10-12 лун бөрын еңөс порспіјаныскөд колө леңдивлыны вөлавылө. ылөз вөтлыны еңөс порспіјаныскөд оз ков. Быд порсвічыс төдө, мыј тулысын да гөжөмын чужөм порспіјан һөтї оз мытїтны, ветлөдлөны-кө најө вөла вывті, кодыр најө вермөны Һырјасыштны му пыщкын. Сөмын оз ков леңны најөс жар пөраө, буржык асывнас, кор космас-һин лысваыс лібө рытнас, жар усөм бөрын. Порспіјанөс шондїыс вермас сотны. Сотөмыс епінаас да пелјасас лөбны гөрд чутјас. Лоө-кө ташөмыс, гөрдөдөм чутјассө колө мавтны вачелинөн, лібө солавтөм мөс выјөн, слівочнөјөн лібө прөстөјөн. Вөла вылын ветлгөн мамыс вермас талтчыны порспілыс коксө да дојдны лібө куртчаласны мукөд порејас. Ташөм дырјыс ранаөс колө мыскавны шоныд ваөн да мавтны јөдөн. Бінтјасөн көртавлыны порспіјанөс оз ков. Көртөдсө мукөд порспіјаныс пондасын нещкыны.

Томвірјаяа порспілөн ранајасыс регыдөн бурдөны, сөмын колө візөдны, мед станокыс вөлі сөстөм да кос, мед ранаас һајт оз во.

Вајсөмыс-кө лоө төвса пөраын, быд лунө колө леңлыны еңөс вөлавылө ветлөдлыштны часжын кешлө. Поводфаыс мед абу јона көзүд да абу јона төла. Сен сіјө лолыштас сөстөм сыкөднас. Вөлавылын ветлөдлыштөмөн еңлөн озжык јөрмы гыр-кыс.

Воцца кык вежоннас порспіјаныс јонжыкасө уәдны, ворсөны лібө һоналөны мамсө. Сек најө зонвічаөс, кучікныс келыд гөрд рөма, зуыс шылыд, аеныс кызөс да долыдөс. Воцөвылө порспіјанлы воө мед омөл кадыс. 2 $\frac{1}{2}$ —4 вежон бөрын најө щөкыда вісмөны мытөн, мыјкөс вермөны уна кувны. Откымын овмөсјасын кулөны 50 пр-өз дај унжык-на став порспі пыщыс. Мытөн јонжыкасө вісмөны англїјаса культуриөј порспіјан. Быд порсвічылы колө төдны мыјыс мытыс да кызі сыкөд коасны. Јонжыкасө вісмөны арын да төлын чужөм порспіјан, кодјас оз вермыны пөльзүтчыны вөлавывса сөстөм сынөдөн да шондїөн. Тідһаыс-кө варуа, пемыд да көзүд, сојаныс еңыслөн омөл, станокыс дурк, мыт вісөмыд пыржык овлө. Откымыныс мыт вісөмыс овлө і сыпонда, еңыслөн јөлыс омөл-да.

Бостны колө правіло пыдди: некодыр порспіянѳс не ва-
јѳдны мытѳн вісмытѳз, а воэвыв вѳчны став мерасѳ, медым мез-
дысны сыыс. Тащѳм мера прімітѳмас пырѳны: сѳстѳма да тыр-
мымѳна кос волѳсѳн станок візѳм, кутны гіднаын температура-
сѳ 12° не улынжык, вѳчны сынѳд ветлан роэ (вентілятор),
мед ез вѳв пыр-пыр ветлан тѳв, сојаніңас кутны сѳстѳ-
ма да еңѳс порспіянкѳд вѳлавылѳ лѳзлывны.

Порспіянѳс мыт босттѳзыс-на оз інасны. Буржыка-кѳ ві-
зѳдны, поэѳ адзыны, мыј најѳ лоѳны зік мѳд ногаѳс. Мамсѳ но-
налѳм бѳрын најѳ јона ветлѳдлѳны станок куэасы, мыјкѳ коры-
сѳны, куртчалѳны јогсѳ пѳлѳсјасыс да кыс сурѳ, босталѳны во-
мас волѳссѳ. Јѳвсыс најѳлы мыјкѳ оз тырмы. А кущѳм-сурѳ
јог ылалѳмыд томынік порспіянѳды зев јок: кынѳм пыщкѳ-
сыс вісѳд, бостѳ мыт.

Мыт вісѳм помыс кулѳм порспіянлыс-кѳ рушку пыщкѳссѳ-
кѳ перјам, сек поэѳ адзыны кущѳм-кѳ јог, ылыштѳм волѳссѳ
да с. в.

Медым тащѳм торјасыс ез лоны, станоксѳ колѳ пощны
решеткаѳн, лѳбѳщѳкыда пощкѳн сіз, мед порспіянѳс востѳдыс вер-
місны вѳлаа ветлѳдлыны, а еңыс мед ез тѳр. Тајѳ тащѳм пѳлѳ-
сас пуктыны кык лапкыдѳ вор, медым порспіянѳс кокныа вер-
місны сузлѳдлыны сетыс. Ѳтѳ ворјас кістѳны міңералла торјас:
мел, лы пыз, пѳјім, шомјас, стрѳйтчан ізвестка. Зев ескѳ бур
вѳлі, заптыны-кѳ арсаңыс ежакој, течны кытчѳ-кѳ вевт улѳ, лѳбѳ
тыртѳм інѳ порсвізанінас да сѳтавны порспіянлы быд лунѳ ѳтѳ
пластѳн. Ежакојсѳ колѳ бостны ылысжык, медым ез вѳв сен
стеклѳ торјас, кѳрттувјас, сутугајас да с. в. Ежакојыс-кѳ тѳвнас
кујлѳ ывлаын, порспіянлы сеттѳз колѳ суткі воэвыв пыртны
гіднаас, медым сіјѳ шоналіс да порспіянѳс ез кынмыны сіјѳ
сојгѳн. Оз ков пощны сыыс, мыј порспіян јона сојасны тајѳ мі-
ңералла торсѳ. Кодыр гѳжѳмнас порспіянѳд мамыскѳд ветлѳны
вѳлавывтѳ, најѳ сещѳма-жѳ сојѳны мусѳ, а пѳлзаыс татыѳ пор-
спіянлы зев ыжыд.

Порспіянлы міңерала сојан јона колана, медым јонмѳдны
ассыныс том лыјассѳ колѳ уна кальціја, фосфор да мукѳд веш-
ществојас. Сыыс кынчі, міңерала вешчествојасыс зев бура
отсалѳны пішщевареннѳдыслы да озжык мытѳтны.

Мѳд ворјас кістѳны зѳр лѳбѳ ід кыд. Ем-кѳ зѳрјыс-і ідъыс-і
буржык пуктыны кыкнѳнсѳ ѳтмындаѳн да гудралѳмѳн сетны.
Секі порспіян оз кутны сојны кущѳм сурѳ јогјас да кујѳд, оз-
жык віс кынѳмыс.

Оз ков сетны ставсѳ ѳтпырјѳн, ворјас тырѳн, буржык еша-
нікаѳн да щѳкыджыка. Луннас кыкысѳн мыскавны ворјассѳ пѳе
ваѳн да сетны вылыс тащѳм сојансѳ. Первојсѳ порспіянѳд сѳ-
мын ворсѳны тащѳм кѳрымнад „кеслѳны піңјассѳ“, а бѳрвылас
регыд велаласны да пондасны сојны бура.

Тащѳм сорлалѳм сојјанјассѳ сѳталѳ порспіянлы ноң дінсыс
чѳвтѳз.

Еңжасыс-кө унжыкөн, либө станокыс-кө ічөтжык, кодыр оз пөз торјөдны порспіянлы пошасөн, порсвізысјас тани вердчөны мод ногөнжык. Станок оңөсас вөчөны ңеыжыд роэ, мед порспіыс төріс сеті ветлыны. Порсвіқанінын кушөмкө пельөсө бөрјөны лөсыджык места кымын-кө кв. метр паста, мед пыр-пыр төв оз ветлы косыд сетчө пукталөны мінерала көрымөн ворјас да ежа пластјас. Порспіян зев регыдөн велалөны тащөм „челаф сајө“ да німкоф пырыс волывлөны сетчө. Мам дінө волывлөны сөмын ңоңас кодыр сіјө аслас руксөмөн корө најөс ас дінас да уыштны. Ферт, татчө, порспіянөс колө лезны сөмын сещөмјасөс кодјаслөн емөс позтырса нумерјас, медем најө ез сорсыны. Тащөм коммуна нөј воспитаньө дырјі колө сіз-жө вічөдны ең карактер бөреасы. Емөс-кө скөр еңјас, кодјас зев јона куртчалөны станокө пыралыс мукөд еңјаслыс порспіянсө, буржык сещөм порслыс піянсө вердны торјөд, аслас станокын. Сөмын тащөмыс овлә шоча. да-і порспіяныс зев бура төдөны ассыныс станокнысө да мамнысө. Кушөмкө ең-кө өбөдитас сіјө : ачыс сетчө модыс оз пыр. Татыс пөлзасыс зев ыжыд. Төвса пөраөд кымын јона порспіяныс ветлөдлөны, сымын бур.

Тащөм ыжыд өтувја оланин, ферт колө јона күтны сөстөма.

Медса-нин омөл, кодыр порсвізыс адјас, мыј порспіяныс заводітчөны мытїтны. Медвоэда төдчан торјыс мытлөн сіјө, омөлжык порспіян, бөрја ңоңјас ңоңалысјас, воштөны ассыныс кельд гөрд рөмсө, лөдны бледөс да лөзөдөны, зуеыс сувтө, кынмөны да пырөны волөс пыщкас. Воэө најө пыр омөлтчөны да омөла пондасны ветлөдлөны, щөкыда асмогасөны. 2-3 лун бөрын кулөны. Вынажык порспіян олөны 6-8 лунөз. Мыт висөм зев регыдөн вежө порспіянлыс модасө. Порсвізыс рытнас колө порспіянсө қөныөаөс, а асывнас најөс оз-нын төд, бытөй вежөма кодкө војнас став позтыртө.

Лечітөм омөла отсалө мыт висөмлы. Колө весавны гырк пыщкөссө шөммөм јөвсыс да бактерјасыс, кодјас сетчө овмөдчөмаөс. Та вылө, буржык лөө јуктавын касторкаөд. Ңеыжыд сулеја пыщкө кістны 1—1¹/₂ щажнөј паң касторкасө да пуктыны сіјөс 5—10 мінут кежлө шөныд ва пыщкө, медем касторкаыс езлө сещөм сук.

Порспісө јөжгылтны велдорсаң чужөмөн пукалыс мор пічөс вылын, шујга кїнас востны сылыс вомсө, а вескыд кїнас касторкасө кістөны вом көшас порспілы. Оз ков порспілы кістны касторкасө воэладорсаыс, сек зев кокніа вермас вескавын лолаланинас да пөдтыны порспісө.

Сыбөрын порспіөс торјөдны торја станокө мам дінсыс час квајт кымын кежлө, медем сіјө қікөз мынө гырк пыщса шөммөм јөвсыс. Квајт час бөрын порспіөс бара лөзөны мамыс дінө. Щөктөны сіз-жө сетны салол 0.2 гр., сахар пыз слівочнөј выј сорөн. Тајө сорассө мавгыштөны ңеыжыд телебөдн порспіыслы кыв вылас. Салолыс крепітө гырк пыщсө порспілыс.

Мыдыс-кө ез-на помас, сек бара сетөны касторкасө да

торјодны. Сомын оз быд порспі вермы тајс терпінны. Секі најо зев-нын јона омолтчыны, мёдыс щыгјалом бёрын еща ов-модчыны.

Некодыр оз ков нафејтчыны мыт висом лечитом выло, а побраон примитны став мерасо, медым не лезны висмыныс. Кот-і верман кыз-ко бурдодны мытон висысјасос, најо век-нын лодны омолжыкко мукд вистом, порспіјан, дорыс. Виставлоны, мыј порспіјан, кодјас вислоны мытон томонжык, кык вежоноз, кок-ниджыка сјос терпитоны да бёрвылас пошти оз-нын висмывны.

Висыс порспіјанлыс оланінсо, станоксо, зев бура весалоны да кискалоны ізвесткаон.

3¹/₂ вежон бёрын порспіјанос заводитоны содтод јуктавны јолон. Мамыс-ко омлола јола, јуктавны колдо заводитны воажык, медым быдмомыс оз сувт. Мамыс-ко јона јола, порспіјан вежон 4—4¹/₂ оз матыстчывны јов вор дінө. Но вежон 3¹/₂ бёрын колдо видлавны. Колдо бостны кружка пожом мос јов, кистны ічотік ворјо, да пуктыны сецдомінө, кытчө еңјасыс локны оз вермыны. Оз пыр порспіјан бостсыны јуны. Щоқыда лоо сетлыны 3—4-ыс, кытчөз најо оз велавны. Зев бур, видлас-ко кот өти порспі мукдыс регыд вөтчасны сы бөрса. Порспіјаныс-ко оз јуны јовсо, колдо сјос бостны сес, а оз ков колны козавны. Коқыд јолыс вермас висмодны кынбмсо порспілыс.

Кушдом јолон јуктавны порспіјанос? Татөні порсвізысјаслон мөвпыс вожалө. Отјас јукталоны ул јолон, мукдјас шуоны, колдо-по воэвыв пуодны, медым порспіјан ез висмыны кушдом-ко висомон.

Ул јолыд буржык порспіјаныдлы. Ул јов пышкас ем особјо вешествојас, кодјас шуоны „вітамінон“, кодтог порспіыс омолжыка быдмо да регыджык вермо висмыны рахитон. Вітамін јылыс буржыка лоо висталөма воэын „порсјаслы сојан“. Та серті-ко, буржык вердны порспіјанос ул јолон.

Но порспіјанос пуодтом јолон вердігөн, колдо бура төдны, мыј мөсјасыс зонвічадө. Емөс-ко висыс мөсјас, медса-нын туберкулезон (чахоткаон), сек јов пырыс висомыс вермас вужны порспіјанлы. Буржык совхозјаслыс быд воо мөсјассо кыкысон видлалө ветерінарној врач, оз-ө висны туберкулезон. Ем-ко висыс мөсјас, сек сылыс јовсо оз киставны мукд мөсјас јовкод отлао. Буржык, порсвізысөлы воэвыв сорытчыны скот картаын, медым сылы сетисны јовсо сјо мөсјаслыс, кодјас ветерінарној врач висталис зонвічаон. Порсјас повсо вескалом туберкулезкод косасны лоо зев сөкыд.

Кот кушдом јов ез сетчы порспіјанлы, пыр колдо, мед вөлі шоныд 38 градус гөгөр Ц. серті.

Кодыр став порспіјаныс велаласны јов сојны, нөжјонікөн сетомсо содтоны. Томаңік порспіјанос колдо јуктавны щоқыда, мед еща нөлыс суткінас, а верман-ко і вітыс. Лун 5—6 бёрын јов пышкас пондөны ещанікөн содтыны зөр пыз. Порспіјан первојсо оз вермыны чорыджык сојанјассо сојны-да, зөр пызсо

колө поэнавны, соққон пуктыны јөв пыщкө да гудравны. Кымынкө лун бөрын нөжјөнікөн пычсө поэнавны дурдөны, содтөны посні ід кыд, өтруб, посні жугөдлөм жмык, велөдөны быдынажык көрым дінө, коді ем овмөсын. Сөмні оз ков сетны зік ті пөлөс көрым, а сујны мукөдјаскөд сорөн. Тајө правілыс өнмө быд порелы.

і Сек-жө заводітөны пуктыны порепіанлы мінералла да сорла-лөм туса сојанјас.

Зев бур ескө вөлі сетны порепіанлы сөстөм ва ворјасөн. Міјан наблудайтөмјас петкөдлөны, мыј порепіанлы јона колө ва. Порепіаныс щөкыда оз јуны мөс јөвсө, а васө зев нөмкөд пырыс јөбны. Гашкө сыпонда і порепіаныс пыр ветлөдлөны станокөд да корсыөны быдеама вајас јуны.

Поревічыслы колө быд поэтырлы сетлыны ва да најө-кө јөбны, еетны луннас 3—4-ыс. Оз ков повны, мыј порепіан јона сојасны мінералла торјас да јуасны ва. Омөльжык лөд, најөлы і поревічысылы, пондасны-кө најө сојны кушөмсурө јогјас да јуны кузјасө.

Мыјда колө јуктавны јөв порепіанлы? Сені медыжыд значенөыс економіческөј условіјөјаслөн. Порепіанлы јөлыд зік сешөм, кушөм рок пыщкө выј—кымын уна выјыс, сымын бур рокыс. Колхозыс лібө совхозыс-кө олөны матын јөв вузалан рыноқјас дорын, секи ковмас тајө артавны да віңны порепіанөс ешажык јөлөн. Велалөмжык поревічыелөн, кор сіјө став праві-лөсө соблудайтө еңјасөс да порепіанөс візөм куза, буржык порепіаныс лөбны і ешажык јөлөн. 15 літра мөс јөв-кө јукта-лан 3¹/₂ вежонсаң 8 вежонөз, лібө мамғыс торјөдтөз-і. Јөлыс-кө ем уна да донтөм—буржык порепіанлы сетны унжык. Кымын бура быдмасны порепіан ічөтысаң, сымын бур овмөслы. Кол-хозыс лібө совхозыс-кө нуөдө јөвеыс выј вөчөм, колө нөжјө-нікөн көкјамысөд вежонсаңыс пондыны вежны јөвсө сепаратор увеыс бөстөм јөвнас (обрат) да сіјөн јуктавны. Кымын дыр јук-талан, сымын бур, поэө аржынјөз дај ыжыджыкөз. Бурыс кыңзі татыс нөнөм оз ло.

Порепіанлы сојаныс сетчө шонтөмөн. Порепі быдмөм сер-төыс, кодыр јөлыс оз-нөн кут тырмыны, медым кичермөдны со-јансө содтысөб пуэдөдөм ва. Ва віңны колө торја бідон, лібө кушөмкө мөд сікас доздук. Васө колө сетчө кістны зварк пуанөс.

Медса-нөн сөстөма колө віңны порепіанлыс сојанінсө. Колө пырыстөм-пыр весавны мыјөн порепіанлөн сојас. Зөнвіза порепіан зев горша ускөдчөны сојан вылө, мөда-мөднысө зөс-көдөны, медым унжык сојан сури да ворјас пырөны кокнас. Быд сојөм бөрын колө ворсө мыскавны пуан пөс вади да пуктыв-лыны шонді воэө, медым төлөдны. Төлын петкөдлыны ывлаө көчыд вылө. Бур ескө вөлі вежоннас кыкыс кымын мавтны вор-сө ічвесткаөн.

Сојан пыщкө порепіанлы пуктыны мел, лы пыз 1 шајнөј паң мында быд порепі вылө, зев колана быд суткіө. Сіз-жө ко-

лө пуктыны сов 1—2 шајнөј пан мында, өтi мам дінын олыс порспіјан былө, порспіјан арлыд сертi.

5—6 вежон бöрын, кодыр порспіјан быдмыштасны-ни, најө тырöны мамыс ворјө, кытыс вермасны сојны сещөм сојанјас, кущөмөн порспіјанөс ез-на поç вердны. Сыпонд öткымын поревічысјас вітчысöны еңјассö вердны станокас. Калндарыс-кө ыжыдзык да паскыд, сек петкөдöны калндорас новлөдлан кормушкасö, да еңјассö леöны вердны сетчө. Сек-жө пуктöны сојансö i порспіјаныслы. Таçсö оз пондыны мешајтчыны-ни мамыс порспіјаныслы, ни порспіјаныс мамыслы. Оз пырны јөз кормушкаö.

Зев бур вöлі ескö, ноль вежон тырöм бöрын-кө порспіјанөс заводитны мыскавны шоныд ваөн да мајтöгөн. Сöмын буржык кадын. Шоныд-кө поревіçаніныс, порспіјаныс-кө оз прöстудитчыны, поçö мыскавны i тöлын.

Төвса пöраын, нөнасыс порспіјанлөн овлöны тојјас, вісi-тас сек, кор поревічыс возвылыс примiтас колана мерајас. Тојјассыс мынны верман порспіјанөс мајтöгөн либö табак кунваөн бура мыскалөмөн. Мукöд дырјыс овлө сещөм условјөјас, кодыр поревіçанiн сертiыс да поводөјас сертiыс мыскавны порспіјанөс оз поç, вермасны прöстудитчыны. Ташöм дырјыс тојјасыс поçö мынтöдчыны ртутнөј руд маçөн-кө мавтан. Тајө маçыслөн руыс зев омöл порспіјанлы, сыпонда вöдiтчыны сiјөн колö шочжыка да відчысöмөн.

Порспіјанлы тојјас чужöны пелвужјасас, кок костјасас. Порспіјанөс зев јона дöзмөдöны. Колö чуңылад бостны ещанiк ртутнөј маçсö, iстöг јур ыжда кымын, да мавтыштны тојөс iнсö. Нiнөмла мавтны став порспіјансö. Бур лөм мавтны-кө жынсö. Ртутнөј маç тојјассö вiјө аслад руөн. Порспіјан төвнас узлöны чукöрөн мөдa-мөд вылас водалөмөн. Маçыслөн руыс, улысса порспіјансааныс кајө былө, iнмө вывсајасыслы да вiјө тојјассö. Буржык вöлі ескö порспіјаныслыс тојјассö бырöдiгөн мыјөн-кө мөд пөлөс лөкарствоөн вöдiтчыны, но сещöмыс либö абу-на, либö некөн оз вузавны. Карасiна сорасјас тајө условiјöын оз шогмыны. Карасiныс зев јона сотö кучiксö, весiг гырыс порсјаслыс. Сыыс кыңзi выј да карасiн сорасјасөн мавтөм бöрын, колö порспіјанөс бура мыскавны, а тајө төвса кадö оз быдлаын поç вöчны. Ферт, порспіјанкөд-жө щöц колö весавны тојыс i мамјассö. Мамсö-кө он весав, тојјасыс вужасын порспіјан вылас.

Гырыс порспіјанлы ртутнөј маçыд оз шогмы. Сылөн тојјасыс гырысöс, маç руыс пыщöны мөдлаө дај колöны кувтöг.

Племеннөј поревіçöмын, кодыр вајөм позтырјасыс зев ыжыдöс, вермöны öткымын порспіјан колны позтырјассö öткофалөм бöрын-на мамтöг. Кущөм-жө ногөн поçiс ескö вердны најöс, медым не шыбытны ташöм дона порспіјансö? Крестана унаыс быдтывлісны мөс јөлөн вердөмөн. Овмöсын-кө нүдсö i промышленнөј поревіçöм, көнi вајеөмјассö iндөма племеннөјјаскөд öтщöц, поçö ташöм порспіјансö пукөдавны прöстөј рөдa пордiнө, ассыс порспіјансö, либö бырöдны, либö пуктыны мөд ең

динё. Тащом еныс вермас зев бура вердны порепіансё, да на-
јыс вермас лоны зев дона порсјас.

Племеннөј порсвіздымын порспіјансё наң диньс торјоддны
пыржык 8 вежон бөрын. Регыджыкдн промышленнөј порсвіздымын,
көні пыржык 6 вежон бөрын торјоддны. Порспіјансё һондыныс
торјоддигөн колё бура віздыны, медым не шыкдыны вөрасё е-
ныслыс, медса-һин јона буржык да јона јола еһјаслыс. Еһыслөн
көт сіјё кад кежлас зев еща јолыс, но пыркё торјодан, пощё
вөрасё шыкдыны.

Наң диньс торјодом некор оз нудны пырыетом-пыр, а
лунз—4-өң һужодчө, кушомжык еныс. Первој луннас порспіјансё
торјоддны асја да лунса веркостас, мөд луннас асывсаһыс рыт-
ја вердөмөщ, којмөд луннас торјоддөны і вој кежлө, суткінас
өтпыр лөбө кыкыс вердөмдн. Еһыслөн-кө јолыс еща лөбө вошө-
ма-һин, сіјё ачыс секі чөвтө порспіјансё һонддымыс, вөтлө најөс.
Вөраыс-кө чорчас еһыслөн, һольд луннас колё лөзлыны порс-
піјансё, медым најө һоналасны јөвсө лөбө лыстыны кинад, лы-
стытөчыс вөзвыс колё вөрасё һиралыштны. Сыкөд щөщ тащом
јола еһыс колё чинтыны вынажык көрым сетөм, кытчөщ вөрасыс
јолыс оз быр.

Англјјаса ыжыд гырыс да бур рөда порспіјан өтө төлыс-
сајас овлөны сөктанас 7 клгр.-өщ, а кык төлысса—16 кг. Овлө-
ны порспіјан јона сөкыджыкөс һон диньс чөвтөдн 20-22 кг.
но сөмын тащөмыс ещажык.

Һонасыс порспіјан бөреа дөщөритыс мортлы колё лоны зев
внимательнөјөн, өкуратнөјөн. Порспіјансё воспітајтөмын ставыс
сулалө мелочјас вылын, кодјасөс колё вөчны зев өкуратнөја.
Өтө мелоч-кө кушөмдөс-кө он вөч—вермас сы сајсаһ шыкыны
ставыс. Тащом уж вылас буржыкөс лөбны пөрысжык һывбабајас,
кодјас јонжыка вермөны терпөтны да вөчны буржыка. Сіјё уж
вылад оз ков јона ыжыд вын, а сөмын мелөжыка да дөзмытөг
на гөгөр бергавны.

ПОРСПІЈАНӨС КОЗӨМ

Ајјасөс, кодјас индөма вердны јај вылө, зев колана козны.
Козөдтөмјасыд быдмөны омөльжыка. Медбур козны һонасан ка-
дас, кодыр ај порспіјансё коккөджыка мам дөнас терпөтө козөмсө.
Козөны порспіјансё јонжыкасө 4—6 вежонсајасөс. Операціјаыс
абу сложнөј, сөмын вөдөтчыны колё зев сөстөма. Быд порсві-
зыс вермас велөдчыны козны ветеринарнөј врачлыс да вөщө вы-
лө пондас вөчны сіјё ужсө ачыс.

Козны бөстчытөщ, көзан інструментсө нуддөны пуан ва
пыщкын, лөбө чышкалөны спөртөн. Мошонкасө мыскалөны шо-
ныд пөс вадн да мајтөдөн, дөзінфекціјаалөны сулемадн, лөбө
лөзондн, креолөндн, јоддн. Колкјассө бөстөны кык чуһ костө,
һеыжыда вундыштөны мошонка кусө да колкјаслыс кышсө.
Вундыштөм рощ пырыс колкјассө петкөддөны вөвдорас, һужө-

дѳны бѳрвылас колжассѳ да вундѳны сїѳс пуртѳи лїбѳ клеш-
шїѳн. Вундѳмые лоѳм ранасѳ кїскалѳны јодоформаѳн, ксеро-
формаѳн лїбѳ јодѳн. Коѳтѳзыс суткї воѳыв, порспїанлы кѳ-
рым сетѳмсѳ дугѳдѳны, сетѳны сѳмын јуан сѳстѳм ва. Коѳѳм
бѳрын станоксѳ колѳ вїѳны сѳстѳма, медем ранајасас ѳајт
ез сур.

Шочжыка коѳѳны еѳ порсјасѳс. Еѳ порсѳс-кѳ коѳан, шѳ-
гѳдны лоѳ јона буржык, сѳмын тајѳ операцїаыс јона сложнѳј-
жык ај порсѳс коѳѳм дорыс да колѳ вѳчны опытној ветери-
нарнѳј врачлы. Еѳ порсјасѳс коѳѳны 2-4 тѳлыесајасѳс.

Сылы операцїасѳ вѳчїгѳн вундѳны рушку шѳрѳдыс ѳеуна
вылїжык медбѳрја ѳѳнјасыс. Вѳчѳм роѳѳдыс кыскыштѳны
маткасѳ да сїѳ вѳжјасыс вундѳны јаїчыкјассѳ. Сы бѳрын ранасѳ
вурѳны да дїѳенфекцїрујѳны.

ВЕРдӨМЛӨН ПОДУЛЫС

Медым велавны стөч да бура вердны порејасөс, быд поре-
виңысгы колө төдны бура, кызи быдмө порепыс да мыжыс сiјө
лоб ачыс.

Быдсама скөтиналөн тушаыс, сiз-жө кызи i быдмөгјаслөн,
лооны медасө сiз шуеана органической вешествојасыс: 1) бе-
локыс, 2) госыс, 3) углевод да минералнөј вешествојасыс,
4) пөјимыс. Сiз-кө, медым поре быдмис, мијанлы колө сетны
порејаслы став тајө колан вешествојассө сојанөн.

Зев уна белок ем скөт сетөм көрымјасын—јөлын, јөв
шыбласјасын, јајын, јај да черi пыч пыцкын.

Белокыс главнөј, составнөј част мускулјаслөн (јајлөн).

Кымын том скөтинаыс, сымын унжык колө сетны сылы
белока көрымсө, өд сiјө ачыс быдмө, чукөртө белоксө ас
организмас.

Быдмөгјас пөвсыс белокөн озырөс жмык, анкыш, боби,
чечевица да вика. Нһаң тугјасын белокыс јона еша. Төдчымөн
уна веж турунын да бобовөј быдмөгјасын—клевьерын, јуцер-
наын, викаын да еспорцетын. Корнеплодын да картофелын
белокыд еша.

Углевөдөн сојанын медасө лөб сакар лөбө крахмал. Сi-
јөн озырөсжык картофел, сакарнөј свекла да мупысца груша.
Нһаң тугјасын сiз-жө уна углеводјас. Уна углеводыд жмыкын.

Госыд медса уна выја быдмөгјасын: шабдиын, көнтусын,
подсолнухаын да наыс вөчөм жмыкын. Нһаң тугјасын абу уна.
Унжык зөрјын, кукурузаын, просаын.

Минерала вешествојас сiз-жө зев коланаөс порејаслы.
Став лыјасыс артмөны минерала вешествојасыс. Поревиңдөмын
медса-нын јона да бура колө виңөдны порепi лыјас сөвмөм да
крепалөм вылө. Лыјасыс-кө порепiлөн оз бура быдмыны—оз лө
уна бур јај да гөс. Бура лыјас артмөмыс, поревиңыслөн подув,
мыј вылын сiјө стрөитө став ужсө ассыс.

Кызи быдтө поргыс ассө тајө вешествојасгыс, кодјас
ембө сојанын?

Белок муно мед јона јај да мускулјас јонмөм вылө. Бело-
кыс сiз-жө муно i гөс артмөдөм вылө, но мед ыжыд мөгыс
сылөн јонмөдны мускулјас. Татыс зев бура тыдалө, мыј белока
көрымыс зев колана сiјө пөраө, кодыр порепыс быдмө да јај-
салө. Сiјөс поревиңысгы колө лыдфынны пыр быд сојан сетигөн,
лөбө сојансө лөбөдигөн.

Гөс да углевод сетөны гөсавны. Сыпонда порепiјанөс-кө
вердны тащөм көрымјасөн, көнi белокыс еша, а углеводыс

уна, најѳ быдмѳны омѳлжыка но јона госсалѳны. Углевода кѳрымјасѳн јонжыка колѳ вердны пѳрысжык порсјасѳс шѳгѳдѳм вылѳ, кодыр најѳ оз-нын быдмыны, јасѳ оз-нын содтыны а сѳмын госсалѳны.

Став тајѳ кѳрымнас вердигѳн сјз-жѳ зев колана пемѳсјасѳс виѳѳмыс. Томыник быдмыс порспјаныс-кѳ, кодјасыс ми витчысам јаж, колѳ сетны најѳлы тырмымѳн белока сојан да вѳла вывти ветлѳдлѳм.

Гожѳмнас—пѳскѳтинаын мед ветлис, тѳлын ывла вылѳ, дворас лѳзлывлыны. Медем порсјаслѳн лој јон мускулјас, колѳ мед быдлун ветлѳдлыштисны.

Пѳрыс порсјасѳс шѳгѳдѳм вылѳ вердигѳн колѳ зик мѳд нога. Сек мијанлы колѳ унжык гос. Сѳки колѳ сетны унжык углевода сојан да ѳе лѳзлывлыны ветлѳдлыны. Ветлѳдлыгас оз вермы госсавныс.

Но став тајѳ вешествојасыс кынзи, кодјас сѳмын пѳткѳдѳны, нѳшта емѳс сешѳм вешествојас, кодјас вескыда оз отсавны порсјаслы јасавны, шѳгны да лыјаснысѳ јонмѳдны, но натѳг бура быдмыны, развјавтчыны порсыд оз вермы. Тајѳ вешествојасыслѳм ѳмыс петѳма латин кывсан „вита“-сан. Ми ногѳн сјјѳ лоѳ „олѳм“. Витаминјасыс-кѳ кѳрымын абуѳе, порсјас оз вермыны лоны дѳнвјасѳс, кѳт мед сојанас і емѳс миѳерала вешествојас, белок, гос, углевод да мукѳд. Порсјасѳс быдтигѳн овлѳ зев уна ѳелучки, порсвѳѳитысјас-кѳ оз кужны пѳлзутчыны витаминјасѳн. Медем ез лоны сешѳм ѳелучкијасыс, порсвѳѳитысјаслы колѳ тѳдны кушѳм кѳрымјасын ем сјјѳ витаминјасыс.

Порсвѳѳитѳмад мед коланаѳс кык витаминѳ—витаминѳ А да С. Витаминѳ А мѳдногѳн шусѳ быдмѳдыс витаминѳн. Абу-кѳ сјјѳ кѳрым пыщкын порсыд омѳла быдмѳ, воштѳ апѳтитсѳ, гажтѳмчѳ. Ташѳм вислѳсыник порсјас дѳнад кокѳня кутчыѳд быдсама ѳкас висѳмыс да насаѳ медјона паскалѳны висѳмјас порсјас пѳвсын. Витаминѳ А вошѳ, бырѳ пуѳдѳмѳн. Оѳни порсвѳѳитысѳлы лоѳ гѳгѳрвоана, мыј понда колѳ вердны порспјантѳ пуѳѳдѳтѳм јѳлѳн да мукѳд пѳлѳс пуѳѳдѳлытѳм кѳрымјасѳн.

Витаминѳ С мѳдногѳн шусѳ цынга висѳмкѳд воѳсасысѳн. Абу-кѳ сјјѳ витаминѳныс кѳрымјас пыщкад, сек порспјан воштѳны апѳтитнысѳ, омѳлтѳѳны лыјасныс, суставјасныс налѳн пыкталѳны ветлѳдлыны вермѳны-ѳисѳ оз. Тајѳ витаминѳныс сјз-жѳ кокѳня вошѳ пуѳѳдѳлѳмѳн да костѳмѳн (виѳѳд 51-ѳдлыст б. таблыца).

Тајѳ таблыцасыс тыдалѳ, мыј пѳшти став кѳрымыс, кодјас јонжыка паскалѳмаѳе порсвѳѳитѳмад, зев пѳтѳсаѳе да доѳаѳе, но зик витаминѳтѳмѳс лѳбѳ ем-кѳ зев ешанѳка. Бостам-кѳ веж турун, кос турун, корѳеплод да мукѳд пѳлѳс градывв пуктасјас, најѳ сурѳны ас овмѳс пыщкыс дај дѳнтѳмѳс. Порспјанлы буржыка витаминјас усвајавтны зев јона отсалѳны шондѳ лучјас. Колѳ вескыда шуны, мыј веж кѳрымјастѳг, корѳеплодјастѳг, кос турунтѳг, шондѳтѳг да сѳстѳм сынѳдѳтѳг зев сѳкыд

быдтыны бур племеннѳ порејасѳс, кѳт мед ми-і вердѳм најѳс медѳа бур да дѳна кѳрымјаснас. Быд порсвізѳс зев бура тѳдѳ, кушѳм ѳдјѳ быдмѳны тувсовја да гѳжѳа порспіјан веж турун вылын, шѳндѳіаінын да сѳстѳм сынѳѳаінын і кушѳм сѳкыд быдтыны арѳа порспіјанѳс медѳа-нын кор ѳвмѳсад абу јѳв да му-кѳд вітаміна сојанјас.

Вітамін кѳрымјасын

К ѳ р ы м ј а с л ѳ н ѳ і м ј а с	Вітамін А (быдтыс)	Вітамін С (цінґакѳд војсасыс)
Ід	—	—
Бѳбі	—	—
Зѳр	—	—
Анкыш	+	—
Су (рузѳг)	—	—
Шѳбдѳ	—	—
Шѳбдѳ ѳтруб	—	—
Шѳбдѳ пызѳ	—	—
Љуцерна да клевер турун	+++	—
Тѳмофејевка турун	++	—
Веж клевер	+++	++++
Веж луцерна, веж турун	+++	++++
Віж морков	++	++
Галан	+	+++
Картупель	—	++
Томатјас	+++	+++
Подсолнух жмык	+	—
Шабдѳ жмык	++	—
Улјѳв	+++	+
Жѳз јѳв, вылјѳв	+	+
Јѳвва	+	+

Петкѳдлѳны: — вітамін абу, + ещанѳка ем, ++ ем шѳркѳдѳма, +++ ем уна, ++++ ем зев уна.

Поре вѳдѳтысѳлы сѳз-жѳ сетѳ ыжыд ѳгѳг зев уна вітаміна кѳрым—черѳ выј. Абу сещѳм черѳ выј, кѳдѳс сѳталѳны апѳека-јасыс, а весавтѳм выј, кѳдѳ мѳднѳгѳн шусѳ вѳрванѳн. Сіјѳ мѳјан-

лы коланажык аптэкаса чері выј дорыс. Племхозјасын зев шѳкыда сїјѳн верѳчывлѳны. Резултатјас пыр овлѳны бурѳс. Чері выј колѳ зев ещанык—грамм 15-22 суткі кежлѳ јур (душ) вылѳ. Мїјанлы сїјѳ оз ков кызі кѳрым, а кызі вешество, кодї отсалѳ порепїјанлы буржыка усвоїтны мукѳд кѳрымјасѳд.

Кушѳм пѳлза сетѳ чері выјыд, петкѳдлѳ опыт, кодѳс вѳчлѳмаѳс Мѳскуа дорын 1929 воѳ. Опыт вылѳ бѳстлѳмаѳс кык поз нѳл тѳлысса порепїјанѳс. Кыкнан позјас 4 порепїѳн. Бѳстїгас најѳлѳн сѳктаныс вѳлѳма ставныслѳн ѳткодѳ. Верѳїсны најѳ сїј-жѳ ѳткоѳа кукурузаѳн, шабдї ѳтрубѳн да подсолнух-жмыкѳн.

Мїнерала кѳрым пыѳдї сетѳны вѳлї мел. ѳтї позса нѳл порепїыслы кѳрым пыщкас пуктывлѳмаѳс 20 граммѳн суткі черї выј, а кукурузалыс нормасѳ чїнтывлѳмаѳс 50 гр. мында вылѳ.

Опытыслыс резулътатјасѳд петкѳдлѳ тајѳ
таблїцасыс

Порепїї группајас	ѳтї порепїї вылѳ усѳ шѳрвыјѳ лыѳѳѳмѳн		
	Сѳкта кг-ѳн	Туша ку- за см.-ѳн	Туша кыз- та см.-ѳн
Черї выјѳн верѳѳѳм порепїїјан поз . .	61,7	99,25	87,0
Черї выјѳн (20 гр. суткі) верѳѳѳм порепїїјан поз	89,1	114,0	102,5

Агроном Гребенъ Л. К. вѳчлѳма опыт 8 тѳлысса порепїїјанкѳд, сїј-жѳ кык группа вылѳ торјѳѳѳмѳн. ѳтї группасѳ верѳѳѳма веж кѳрымјасѳн—луцернаѳн, градывв пуктасјасѳн, сѳекла кѳрјѳн, мѳѳсѳ—туса кѳрымѳн. Віѳан услѳвјѳјасыс вѳлѳмаѳс сїј-жѳ ѳткодѳс.

Группајас	Порепїї лыѳ	Став порепїї- ыслѳн сѳкта- ыс опыѳѳыс	Сѳкта опыт бѳрын	Опыт вѳчан каѳѳ сѳѳѳма ѳѳкта
Веж луцерна да мукѳд	5	270,7 кг.	461,5 кг.	191 кг.
Туса	5	269,3 „	367,5 „	98,2 „

Вїтамїна кѳрымјасѳн нубѳѳѳм уна пѳлѳс опытјас, вїсталѳны, мыј мїјанлы колѳ јона кутны ѳнјавны сеѳѳѳм кѳрымјасѳѳ да кужѳмѳн најѳн пѳлзүѳтчыны. Вїтамїнјасѳс абу-на тырмыѳн тѳѳ-малѳма, ѳз-на вермыны ѳкѳѳ торјѳѳѳны најѳс кѳрымјасыс, но лүчкї-кїн тѳѳмалѳма налыс зев ыжыд пѳлзасѳ. Јѳлыд зев бур, зев колан кѳрым быд быѳтаслы нѳшта-на і сы понда, мыј секі

ем зев уна витамин. Поревдбитыс шөкыда ползутчө сижөн, мед ескө зонвизабнжык быдтыны порепианос. Мыј сижө збыл сизі, тыдалө сыыс, мыј јөв фејствутө не кызі сомын көрым, кызі уна витамина ыжыд ползаа көрым.

Медјона-нын јөв көрым колана төвса порепианос быдтыны, кор најос мам диньыс торјодасны.

ПОРЈАСЛЫ КӨРЫМЈАС

Медбурјасыс көрымјас пыщкыс лооны: 1) туса көрымјас, 2) корнеплодјас да картупель, 3) јөв да мукөд јөв помыс бостөм прөдуктајас, 4) жмыкјас 5) сојан-јуан кољасјас 6) турунјас 7) чері-јај көрымјас да 8) пөскөтина.

ТУГА КӨРЫМЈАС

Медбур туса көрымөн порејаслы ло—id. Порејас сижөс зев рафејтөны. Неыжыд турасын idлөн уна ем пөтөса вешествојас. Idјөн вердигөн порејас јона јайсалөны да шөгөны. Id сетөны порејаслы гырыса изөмөн. Сетөны өтнассө і мукөд сојанјаскөд. Медса-нын пөтөсаөн лыддысөө јөв сорөн лөбө мукөд јөла сојанјас сорөн, а сиз-жө корнеплодјасөн да веж турунјасө сорлалөмөн.

Зев бур порејаслы сиз-жө су, но шочжыка сижөн вердөны. Сетны изөмөн-жө да сиз-жө мукөд көрымјас сорөн. Суөн вердигөн поре јона шөгө дај шөгөс зев бур лоө. Пычөн сетны оз советутны өткө—сыпонда, мыј пычыд зев јона пукеө пинјас вылө, а мөд-кө озжык бура пусы рушкуын.

Зөр өткымын порејаслы зев колана көрым. Зев бур сетны сижөс изөм id сорөн ноңасыс порепианлы. Зөрјөн сизжө вердөны ај порејасөс тырөдчан пөрајасө. Зев бур вьыс да омөл порејаслы. Шөгөдигөн вердны абужык выгоднө донажык пондаыс дај шөгөс лоө небыджык.

Анкыш лыддысөө порејаслы зев бур көрымөн. Сижө зев озыр белокөн сыпонда сетөны мукөд көрымјас сорөн, кодјас гөллөс белокөн, бостам картупель, евекла, турнепс да с. в. Көрым лөвөдигөн анкыш көрымтө пыр колө содтыштны мукөд көрымјасө сетан нормаыс кор гөл белокөн. Вердны колө изөмөн. Норма сетны ещанікаөн заводитөмөн. Унжык-кө сетан, вермас порелөн јөрмыны гыркыс. Анкыш көрымнад вердигөн зев бур лоө порелөн јайыс дај шөгөс.

Викаөс курыдысла порејасыд озжык рафејтны. Пөтөс бокганыс сижө еща сетчө анкышлы.

КОРНЕКЛУБНЕПЛОДЈАС

Зев бур көрым порејасыдлы — евекла, морков, галан да турнепс. Најос зев рафејтөны порејасыд. Најө зев коланаөс јешшө сы понда мыј позө заптыны төв кежлө, мунөны веж көрымјас пыдди. Корнеплодјасөн позө вердны том і пөрыс порејасөс. Кызі вылынжык висталим-нын корнеплодјасыд зев гөллөс белокөн сы понда порепианлы унаөн сетны оз позө. Сиз-жө уна

корнеплодтö оз поџ сетны ноӊбчыс еӊаслы. Порејасöс щөгö-
дигөн корнеплодтö поџ сетны унжык 40-50%-öџ став туса кө-
рымјас (косөн арталöмөн) пöвссыс. Тазөн вердигад корнеплод-
јасыд сетöны зев бур јаж да гос, куш ізöм идјөн щөгöдöм дорыс-
на буржыкöс.

Корнеплодјас пöвсын медбур сахарнöј да кормöвöј свекла,
сы бöрын морков, галан да турнепс. Куш öти корнеплодөн
порстö он-жö вермы бура щөгöдны, но сорөн-кө туса көрым-
јаскöд, жмыккöд да öтруккöд пöлзаыс лоö зев ыжыд.

Порејаслы сеттöџ корнеплодјас пуöдны нöти оз ков. Пуö-
мөн ми сетыс бырöдам витаминјасö, кодјас мијанлы зев донaöс,
медјона-нын төвса пöраын. Сыыс кыӊзи лоö лшнöј рöскөд пес
вылö дај вес вошö мортвын. Колö сöмын корнеплодјастö леӊны
корнеплодјас вундалан машина пыр сесса i сетавны мукöд со-
јанјасөн сорлавлöмөн.

Порејаслы көрым тујö сiџ-жö бура муно картупель. Зев
окота пырыс порејасыд сојöны картупельтö. Поџ вердны 50%-öџ
став көрымсö бостöмөн (косөн арталöмөн). Сiџ-жö, кызи i
мукöд корнеплодјас, картупельд зев гёл белокјасөн, сыпöнда
томжык порејаслы унаөн сетны оз шогмы. Картупельдөн вердигөн
порыдлөн јайыс да госыс лоöны төдчымөн омöлжык, корне-
плодјасөн вердигөн дорыс.

Роч овмöсјасын, меџса-нын јона војвылын картупель порејас-
лы сетöны пуöмөн. Но поџ i вердны путöг. Сöмын оз ков
сетны öтпырјөн уна, а ӊегырыс порцијасөн велöдны порејас-
сöс. Меџса-нын јона колö витчысны ӊырвалöм картупель сетöмыс,
көнi вермöны лоны вреднöј гырк висмöдан вешествојас. Сiџ-
жö оз поџ пуктыны көрым пыщкö сiсмöм картупель.

Унаыс порејаслы мијан сетöны меџса омöл картупельсö,
щыкöмсö, кодлы местаыс сöмын-нын гу. Мијан мөвпалöны, мыј
порелы поџ сетны быдтор дај бостны сы пыдди бур јаж.

Туса көрымјасөн, жмыкөн, öтрукөн, јöв коласјасөн да
клевер лiбö лүцерна турунөн, сорлалöмөн картупельтö колö
лыддыны зев бур көрымөн.

ЈÖВ DA CЫЫГ ВÖЧÖМ ПРÖДУКТАЈАС

Көнi ужалöны выј вöчан да сыр вöчан заводјас, зев уна се-
ни вес шыбытчö јöв колас,—шомјöв, слiвки бостöм јöв (јумов
јöв) да јöвва (быркмыс). Тајö шыбласјасыс абу донaöс, унаыс
вес вошлöны, но порејасыдлы најö зев колана, зев бур кө-
рымјас.

Медбур пыддыс татöни лöдны јумов јöв да пахтаӊнö
(быркмыс). Најö асног сертiныс пöшти öткодöс. Унаыс вöчлöм
опытјас петкöдлöны, мыј туса да мукöд көрымјас јумов јöлөн
сорлалöмөн артмö меџса бур көрым. Сiјö көрыммыс аслас пöтö-
са кыӊзыс, нöшта-нын колана сы пöнда, мыј кыпöдö пöтöссö
мукöд, сы пыщкö сорлалöмөн көрымјаслыс.

Вердан пункт котыртгөн сувтö вопрос—лөсөдны аслыныс порепіянсö лібö нөбны бокыс. Тајö ужсö ковмас нуөдны меставывса условіјас серті. Матігөгөрсä олысјаслөн, колхозјасыслөн лібö совхозјасыслөн емө буржык порепіян кытыс позас бостны, сек вердчан пунктөс мездö аслыс быдтöмыс. Но сывылö колö, медем порепіяныс вöліны öтi рöдäбө да метісјас. Иекущöм бур оз ло көрым відöмыс прöстöј крестанскöј рöдä порелы, кодјаслы колö уна көрым, а јасö оз сетны. Тајö условіјыс уна местаыи міјан Сојузын оз вермы лоны тыртöма. Слыс кыңзіи уна порелі бокыс нөбөмөн, вердчан пунктö вермас пырны вісөм, вермас зугны став ужсö вердчан пунктлыс. Вердчан пунктын порејас олöны јона чукөртчөмөн, і вескалас-кө сетчө вісөмыд зев регыдөн паскалө. Колö боставны порејасөс кыз почö бур-мөдбөсжык да ещажык овмөсыс.

Тавылын овмөсјас вермасны специализіруйтчыны—öтјас лөсөдны да быдтöны метіснөј порепіянсө, а мөдјас најөс щөгөдөны. Мөднөгөн-кө, вердчан пунктын почö віңны аслыныс ең порејассө, шуам, лөсөдны, быдтыны дај вердны порепіянсө. Кодыр став ужыс вердчан пункт кі улын, почö кокніа котыртны сіз, кызі колö.

Медса ыжыд мөгөн вердчан пункт воңын сувтö быд нөлөс вужан вісөмјасыс, порејасөс відөм.

Вісөмјасо міјанын омөла-на төдмалöма, да поревізысјаслы торја сөыд накөд вермасныс. Карывса шыбласјасөн вердгөн, кодыр відöны уна порејас, зескыднік ічөт мөстәјасын, көрымјасөн пырö быд нөлөс вісөмыс—гајö вопрос вермас лоны решајущөјөн. Тані вермас лоны кык пөлөс петан туј, лібö пуктыны медса чорыд мерајас сывылö, медем вужан вісөмјас, ез пырны бокыс, лібö лөсөдны ставсө ас овмөсын, лібö воңыв вісөмөдны став поресө, медем најө ставыс вісісны омөлжыка да воңд сөсәа ез-нін вісмыны. Медса лок вісөмыс поревідöмын чума код помыс быд воө кулө уна поре. Но пореыс-кө öтчыд вісас чуманас, сөсәа оз-нін сіјөн вісмыв. Сыпонда ветерінаріја і стремітчө, мед ескө порејасыс чумаөн вісісны öтысыс кокніска. Дозмукин, кодөс колö зев бура пыр мыскыны.

Вердчан пунктö нутöа шыбласјассө колö віңны, медем сы дінө ез вермынч матыстчыны понјас да каңјас. Бур ескө вöлікө вевта металлычөскöј јашщікјас, кодјасөс почіс ескө кокніа мыскыны.

Колö-ö пүдны шыбласјассө порејаслы сөтавтöз? Медем бырөдны вужан вісөмјассө, кодјас вермасны лоны шыбласјас пыщкын, буржык најөс пуңдны. Пөс : кулөны вісөмөдан гагајасыс. Но сыкөд щөщ шыбласјас пүддгөн сіјө сөщөм јона сорласа, мыј лоө ставыс öткод. Секі порејасыд оз-нін вермыны бөрјаны сетыс буржык сојан торјассө, а лоө војны ставсө, мыј ем. Слыс кыңзі пуңдгас лоөны кислотәјас (органічөскöј), коді вермас лоны омөлди порејаслы. Сыпонда америкәнөчјас дүгдісны шыбласјассө пуңдөдөмыс. да і сіјөн донсәлө сојаныс.

ГРУБӨҖ КӨРҮМҖАС

ГрубөҖ соҗанҗас пөвсыс, мѝан соҗузын, медса јонасө паскалма кыд, кодөс сетөны шөгөдан пореҗаслы кушөм-кө һана соҗан сорөн. Пөтөслуныс кыдҗыслөн зев улын. Ыжыд порелы суткі кеҗлө сетчө 1,2-1,6 кгр.

Зев омөла мѝанын пореҗасөс турунөн вердөны, сывылө колө мѝанлы бура виөдөлыны. Пореҗаслы медса бурөн лыдҗысөсө луцерна лыбө клевер турун. Кыз пөчө ыщкыны колө томөнжык, зорѝавтөҗыс-на.

Уна опытҗас петкөдлөны, мыҗ клевер, лыбө луцерна турун, туса көрым динө содтөмөн, сетө зев бур резултатҗас шөгөдигөн да виөмөдө бур туса соҗансө. Томінік пореҗасөс быдтігөн ташөм туруныс сѝ-жө зев бура мунө. Зев колана тајө турунсө сетлылыны ваҗыс пореҗаслы, медым најө ваҗисны зөҗвиҗа порепіанөс. Мед вөлі тајө туруныс быд поревіҗанінын да мед вөлі вердөма быд порелы.

Турунын пөтөслун кынзі, ем уна вітаміна да міңерала вешествоҗас кодтөг оз вермы бура сөвмыны некушөм скөтина.

Турунтө пыржык сетөны шырөмөн мукөд көрымҗас сорөн. Сетлывлөны шыртөг.

СКӨТПОМЫС БОСТӨМ КӨРҮМҖАС

Тајө пөлөс көрымыс торҗалөны сѝөн, мыҗ тани зев уна ем белок. Оти пөлөс быдмөҗа көрымҗас вылад пореҗасыд оз вермыны бура быдмыны, сышонда скөтпомыс бостөм көрымыд колө быҗ содтөм вылө. Скөтпомыс бостөм көрымҗас пөвсыс медбурөн лоө јөв, код җылыс віставлім-һын. Мукөд пөлөс көрымҗас пыщкыс поревіҗан овмөсын нөшта вердөны: јаҗа-лы пыҗөн, вір пыҗөн даҗ чері пыҗөн.

Јаҗа-лы пыҗыс артмө начкысанінын шыбласҗасыс. Сѝөс даөтөм вылө пөлуҗтчөны, кыҗи кулөм скөт тушаҗасөн, кодҗас лөбөны начкысанінын лыбө бракуҗтөм јаҗҗас кодөс оз соҗны јөзыс. Ташөм јаҗасыс да тушаҗасыс пөҗсөны да костысөдөны аслыс пөлөс аппаратҗасын да сѝөс посөдөдөны пыҗкодөҗ.

Јаҗа-лы пыҗ кутө ас пөвсаө 60% белок, 15-20%-өҗ міңерала вешествоҗас.

Сѝө содтысөсө көрым пыщкө пореҗаслы неунади 0,2-0,4 кг. суткі кеҗлө өти поре вылө, кодҗас гөлөсҗык белокнас. Пореҗасөс колө велөдны, најө оз јона радеҗтөм пырыс бостыны сьдинө. Нөббигөн колө төдмавын, кушөм пөлөсҗык пыҗыс. Овлө јаҗа-лы пыҗыс му вынсөдөм вылө, коді оз тугскөтлы соҗан пыдҗи.

Вір пыҗыс артмө начкөм скөт вірыс, сывылө вірсө чукөртөны, костөны даҗ ізөны. Тајө зев озыр белокөн да міңерала вешествоҗасөн. Сетчө кыҗи і мукөд скөт көрымҗас, ешанікөн 0,2--0,4 кг. суткі кеҗлө җырыс пореҗаслы мукөд көрым сорөн, кодҗас гөлөс белокөн. Зев бур тајө сѝ-жө быдмө пореҗаслы.

Чері пычбн міжан Сојузын зев омбла вбдйтчбны. Но Англи-
жайн абу небти поревізанин, кбні ескб ез сетны сїјбс кбрым
пышкб порејаслы. Быдмыс том порелы сетбны најб 5%, а ыжыд
ењјаслы 10% став сетан кос сојан пышқас. Онїја пбраын чері
пыч вбчбм міжан заводјасын сулалб очередын дај колб мбвпав-
ны, мыј поревїзбм Сојузын лбб тајб бур кбрымнас тырмымбн
обеспечїтбма.

Вбв јаж сїз-жб вермас мунны порејаслы сојан вылб. Сывы-
лб тушасб кералбны поснї торјасб да пубны картофель сорбн
лїбб кушбм-кб мукбд кбрњеплод сорбн, сїз, мед бтї паж вблї
вбвјаж, 5 паж картофель. Тащбм бульонсб зев бура сојбны быд-
мыс порепїјан.

Откымын овмбсјасын порејаслы вердбны ул вїрсб, кодї лбб
скбтбс начкбмыс. Вїрлбн зев ыжыд пбтбсалуныс, порејас зев
бура шбгбны тајб кбрым помыс, том порејас зев бдїб быдмбны.
Но сек-жб, вїрыд медса бур вїсбм новлбдлыс, сыпонда поре-
вїзыслбн абу некушбм надеја, мыј оз вїсмыны сымн порејас
да оз кувны. Поэб вердны пбрысжык порејасбс шбгбдбм вылб.
Томжык порејасбс, лїбб бур рбда порејасбс, ул вїрбн вердны
абу бур.

ПбСКбТїНА

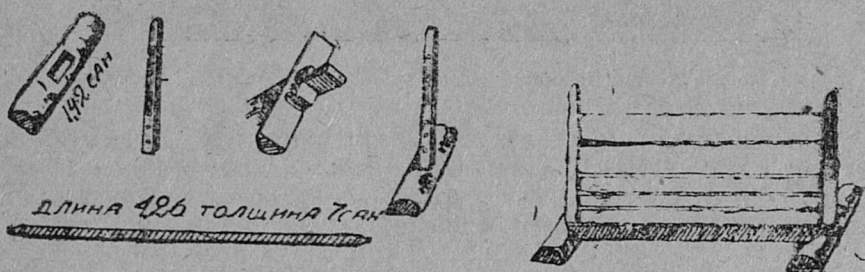
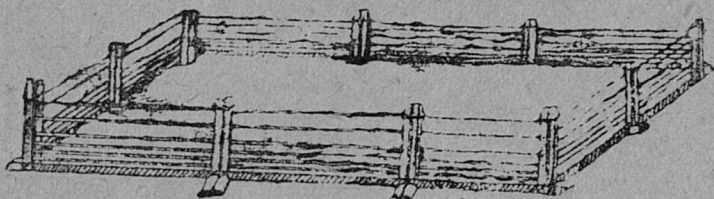
Пбскбтїнаыд племеннбј поревїзан овмбсын вывтї колана.
Пбскбтїнатбг он вермы быдтыны вына збнвїзаа порејасбс. Том
порепїјан пбскбтїнаын вїтамїнаын да мїнерала вешествојасбн
кыңзї ветлбдлбны, јонмбдбны лыјасбс да мускулјасбс.

Пбскбтїнајас вермасны лоны ас вбчбмјас і вблавывсајас.
Прбста вблавывса пбскбтїнајас шоча овлбны бурбс порејаслы,
сыпонда, мыј овмбсјас пыржык їндбны сывылб вбра местајас
логјас, нурјас да мукбд местајас, кодјас оз тїјны ужавны мвбн.

Бура поревїзан овмбс нубдбмын лбсбдавсбны ас вбчбм пбс-
кбтїнајас. Тащбм пбскбтїнајас јїрбдбны порејасбс нбжїнїкбн-
торја местајасын да сїз, медым кодыр јїрбдчысб бстаткї места-
ыс, мед воцзаас турупыс бара-нїн быдмїс. Медым не вїзны
порејасбс вїзбм вылб торја мортбс, пользутчбны новлбдлана
пощбсбн, кодјасбс вешталбны колбм сертї. Тащбм пощбсыс
профессор Кузмін С. Л.-бн вбчбм образец петкбдлбма 20-бд сер-
пас вылын. Тащбм новлбдлана праслајаснас поэб пощны мыјыжда
колб места да јбртны сетчб кбв кушбм порејасбс, нбныс чбв-
тбмеаы.

Бура поревїзан овмбс нубдысјас, ењјасбс, нбнасыс пїјаныс-
кбд да нбныс чбвтбм порепїјанбс, вбтлбны тащбм пбскбтїна-
јасб тулысса шоны повбдфа пуксбмеаы, да порејасыс олбны
арбз. Медым том порејас ез омблтчыны гожса жар понда,
сетчб-жб вбчалбны кокнїдїк лебувјас, кытчб порејас збсбдны
жарјасыс, шерыс. Кбрымсб ваялбны вбвјасбн да разбдбны соја-
нїнјасб. Матынжык-кб ва абу, сїјбс сїз жб ваялбны. Повбд-
фаыс-кб мїча, бур, секї і гожса ваясбмсб колб нуны пбскбтї-

наб. Сывылб вбчалбны торја чомјас кушбм-кб донтбмжык вб-
рыс, кытчб жбртбны бнсб вајнысб. Чомјасбб вбчалбны полбзјас
вылб, медем појис нуны мбдлаб тракторбн лббб вблбн. Пор-
пјанлы тащбм вбббмыс зев бур. Најб бура бымббны, лббны.

20-бб серпас. Новлбблана пошбс проф. С. Л. Кузмин серп.

бонвбббб, некушбм вбббмбн оз вббмынм кокјаснас-нб, лыјаснас
нб да бура велалбны повббббб вбжласбмјасб. Гожеа пббрын
таыс буржык племенибб порбјасбб быдтыны, лббб вбббвылб
щбббббны најбс лбббббм вылб нбнбм абу.

21-бб серп. Порпјана бнјас пбскббнаныб с.

Порспіянѳс і гырыс порејасѳс шѳгѳдѳм вѳлѳ амеріканеч-
јас лѳѳѳдалѳмы пѳскѳѳінаѳ торја ѳѳјаніјас, сещѳмѳс кущѳмѳс
петкѳдлѳма 23-ѳд серпас вылын.

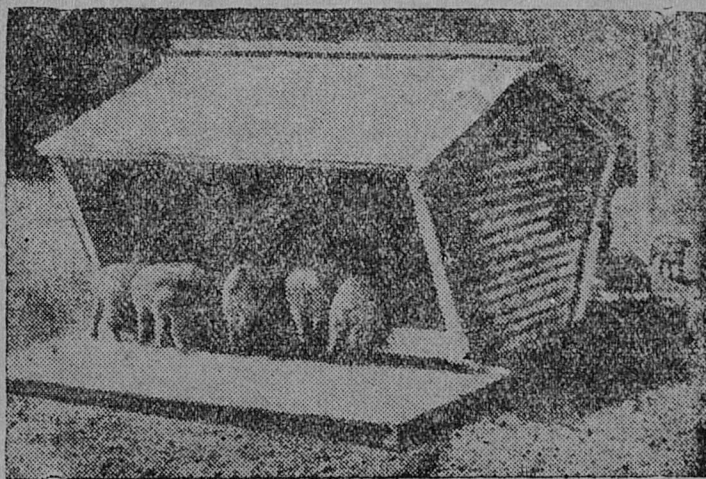
Ташѳм ѳѳјаніјасас најѳ ѳтпырјѳн кісталѳны уна быд пѳ-

22-ѳд серпас. Гѳжѳмын порспіянѳс амеріканскѳј керкајасын вѳѳѳм.

лѳс кѳрымсѳ, шуам кукуруза лѳбѳ мукѳд кѳрымјас. Кѳрымыс ас
ѳѳктанас легѳѳ увлаѳ, сы сертѳ мѳјда порејасыс ѳѳјасын.

Вајсѳм еѳјасѳс шоныд пѳраын сіѳ-жѳ вѳѳѳны вѳлѳа вылын,
ѳѳстѳм сынѳдын, торјѳдѳны најѳс сѳмын кѳк-кујім вежѳн вај-

23-ѳд серпас. Кукурузаѳн порејасѳс автоматіческѳј верѳан
кормушка амеріканскѳј сама.

сытѳзыс. Гѳжеа пѳраын колѳ буржыка кѳстыны поревѳаніјасѳѳ
ѳезінфекціјаавны сіѳс да нуѳдны колана зѳѳталѳм.

Кѳмын јѳна кутамѳ гѳжѳмын вѳѳны порејасѳс ывла вылын,
сымын најѳлы лѳѳ буржык. Најѳ ештасын-на кујлыныд станѳкас

міян војвывса куъ төвнад. Абу омоль, најө көт-і најтөвсасы, тајө најттө зев кокны весавны шоныд ваон да мајттөгөн, но омольжык візны поревізыслы холенөј порејасөс, но кодјас зев слабөс кокјылас.

Сені сіјө отсавны немөн оз вермы.

Туруны пөскөтінаыг вердчө порејаслы кок увесы либө ыщкысөб да сетчө быд пембөслы шыщөмөн мукөд көрымјас сорөн, а сіз-жө і зөһнас кызі кос турун. Медса бур лодны клевера да луцернаа пөскөтінајас. Сіјө рајонјасын, көні быдмө луцерна, сіјө лоө медбур пөскөтінайн порејаслы. Јірөдөм кыңзі сіјө ношта сетө 2-3-ыг ыщкыны турун 1500-2000 кгр. гөгөр. Америкаын луцерна да кукуруза вылын строитчө став промышленнөј поревізөмыс. Америкаса овмөсјас петкөдлөм серті, өтө гектар луцерна вермө вердны 40-60 порсөз 3-4 төлыг чөж.

Војвылын луцерна пыдді лоө клевер. Клевера пөскөтінајас вөднтчөны зік-жө сізі, кызі луцерна пөскөтінајас. Өтік гектар вылыг клевер вермө вердны 20-30 порсөс 3-4 төлыг.

Клевера пөскөтінаын вермөны візны сөмын торја индөм кадын. Сені візны тувсов пөраын оз поъ, кыт іөз клеверыс оз быдмы да вынесав, сіз-жө ыщкөм костас да өтава быдмігас.

Медым тырмымөн сетны порејаслы веж көрым, кызі поъө воъ тулыссаң да сор арөз көзөны содтөд һаң да турун. Медса воъ тувсов веж сојанөн вермас лоны сөмын су өзім віка сорөн. Порејас зев радејтөм пырыг сојөны тајө веж сојансө, кытчөз су өзімыс оз чоръы. Мај төлыг шөрјасө сіјөс поъө ыщкыны, мусө гөрны да көзны зөр сора вікаөн. Медым пыр-вөлі свежөј, һебыд веж сојан, зөр сора вікасө пыржык көзөны торја участокјас вылө, а оз өтпырјөн став мувылас. Костсө вөчөны $1\frac{1}{2}$ —2 вежон кымын, медым һужөдны сіјөс кыз поъө дыржык кежлө.

Тімірачевскөј с/х академіјаын, профессор Іванов М.Ф. вөчөм опыт серті, өтө гектар віка сора зөр му вылыг поъө вердны 100 лун дыра 36 порсөс, төдөмыг сы серті, кызі сіјөс візны, кокувсыс-лі, ыщкөмөн-лі да станокјасын вердны. Татыг тыдалө, мыј оз поъ колтчыны сөмын өтө веж сојанјас вылө. Колдны ношта і мукөд вына көрымјас.

Соја сещөм-жө бур веж көрым порејаслы, щөкыда вердчөны Англіјаса поревізан овмөсјасын.

Арјавылыс поъө вердны кукурузаын, көні сіјө быдмө. Амеріканечјас оз көсјыны візны дөна ужалыг вын кукурузасө ідралөм вылө. Најө вердөны скөтыслы кокјывзыс. Сені зев јона пөскалөма, кукуруза вылын гырыг мукөд пөлөс скөткөд порејасөс өтув візөм. Скөтјасыд сојөны јывсө, лстјассө сізі-жө зөһнас.

Мөд луннас лөзөны скөтыскөд өтув і порејасөс 2—3 порсөдн өтө гырыг мукөд скөт вылө. Порејас өктөны коласјассө, кісөм тусјассө, а сіз-жө калсө гырыг скөтлыг, көні пыр ем зев уна һусылөм кукуруза тусјасыс.

Арнас порејассѣ виѣоны клевер ѳава вылын, вунѣом бѣраса корњеплодјас да картупель ідралѣм бѣрын лезлывлѣны і сїѣ мујас вылас.

Откымын овмѣсјасын ѳтї во кезлѣ турун да нањ кѣзїгѣн, кѣзлывлѣны сыпышкѣ шочыніка турњепс лїбѣ петровскѣј соркы. Кор туруныс лїбѣ нањыс лѣѣ ідралѣма, ташѣм корњеплодјасыс зев бура пондасны бѣдымыны, паскавны да васѣджык да шоныджык арпомјасын сетѣны порејасѣс виѣны бур места.

КѢРЫМ ЗАПѢМ ДА ПОРЕГ ВЕРДАН ПРАВИЛѢЈАС

Порејаслы пѣттѣз кѣрымсѣ верѣом вылѣ сојансѣ лѣсѣѣоны со кыѣ: некодыр оз сетны туса сојанјас зоннас, а пыр ізѣмѣн, зев гырыс шыѣс моз ізѣмѣн. Ізѣмѣн верѣѣны јонжыкасѣ сыпонда, мыј порсыслѣн пїњјасыс оз вермыны сещѣма жугѣѣны зон тусјассѣ, кушѣма вермѣ жугѣѣны наклавны мѣс. Сыпонда, порејасѣс зон твєнас верѣгѣн 50% туса сојаныс оз-ї цусыврушку пышкас да петѣ зоннас. Жмыкѣн верѣом вылѣ, жмыксѣ лезѣны жмык жугѣѣлан машїна пыр лїбѣ кѣтѣѣоны. Кос турун да веж сојанјас лезѣны соломорезка пыр, сетѣны-кѣ сещѣм сојансѣ мукѣѣ кѣрымјасѣн сортѣг. Откымын поревїзысјас шуѣны: буржык-пѣ ташѣм шыщѣм турунсѣ заварїтны пуан пѣс ваѣн, меѣым буржыка соїсны порејасыѣ. Мїјан виѣѣѣом сертї тајѣ абу сещѣм колана. Шыщѣм турунтѣ заварїтѣмнад мї вермам воштыны туруныслыс вітамїнсѣ, кодї медѣѣона торјыс турунас. Порејасыѣ зев окота пырыс сојѣны шыщѣм да мукѣѣ торјасѣн сорлатѣм турунсѣ.

Корњеплодјас шыщѣѣны вуж шыран машїна пыр. Пыржык поре виѣан овмѣсјасад пуѣѣѣны сѣмын картупель.

Ташѣм ногѣн лѣсѣѣѣм кѣрымјас сорлавеѣны мукѣѣјаскѣѣ дај сетѣѣны порејаслы. Ташѣм сорасыс вермас лоны ва кїстѣм сертїыс кїчер болтушка код лїбѣ сук. Бѣрја војаснас поревїзысјас јонжыкасѣ пондїсны вѣчны порејасыслы сојансѣ сукжыка. Кїчер сојанјасѣн верѣгѣн порејасыѣдлы вермѣ зев уна сурны куш ваыс сојан сорнас, кодї порыслы гашкѣ нѣтї оз ков. Сыпонда буржык верѣдны сукжык сораса сојанѣн да бѣрвылас јуктавны најѣс сѣстѣм ваѣн.

Кѣрымсѣ разѣѣтѣзыс быт колѣ солавны. Соыѣд порејасыѣдлы ѣз сѣмын чѣстѣм раѣї ков, но зев колана правїлѣнѣја оргамїзм ужалѣм вылѣ. Сов сетѣѣ 8-10 гр. мындаѣн бѣѣд поре вылѣ ѣтї суткїѣн.

Порејастѣ верѣгѣн зев колана тѣѣны со кушѣм условїјас:

1. Вердан кѣрымыс мед вѣлі пыр свежѣј дај чѣскыѣ.

2. Кымын порыс тѣм, сымын шѣкыѣжыка колѣ верѣдны сїѣс.

Тѣмжык порепїјанѣс верѣѣны суткїнас 4-5-ыс; тѣмжык нѣнѣѣчыс да вајсѣм ењ порејасѣс куїмыс. Луд вылѣ метавлыс ењ порејасѣс поѣѣ верѣдны суткїнас кыкыс.

3. Вердан кѣрым пѣлѣсѣѣс вежїгѣн, некодыр оз ков пырыс-тѣм пырѣн вежны мѣѣ пѣлѣсѣѣс, а ещанїка сорышталѣмѣн.

4. Кӧрымсӧ сетны колӧ сымнада, мыјдта вермӧ порсыс сојны ӧтӧ сојсмӧн. Некодыр оз поӊ сетны кӧрымсӧ колмӧн. Вердӧм бӧрас став кормушкасӧ колӧ сӧстӧма весавны, став сојан колассыс.

5. Бура виӧдны кормушкајас бӧрсаыс, мед најӧ пыр вӧліны сӧстӧмсӧ. Ноӧаеыс порејасӧс кормушкајасын јӧлӧн јукталӧгӧн, кормушкајасӧ быд вердӧм бӧрын колӧ мӧчаа мыскавны пӧе ваӧн да бӧрвылас петкӧдны шондӧ воӧд, либӧ кӧзыд выдӧ.

Гырыежык порејаслыс кормушкајасӧ вежонын ӧтчыл быт колӧ мыскавны кунваӧн да белӧтны кусӧдӧм извесеӧн.

6. Кӧрымсӧ сетны пыр ӧтӧ пӧраӧ.

7. Кыӊ поӊ кӧрымсӧ сетны порејаслы пыр аслыс-аслыс пӧлӧсӧ, најӧ јонжыка сојӧны сӧјӧс дај дыржык оз јӧзмыны.

8. Тӧвса кадын оз шогмы сетны кӧзыд сојан да јӧа кӧзыд ва, сӧјӧн јона донсалӧ вердӧмыс, дај вермас порсыс прӧстудӧтчыны.

9. Јуктавны порејасӧс колӧ сӧстӧм кӧзыд ваӧн. Кӧчӧржык сојанјасӧн вердӧгӧн порејасӧс тырмана лӧӧ, јуктавны-кӧ суткӧнас ӧтӧыс, вердӧсны-кӧ сук сојанӧн, сек порејасӧс јуктавны колӧ быд вердӧм бӧрын либӧ кујимыс.

10. Озков сетны сојансӧ мерајттӧг да весӧттӧг. Сӧмын мерајтӧмӧн да весӧтӧмӧн поревӧзыс бура вермас тӧдмавны, выгӧднӧ алы абу виӊны порејасӧ.

11. Сӧјӧс тӧдмалӧм радӧ-жӧ зев колана порејасӧ аснысӧ весӧтны. Уна поре виӊгӧн абу быт весӧтны быд пореӧс, а бӧр-јыны станокыс шӧркоддем пореӧс дај сӧјӧс весӧтны быд 10 лун бӧрын. Племеннӧј порејас быдтанӧнын буржык весӧтны кӧт ӧтӧыс тӧлыснас, но быд пореӧс, медем правӧлнӧја да виӧмӧдӧмӧн артавны бура кӧрым сетӧмсӧ.

КӧРЫМ ЛӧСӧдӧМ

Кӧрым сетӧм порејаслы лӧсӧдӧгӧн поревӧзыслы колӧ ар-тыштны со кущӧм торјас:

1. Сојансӧ порсыс сетны колӧ поре рушку сертӧыс. Оз поӊ, шуам сетны уна кӧл либӧ турун, кодӧ шуам оз-нын вермы тӧрны пореыслы рушкас.

2. Кӧрым сетӧм пӧлӧсыс мед вӧлі пыржык аслыс пӧлӧс. Оз шогмы сетны став дачасӧ ӧтчылӧн кущӧм кӧт сӧјӧ бур ез вӧв, шуам ид кӧт мукӧд бур сојан тор.

Ташӧм сегӧм нормаыл лӧӧ зев дона дај порсыс лӧӧ быттӧ пыр щыг. Рушкуыс чӧнӧ. Унжык сӧкас сојанӧн вердӧгӧн порејас буржыка быдмӧны.

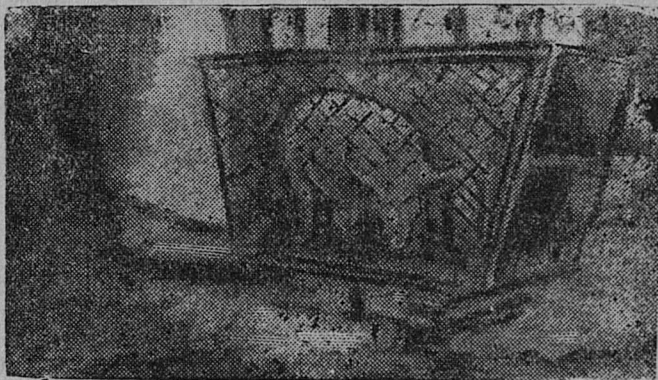
3. Сојан пыщын мед вӧлі тырмымӧн витамин, мерса-нын колӧ вайыс еӧјаслы да ноӧаеыс порепӧјанлы.

Порејаслы сојан лӧсӧдӧгӧн поре виӊыслы колӧ тӧдны: 1) поре-лыс сӧктасӧ 2) овмӧс пышса кӧрымјаслыс пӧтӧс лунсӧ, 3) унаӧ колӧ ташӧм пӧтӧса торсӧ сетны быд аслыс пӧлӧс порејаслы.

Медем порејасӧс буржыка вердны најӧс колӧ весӧтны. Пле-меннӧј поревӧдмын порејасӧс аржынјӧз весӧтны не шочжыка

23-ыс төлысын. Нәјә өдјө быдмөны да щөкыда еојаныс налы сетчө унжык.

6 төлыс бөрын веситөны 1-2-ыс төлысын. Ыжыд порејас веситөны өтыс төлынас. Веситөм вылө оз ков виқөдны, кызи лишнөј уж вылө. Порелыс сөктасө төдөм—сijө поревіқан овмөс вөдiтны велалөм. Весиг ачыс поревізыыс, пемөсјассө быдлун ақө-да, оз вермы гөгөрвоны порејаслыс быдмөмсө. Сөмын бура

24-өд серп. Порејасөс веситөм. Поре сөмын-на пырис вески вылө. Клетка стөныс лептытом-на.

веситөмыд вермө сетны бура төдөм. Веситөмөн, поревізыс пыр пондас төдны, кушөмжыка быдмөны порејасыс, торјөдө буржыка быдысјассө, вөтөдө колтчысјасөс, ас пөраын лөсөдө көрым (дөрт арталө i пөскөтiнаыс көрым сурөмсө) да вөтөдө порејаслыс сөктасө сешөмөң, кушөм сылы колө.

Поревізылы вескыд колө сешөма-жө, кушөма колө сiктса кооператiвјасө. Вескитөгыд вермас веөдны порејаслы лишнөј көрым либө щыгјөдны.

Пөрејасөс веситны колө десатiчнөј прөстөј вески. Пөрејасөс веситөгөн скалки вылас пуктысөө јашщик, мед пореліјаныс скалки вывгыс ез вермыны четчыштны. Кодыр пореліјаныс быдымыштасны, кiөн вөдiтчыны нақөд лөб сөкыд, скалки вылас пуктөны решеткаа јашщик, либө клетка. Јашщик өтi бок стөныс улысла дорөдыс зiрја, а вылысла дорыс iгнассө кык крукөн. Веситтөзыс сijө боксө востөны, вылыс помыс водө жождөзыс да артмө пос-код, кытi поргыс ачыс вермө пырны вески вылас. Медым поргыс ез вiлдав постыс кајiгөн, пыщкөсөаыс стөнас тувјавлөны вомөндөн тасјас. Поргыс пырас-да поссө лептөны, крукјаснас iгналөны, дај веситөны.

Пөрејасөс пыржык веситөны асывнас щыгвывгыс. Пөрејасөс мөвјөдөм могыз клетка пыщкас пуктөны iчөтiка чөскыджык еојан. Пөрејасөс јөртiгөн оз ков кучкавны, лөкыс горзыны. Повчөдан-кө порстө, бөрын зев сөкыд лөб веситнысө, оз понды матыстчыны вески дорас. Колө сiзи велөдны, мед поргыс ачыс гөгөрвоис, мыј сысаң колө да пырис вески вылө. Ас бытөм еңјасыд, кодјасөс

Роч кормовѳј једїніцајас неткѳдлыс таблица

Кызі шусѳны кѳрымјас	Кѳрымјас		Кызі шусѳны кѳрымјас	Кѳрымјас	
	ѳтї кѳрым једїні- ца вьлѳ колѳ кѳ- рым (кїлограмм)	Уна-ѳ белѳк ѳтї кїлограмм кѳрымјан		ѳтї кѳрым једїні- ца вьлѳ колѳ кѳ- рым (кїлограммѳн)	Уна-ѳ белѳк ѳтї кїлогр. кѳрымјан
Шѳркѳѳдем зѳр	1,0	72	Шѳбдї да рузѳг ѳтруб	1,2	111
Id	0,8	61	Шѳма жѳм	9,0	3
Шѳбдї да рузѳг	0,8	87	Вердчан патока	2,25	—
Прѳса	1,0	74	Картупел шактар	6,0	—
Кукуруза	0,7	66	Сур рѳкѳс (улѳн)	5,0	95
Анкыщ, вїка, чечевїца	0,9	200	Сур рѳкѳс (кѳсѳн)	1,2	141
Шабдї жмыка(завѳдса)	0,8	272	Картупел раб	23,0	5
Шабдї кѳјдыс	0,5	180	Нан раб	12,0	9
Подсолнух жмыка	0,9	305	Чуж вьр	1,5	114
Кѳнтус жмыка	1,2	226	Веж клевер зѳрїчал	6,0	17
Јај пыч	0,7	640	Веж луцерна	7,0	16
Вїр пыч	0,8	580	Вїка сѳра зѳр	8,0	15
Черї пыч	0,9	360	Веж кукуруза	7,0	6
Шлївкїа јѳв	3,5	36	Вїзвывса турун	5,0	15
Шлївкїѳм јѳв	8,0	38	Пѳскѳїнаса турун	5,5	17
Пахтањѳ (быркмыс)	7,0	38	Картупел	3,0	9
Јумѳв јѳвва	9,0	9	Вердчан свекла	9,0	1
Зѳр жуг	2,0	14	Галанка	8,0	3
Љуцерна турун	2,6	62	Турњепс	12,0	3
ѳїмоѳејевка сѳра клевер	2,2	32	Мѳрков	7,0	4
Зѳр сѳра вїка турун	2,0	54	Жынвїјѳ сакара свекла	4,0	3
ѳїмоѳејевка	2,0	32	Свежѳј корњепл. кор	11,0	10
Вїзвывса шѳркѳѳ турун	2,5	32	Вердчан тыква	8,0	4

Племеннőй порсјаслы норма

Порсјон сўктаыс кілограммбн	Быд порслы луны колб сеты (кілограммбн)					
	Тыртбмјаслы		Тырајаслы		Шонбдчысјаслы	
	Корым једіница	Белок	Корым једіница	Белок	Корым једіница	Белок
Быдмые племеннőй порсјаслы						
40	2,0	0,15—0,17	—	—	—	—
50	2,3	0,17—0,19	—	—	—	—
60	2,7	0,19—0,20	—	—	—	—
80	3,0	0,20—0,21	—	—	—	—
100	3,3	0,21—0,22	—	—	—	—
120	3,7	0,22—0,23	3,8	0,28	—	—
130—150	3,8	0,24	4,0	0,29	6,3	0,54
160—190	4,0	0,24	4,2	0,30	6,5	0,55
200—240	4,2	0,25	4,3	0,30	6,7	0,55
250—300	4,3	0,25	4,5	0,30	6,8	0,55
Гырые племеннőй порсјаслы						
140	1,8	0,11	2,0	0,16	4,3	0,41
160	2,0	0,12	2,3	0,17	4,7	0,42
180	2,3	0,14	2,5	0,19	4,8	0,44
200	2,7	0,16	2,8	0,21	5,2	0,46
220	3,0	0,17	3,2	0,22	5,5	0,47
240	3,2	0,19	3,3	0,24	5,7	0,49
260	3,5	0,20	3,7	0,25	6,0	0,50
280	3,7	0,22	3,8	0,27	6,2	0,52
300	4,0	0,23	4,2	0,28	6,5	0,53
320	4,3	0,24	4,5	0,29	6,8	0,54

Медса ічет нормасы тыртõм емјаслы, ӕуна ыжыджык тыра-
 јаслы і тõдчымõн ыжыд нонõдчыејаслы. Бостны-кõ вереттõ тыр-
 тõм енõс, сылы сојаныс колõ сõмын мед јасыс ӕе ускõдны,
 а кодыр сїјõ тырсалас—колõ сõдтыны сојан сы мында, мед суз-
 сїс і піјаныслы. Нонõдчыс порејаслы нõшта-нын уна колõ сојаныс
 медым вõлі сылõн унжык јõв вердны асыс піјансõ.

Порејасõс щõгõдан нормаяс нõшта-нын прõстõјõс да гõгõр-
 воанабõс. Тõдõ-кõ поревõдїтыс сылыс сõктасõ да лунса сõкта
 сõдõмсõ, табыцаын петкõдлан лыдпасјас индасны, унаõ колõ сет-
 ны лун келжõ сојан.

Порелыс сõктасõ тõдõмõн, сојаныслыс пõтõссõ тõдõмõн поре-
 вõдїтыс вермас лõсõдны: кушõм порелы кушõм колõ норма.

Петкõдлам õткымын нормаяс (вїдõд 69-d лїст бок)

Шуам, мї кõсјам лõсõдны племеннõј рõда ыжыд тыртõм
 порелы норма, кодї сõктанас 240 кг. Табыцаыс корсаммедво-
 за столбїкыс „Племеннõј порејаслы табыцаыс“ (улдоргыс)
 240-d лыдпас да вогõ вїч кузаныс тыртõм грапаныс мї адчам, мы
 колõ сетны сылы суткї келжõ 3, 2 кõрым једїнїца да 190 гр.
 белок. Овмõсјасын вермасны лоны со кушõм кõрымјас: шобдї
 õтруб, подсолнухо жмык, кормовõј свекла да картофель. Тајõ
 сојанјасыс колõ лõсõдны сешõм норма, кõнї лої ескõ 3,2 кõрым
 једїнїца да 190 гр. белок, сõмын мед ез ло вывтї ыжыд тураса
 лїбõ вывтї ічет тураса, і кыз погõ донтõмжык.

Тырмана лõб ташõм норма:

Рузõг õтруб . . . 1,8 кг. 1,5 кõрым једїнїца да 0,111 белок

Подсолнухо жмык . 0,25 кг. 0,25 „—„—0,06—„—

Мõс свекла . . . 2,10 кг. 0,25 „—„—0,001—„—

Картофель . . . 3,75 кг. 1,25 „—„—0,020—„—

3,25 кõрым једїн. 0,208 белок

120 сõкта быдмыс тыра порелы норма колõ сетны 3,8 кõ-
 рым једїнїца да 0,28 болок.

Сетам:

Id 2,1 кõрым једїн. 0,1 белок

Рузõг õтруб . 1,2 кг. „1,0 „—„ 0,12—„—

Веж клевер . 3,0 кг. „0,4 „—„ 0,04—„—

Јај пыч . . . 0,2 кг. „0,3 „—„ 0,13—„—

3,85 кõрым јед. 0,39 белок

220 кг. сõкта вереттõ нонõдчыс порелы норма.

Колõ сетны 5,5 кõрым једїнїца да 0,47 белок.

Сетам:

Id кыз 2,5 кг. 3,0 кõрым једїн. 0,15 белок

Сепаратор пыр лез. јõв 5,5 „ 0,75—„—„ 0,22—„—

Порејасѓ щѓгѓдан нормајас

Ловја порелѓн сѓкта кг.	Суткиса сѓкта соѓѓм вылѓ кг.											
	0,3 кг.		0,4 кг.		0,5 кг.		0,6 кг.		0,7 кг.		0,8 кг.	
	Колѓ сетны ѓѓи порелы сутки кежлѓ кг.											
	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок
35	1,7	0,12	1,8	0,14	2,0	0,16	2,2	0,18	—	—	—	—
40	1,8	0,12	2,0	0,15	2,2	0,18	2,3	0,20	2,7	0,24	2,8	0,27
50	2,0	0,13	2,2	0,16	2,5	0,20	2,7	0,22	2,8	0,25	3,0	0,29
60	2,2	0,14	2,3	0,17	2,7	0,21	3,0	0,23	3,2	0,26	3,3	0,31
80	2,5	0,16	2,7	0,18	3,0	0,22	3,3	0,24	3,7	0,28	3,8	0,32
100	2,7	0,17	3,0	0,20	3,3	0,24	3,7	0,25	4,0	0,29	4,3	0,33

Гос вылѓ порејасѓ щѓгѓдан нормајас

Ловја порелѓн сѓкта кг.	Суткиса сѓкта соѓѓм вылѓ кг.											
	0,4		0,5		0,6		0,7		0,8		0,9	
	Колѓ сетны ѓѓи порелы сутки кежлѓ кг.											
	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок	Кѓрым једѓница	Белок
60	2,5	0,10	2,8	0,20	3,2	0,22	3,3	0,24	3,7	0,28	4,0	0,32
80	3,0	0,19	3,3	0,21	3,7	0,23	3,8	0,26	4,2	0,30	4,7	0,33
100	3,2	0,20	3,5	0,22	3,8	0,25	4,2	0,28	4,7	0,32	5,0	0,34
120	3,3	0,21	3,7	0,23	4,0	0,26	4,3	0,30	4,8	0,33	5,2	0,35
140	3,5	0,22	3,8	0,24	4,2	0,27	4,5	0,31	5,0	0,34	5,3	0,36

Клевер турун	1,5—, —0,75—, —, —	0,04—, —
Картупель	3,0—, —1,00—, —, —	0,03—, —
	5,5 кӧрым жеџиџ.	0,47 белок
50 кг. сӧкта том порелы норма. Колӧ сетны жеџиџица да 0,19 белок		2,3 кӧрым

Сетам:

Id кыд 1,0 кг. 1,2 кӧрым жеџиџ. 0,06 белок

Клевер турун 0,6—, —0,55—, —, —, — 0,03—, —

Мӧс свекла 1,0—, —0,1—, —, —, — 0,01—, —

Картупель 1,0—, —0,3—, —, —, —

Вир пыз 1,25—, —0,12—, —, —, — 0,09—, —

2,27 кӧрым жеџиџ. 0,19 белок

50 кг. сӧкта јаз вылӧ щӧгӧдан порепилы. мед ескӧ быд сут-ки сылӧн јажыс соџис 0,4 кг.

Колӧ сетны 2,1 кӧрым жеџиџ. да 0,16 белок

Сетам:

Id кыд 1,2 кг. 1,44 кӧрым жеџиџ. 0,06 белок

Мӧс свекла 1,0—, —0,1—, —, —, — —, —

Сепаратор пырлех. јӧв3,0—, —0,4—, —, —, — 0,12—, —

Картупель 1,0—, —0,3—, —, —, — 0,01—, —

2,24 кӧрым жеџиџ. 0,19 белок

Быдмыс порепилы, јонжыкасӧ јаз вылӧ щӧгӧдигӧн лунга нормасӧ поџӧ лӧсӧдны ловја сӧкта сертӧ прӧцентӧн арталӧмӧн Тајӧ прӧцентјас сертыс поџӧ лӧсӧдны суткиса кӧрым сетан норма.

Порепилӧн сӧкта.

Колӧ сетны суткиӧн кӧрым жеџиџица

20 кг.-сан	40 кг.-ӧз	5%
40—, —	60 —, —	4,5%
60—, —	80 —, —	4%
80—, —	100 —, —	3,5%

Петкӧдлам прӧмерӧн. Порепилӧн-кӧ ловја сӧктаыс 20 кг., колӧ сетны суткинас порепилы сымында кӧрым жеџиџица, кымын артмӧд 20 кг. 5 пр.-ыс. 100 кг.-лӧн 5 пр. лӧд 5 кг. лӧбӧ $\frac{1}{20}$ паж, а 20 кг.-лӧн 5 пр. лӧд 1 кг. Сӧзи-кӧ колӧ сетны суткинас ӧтӧ кӧрыма жеџиџицаа норма.

50 килограмма порепилы колӧ сетны суткиӧн 4,5 пр. кӧрым жеџиџица, а 100 кг.-лӧн 4,5 пр. лӧд 4,5 пр. кӧрым жеџиџица, а 50 кг.-лӧн кык мында еџа—2,25 кӧрым жеџиџица.

тајѳс вѳчны ас пѳраас, поѳѳ зев бура велѳдны ас дѳнад, лоѳ зев-кывзые, рам кукаѳ коѳ, да воѳсвылѳ мынан јона мыреѳмые.

Тащѳм ајѳн поѳѳ вѳчны мыј гажѳд,—мыскавны мајтѳгѳн, мавтны тој зельлаѳн, вундыштавны гыжсѳ, сетны став отсѳгсѳ, коѳи сылы колѳ. Некодыр оз ков палич-ни, нѳр-ни мукѳдтор.

Пѳрнѳј ај порекѳд сѳлаѳн вѳчны нѳнѳм он вевмы. Сѳјѳ зев тѳлка, веркѳлан да јон пемѳс. Быд поревѳзые тѳдѳ, кыѳи косасѳны том ај порејас, кущѳм најѳ терыба да јона усласѳны мѳдамѳд вылас. Сысерѳти зев кокни тѳдны ыжѳджык порејаслые укѳдѳчѳмсѳ. Сѳјѳ оз пов секи не сѳмын ѳти мортые, а оз пов кѳѳдас мортые, сѳјѳ зев ѳдјѳ секи ставсѳ шыблалас ѳтарѳ-мѳдарѳ, дај вермас дојдны. Кык ыжѳд ај поре косасѳгѳн зев јона куртчалѳны мѳда-мѳдсѳ. Зев регыд кадѳн, јонжыкыс нѳјтас омѳлжыксо сещѳма, весѳг мукѳдыс кувтѳѳ водны, лиѳѳ зев дыр оз вермыны ужавны. Вермысыслы оз-жѳ прѳста кол тајѳ тышкыд. Сыпонда поревѳзыслы некущѳм ногѳн оз колъ леѳны паныдасны кык ај порѳѳс.

Пѳлемиѳнѳј поревѳзан овмѳсјасын порспѳјанѳс нѳн дѳныс ѳѳвтѳм бѳрын лиѳѳ 8 вежѳн бѳрын. торјѳѳѳны еѳјассѳ да ајјассѳ торја станокјасѳ. Кѳдыр ѳти станокыѳе лоѳны порспѳјаныс уна еѳлѳн, секи воѳѳа пѳранас најѳ зев щѳкыда пондасны косасны. Сыпонда колѳ станокјасѳ сујавны ѳткоѳжык порспѳјанѳс, гѳктанас, мед јонжыкјасыс оз нѳјтны омѳлжыкјассѳ да мед оз вермыны вѳтлыны сојанијассыс.

Таѳинас најѳ зев регыдѳн тѳдмасѳны да велалѳны мѳда-мѳд дѳнас, дај кутасны зев шаѳа овны. Вѳла вылѳ лиѳѳ матыѳжык пѳскѳѳинаѳ најѳс поѳѳ леѳны ѳтлаын ставсѳ. Тѳлые 5 бѳрѳи колѳ набѳрса бура виѳѳдны, кор томиѳк еѳјасыс кутасны пышјавны, мед ез тыреѳдны кыѳи вескалѳ ајјасыс. Тајѳ пѳрасаѳныс ковмас леѳлывлыны том порејасѳс кык пельѳ,—торјѳн еѳјасѳс да ајјасѳс да виѳѳдны на бѳрса. Пышјалые еѳјасѳс некѳр оз ков леѳны мукѳд еѳјаскѳд ѳѳилаѳ, најѳ сѳмын мешајтѳны мукѳд порејаслы, лиѳѳ пышјасны ај поре корены да кутасны вѳлшавны најѳс. Буржык колъны најѳс гортѳ лун 2—3 кежлѳ, кытѳѳѳ најѳ оз ѳугдыны пышјавныс.

Темѳѳк ај поре пѳјанѳс поѳѳ дыржык леѳлывлыны ѳѳилаын. Сѳмын тѳлын-кѳ ставсѳ ѳѳилаын колѳ леѳлывлыны быдлун вѳла вылѳ, мед быд лун адѳывлісны мѳда-мѳднысѳ. Лун 3—4-кѳ оз адѳывны јорта-јортсѳ, сыбѳрын најѳ адѳысасны да пырыс-пыр воасны косѳ.

ПОРЕЈАСѳС ЩѳГѳДѳМ

Порејасѳс щѳгѳдны поѳѳ быд пѳлѳс арлыдаѳс. Порејасыс-кѳ томѳс-на, быдмѳны, сѳјѳс щѳгѳдѳмыс муѳѳ зѳк мѳд нѳгѳн, пѳрыс порејасѳс дорыс, коѳјас оз-нѳн быдмыны. Сыпонда і торјалѳны кујѳм пѳлѳс щѳгѳдѳчѳм: јаја лиѳѳ бекѳна, жыѳвыјѳ гѳса да јона гѳса.

БЕКОНА ЩӨГӨДЧӨМ

Беконус сiјө ачыс лоө томынык, небыд јай, абу сецдөм гөс слөја. Тајөс гөтөвитөм могыс мијан Сојузын ем кымынкө бекон-нөј фабрика. Ташдөм фабрикасас порејасдөс начкалдөны, кiскалдөны пөс ваон, чiскалдөны би вылын да јайсө торјөддөны шөриөн кык пелө.

Тајөс торјөдiгдөн нөшта-на торјөддөны јурсө да кокјассө мөдлаө, еурса лыјассө да лопаткасө. Сыбөрын тајө жынјассө солалдөны да вицдөны 10-14 лундз.

Соласөдөм бөрас төлөддөны, сортирујтдөны i төчдөны беконјас-сө дозјассө, 4 туша жынјдөн доз вылө.

Беконус сiјө заграничаө нуан медеа бур төвар продуктајас пөвсыс, сы вөсна Сбвет сојуз пунктө ыжыд выманнө тајөс пас-көддөм вылө.

Став мiр пастаын наң дон абу јона вылын, дај бек-на дон-төммө сек, кодыр јай доныс чорыда сулалө дај нөшта донсалө-на. Кымын уна ми сетам бекон заграничаө, сымын уна бостам заграничаыс зарниа өдөм, код вылө вермам нөбдөны оборудован-нө фабрик-заводјасө, а сiз-жө өиктса овмөслы.

Бекон вылө туйдөны томжык порејас, 6-9 төлысөаяс, сөкта-нас 85-саң 100 кг-өз. Тајө условијдөаслы некущдөм ногдөн оз шөг-мыны рөч порејас, сыпонда, мыј тајө арлыддөн некор оз вермыны лоны та сөктанас. Сыпонда крестана овмөсса бурмөдтөм поре-јас нөтi оз шөгмыны бекон вылө щөгөддөны. Медбур бекон јай лоө англјјаса метiс рөдыс,—прөстөј рөддөн сорлалөмыс.

Сыпонда, мыј англјјаса рынокјас кордөны топыд да зумыд гөса бекон, оз ков вердны сецдөм көрымјасдөн, кодi сетө небыд гөс. Оныгјас петкөддөны, мыј бур гөс артмө со кущдөм сојан-јасдөн вердiгдөн: id, аңкыщ, корнеплод, шөбдi, рүзөг, бөби да шыблас јөв. Омөл гөсыд лоө порејаслөн зөр, кукуруза, жмык, кар-тупель, раб да жом вердөмдөн.

Колө шуны, мыј нарошнө бекон вылө щөгөддөм абу, а ем бекон вылө быдтөм. Оз поң нафөјтчыны, мыј омөл да нелучки быдтөм порөсө поңө щөгөддөны бура бекон вылө төлыс жынјдөн. Бекон порепiјан—тајө возысаң бура быдтөм, абу омөлдөс, тыр бур сөктаөс, но некущдөм ногдөн абу гөсаөс. Гөса беконид бә-ражө оз туй нуны заграничаө.

Медеа бур пөраыс бекон вылө порејасдөс щөгөддөны—гөжөм, кор порејасыс јирөддөны пөскөтинаын. Секи-жө-i төдчымдөн донтөм-жык көрымыс, медеа-нын, кодыр вөчөма iскусственнөј пөскөтина, төдчымдөн јона вичмөддө мукөд пөлөс дөна көрымјас. Фөрт, өтi пөскөтина вылын, он вермы лөсөддөны некор бекон төвар, лөс сетны i мукөд пөлөс буржык сојанјас. Важдөн-нын төддөны, мыј буржык бекон артмө сек, верддөны-кө порепiсө idјдөн да јөв кол-асјасдөн. Но тајө көрымыс абу тырмымдөн. Зөв уна районын Со-јуз пастаас ташдөм көрымыс нөтi абу лiббө ем-кө, зөв еща. Та-щдөм дырјыс совхозлы лiббө пдемхозлы лоө быт вердны щөгөддөчi-

порсјастѡ. Крестана нулывлѡны пыржык со кызі: дыр ноксѡм бѡрын порсѡ домалѡны кокјасѡбыс, пѡрдасны тѡлегаѡ лѡбѡ-дѡдѡѡ, гезјѡн зев јѡна кѡртавласны дај нуѡны фабрикаѡ.

26-ѡд серп. Бекон вылѡ начкан пѡра

Кѡт кушѡм бурѡе езвѡвны порсјасыс, ставыс бракујтчасны. Гезнас кѡртавлѡмыс јасѡжуѡдас, гез тујыс лѡѡ ставыс вѡр-вѡз. Буржык нуны ас кок јылас.

Тѡлегаѡн лѡбѡ дѡдѡѡн-кѡнуны, колѡ лѡсѡѡны клетка, сувтѡѡны нѡл столѡ дај пѡв-јасѡн пощны.

ЖЫНВЫЈѡ-ГОСА ВЫЛѡ ВЕРѡѡМ

Жынвыјѡ гѡса вылѡ верѡны поѡѡ і пѡрнѡјжык порсјасѡс, кодыр најѡ кѡт-і быдмѡны-на, но тѡдчымѡн быдмѡны-нын ѡмѡла, воѡза дорыс. Јајыс лѡѡ зев гѡса да ѡз кут тујны бекон вылѡ. Но мѡјан Сојузса рынок вылын тащѡм јајыс зев јѡна мунѡ, сы-понда, мыј мѡјан јѡзыс бекон дорыс јѡнжыка бѡстѡны.

Таѡ щѡгѡѡѡм нуѡѡдѡн порспѡјансѡ воѡвылыс вѡѡны сѡз-жѡ, кызі-і беконѡ щѡгѡѡѡн, мед порспѡјан вѡліны јѡнѡс, зѡнвѡзѡс. Но тѡлыс 5—6 бѡрын сојансѡ најѡлы соѡтѡны сѡз, медым најѡ понѡсны-нын гѡссавны. Мѡ тѡѡам-нын, мыј сојан соѡтѡмыс кын-зѡ, порсјаслы гѡссѡ соѡтѡмогыс, унжык колѡ сетны сылы уг-лѡвоѡѡстѡј кѡрымјас да ѡз ков лѡзны ветлѡѡдлыны. Сыпонда, жынвыјѡ гѡса вылѡ верѡѡн, пѡскѡтѡнаѡн ѡз пѡлзујтчыны, дај вѡла вылѡ лѡзлѡны зев регыѡ кежлѡ. Углѡвоѡѡстѡј сојанјас пышкыс сетѡны корнѡплоѡјас, картупѡл, ѡтруб да дѡнтѡм туса кѡрымјас. Став дѡнтѡм кѡрымсѡ порсјас јѡна сојѡны дај сетѡны бур јај.

ГОС ВЫЛѡ ВЕРѡѡМ

Гѡс вылѡ щѡгѡѡнны порсјасѡс заводѡтѡнны гырысјасѡс-нын, коѡјас ѡз-нын быдмыны. Быд порсѡвѡзан ѡвмѡс вѡѡѡтѡѡ ѡеуна тащѡм щѡгѡѡѡннад, кодыр быд воѡ лѡѡ бракујтны ѡткымын енјасѡс пѡрысысла, кор најѡ ѡз-нын кутны тујны тырѡѡѡнмѡс.

Тајѡ каднас порсыѡ ѡз-нын сет јајтѡ, сѡмын вермас соѡны тѡлѡн гѡсыс. Сѡзѡ-і нуѡѡсѡ сѡјѡс верѡѡмыс да вѡѡѡмыс.

Гѡс вылѡ щѡгѡѡѡм кад сергыс јукѡ кујѡм пѡра вылѡ.

Медвоѡза пѡраыс ѡужалѡ 6—8 вежѡнѡз. Тајѡ пѡранас пор-гыс дагысѡс, буржыка пондасны верѡны. Мѡѡ пѡраас—щѡгѡ-ѡѡны 3—5 вежѡн, а мербѡрја пѡраыс—вежѡн кујѡм кымын, тырбурѡз щѡгѡѡѡны да бурмѡѡѡны гѡссѡ.

Медвоzza каднас, кодыр порыс омёл-на да јона радејтём пырыс сојо кёт кущём сојанјас, сылы вердёны возвыв донтёмжык кёрымсё, кыз шуны, вескёдыштёны сјјёс. Сек поџо сетны сылы картофелъ, кущёмкё донтёмжык пыџ, кыд, шыщём клевер, раб, жом і быдсён, мыј ем ёвмёсын донтёмжык кёрым.

Мёд каднас, кодыр порыс лоб вердаса-нын, сек сјјё пондас-нын бёрјысны сојанјас пыщкад, секи сылы колё сетны унжык туса бур сојанјас да мед пётсаёс, но картофелъ поџо сетны пыр.

Кожмёд пёранас, кодыр порејасыс госсавны-нын пондёны, сёкыда ветлёлёны, оз окота пырыс сој, колё сетны сылы медса бур да чёскыд сојансё, нёшта јонжыка гос сетысёјасё. Тащём кёрымјаснад лобны ід, проса пыџ да руџог.

27-ёд серп. Американскёј платформа порелы отбросјас сетны.

Гос вылё щёгёдігён лунга кёрымыс унаё колё порејаслы, поџо артавны сёкта сертыс кёт кущём вердан кадё прёчентён. Вёчём сы вылё таблица петкёлё кущём, прёчент поре сёкта серті колё сетны сылы кёрымсё, лунга сетан нормаён.

Медвоzza пёранас	4 % сёкта серті
Мёд пёранас	3,75% „ „
Кожмёд „	2,75% „ „

Петкёлём вылё лёсёдам кёрым сетан ногсё [160 кг сёктаа порелы медвоzza вердан пёра кежлас, 4 пр.-ыс 160 кг сёктаеыс лоё 6, 4 кормовёј јефёница. Мё вермам сетны вынажык сојансё сёмын $\frac{2}{3}$, сыпонда, мыј тајё медвоzza вердан кад лёбё 4,2 кормовёј јефёница, а мукёд 2,1 корм. јефёницасё вермам вежны мукёд донтёмжык сојанён.

Подсолнуха жмык	0,5 кг — 0,55	кормовöй	жефиница
Кукуруза	2,0 „ — 2,70	„	„
Öтруб	1,4 „ — 0,97	„	„
Картупель	5,0 „ — 1,50	„	„
Зöр кыд	1,5 „ — 0,	„	„

6,4 кормовöй жефиница.

Кöрым сетöмыс 180 кг порелы мöд вердан пöранас вермас лоны со кызи: 3, 75 пр. 180 кг лöб 6,7 кормовöй жефиница.

Подсолнуха жмык	1,0 кг — 1,1	кормовöй	жефиница
Кукуруза	2,0 „ — 2,7	„	„
Öтруб	2,0 „ — 1,4	„	„
Картупель	5,0 „ — 1,5	„	„

6,7 корм. жефиница.

3-öд вердан пöраб 200 кг* сөктаа порелы көрым сетöмыс вермас лоны лыддöмса со кызи: 2, 75 пр. 200 кг сөктаыс лöб 5,5 кормовöй жефиница.

Ид шыдöс	2,0 кг — 2,4	кормов.	жефиница
Проса пыз	2,0 „ — 2,0	„	„
Рузöг пыз	0,9 „ — 1,17	„	„

5,5 кормовöй жефиница

ЩÖГÖДАН ПОРЕЖАС БӨРГА ДÖЗÖР

Жынвыжö гөса да јонжыкасö гөса былö порејасöс щöгöдигөн, налы јона ветлöдлыны оз ков. Овмöсса условјөјасези-кө поџана, тащöм порејассö колö вөзны „торја гиднајасын, медем најöс ез вөлшавны мукöд порејасыс мбö порепјаныс. Пөрсөс дөзöбритысјаслы колö сөз-жö омблжыка дөзмöдны.

Зев ыжыд значеннöа порејасöс щöгöдигөн поре оланіныслөн температураыс.

Кöзыд оланіјасын щöгöдчöм нуöдны абу зев выгöднö, тöдöмыс көзыдінын көрымыс уна мунö пореыслыс јасö шонтöм былö. Мöд боксаы-кө, гөжса жарјас дырји порејаслы сөјныс јонасö оз ков да сыпöнда зев ещаөн содö налөн сөктаыс. Щöгöдчаніны медебур температураөн лыддöны 10—12 ° Ц.

Зев колана гөжса жарјас дырји оланінсö најöлыс вөзны кызи поџо ыркыджыка, öшінсö да öзöссö воставлыны сöмын вөј кежлас, зев ескö бур вöлі, луннас-кө оланінсö кіскавны ваби

дај сіз-жө кіскавны порејассө аенысө-і. Гожеа пöранад поре-оланінјассө волсалöны омöла, медем пореыс кујліс ыркыд жоже вылын.

Медеа-нын јона колö вїдöдны порејаслыс сојанінсö, вїзны сіјöс кызі позö сöстöма да некодыр оз ков колны сетчö сојан колассö.

Станокјасöс да калідорсö быд лунö колö весавны, медем гїд-наас оланінас сынöдыс вöлі пыр свежöј.

Вердöмсö колö нуöдны пыр öтї пöраб, öтї часјасö.

Буржыка колö бöрјыны порејассö, кодыр најöс пунктöны щöгöдöм вылö öтї станокö. Колö кызі позö лöсöдны сіз, медем öтї верданінö вескалісны öткод порејас сöктаөн і ыждаөн, öткод меде вöлі сојны колöмыс дај щöгныс вермісны öткофажык. Секі најö мöда-мöдсö озжык пондыны öбöдїтны да лöбны öтко-дöс ставыс.

Тојöссөм бöрын порејасöс мавтöны, оленафтöн лїбö кушöм-кö мукöд донтöмжык мавтасөн креолін лїбö лїзола растворөн.

Щöгöдїгөн медеа бöрја каднас, кодыр порејас сојöны омöла, көрым пышкас колö содтыны неуна солыштöм зöр, лїбö бура пöжöм ід, лїбö рузöг. Нöшта бур, содтыштан-кö сетчö јаја шыд коластö лїбö пудм вöв јайыс-лї начкысанінса шыблас јайыс-лї, сöмын колö тöдны, мыј тащöм шыдтö лöб содтыны пыр, а поре-сыд велалöм бöрад оз понды сојны некушöм көрым шыдтöгыд.

Кызі і быд поревїзан овмöсјасыс, сіз-жө і щöгöдчан іныс-колö ырöдны шырјасöс да крысајасöс. Поре сојанјассö колö вїзны евта ларјасын, медем ез вермыны пырны шырјас-ні крысајас, меде ез поздысны сетчö.

ПОРЕЈАСЛЫ ОЛАНІНСÖ ЛÖГÖDÖМ

Колхозын поревїзан овмöс котыртїгөн колö буржыка мöв-пыштыны поре оланінјас јылыс. Поревїзöмсö-кö нуöдны важ моз, кодыр быд колхозчык вїзö аслас скöт картајасын öтї лїбö кык енöз, тащöм поревїзöмыс бурыс лöб зев ічет. Рöдыс-рöдö вежлалöм порејаслы (метїсјас), нöшта јонжыка англїјаса сöстöм рöда порејаслы, колö бур да сöстöм оланін, бур сојан да бур дöчöр. Еща-на öтї көсöммыс поретö вїзны, колö буржыка вїзöм јывыс тöдны. Порејасыс-кö лöбны разöдöмаде уна пöлöс көча-інјаслы, секі, öтї бураавїзас, вердас-јукталас, а мöдыс нем оз ло. Колö індыны став поресö öтї оланінö да најö бöрса дöчö-рїтны, індыны буржыка тöдыс јöзöс. Татыс бурјасыс лöбны со-кушöмöс.

1. Вын да уж вїчмöм. Быдөн гöгöрвоö, став пореыс-кö пон-дасын овны öтїлаын, сек тöдöмыс кокніжык ідрасын, бергавны најö бöрса, да öтї ужалыс вермас секі зев уна порекöд вöдїт-чыны. Колан ужалысјасыс, кодјас воэыв порејас дöчöрїтлісны торја овмöсјасын, вермасны секі ужавны мöд пöлöс уж.

2. Ембс-кб колхозын торја оланінјас, сіјб сетас зев ыжыд бур порејаслы, торја крестана ордын віқом дорыс, порејасыс буржыка быдмбны да буржыка щбгбны.

3. Отувја поревіғанінын кокні лоб корены, лібб велбдны ас колхозніқјас пбвсыг-жб бур да кужыс поревіғысјасбс, коді пондас нуны ужсб бура, велбдчбма ногбн.

4. Отувтбм стадаб ај поребс ббрјыны зев кокні, поқб ббрјыны сешбмбс, кодјас бурбс лобны быд пблбс порејаслы да бурбс сетасны рбсбс.

5. Отувтбм поревіған овмбсјаслы тбдчымбн кокніжык бостны ужјбзбн кбрымјас, ај порејасбс, контракујтны да стракујтны порејасбс.

6. Кокніжык нубдны ветнадзор, ветврачлбн лобны ставыс гін воқас.

7. Отувја поре оланінын кокніжык відчбсны вужана вісбм-јасыс.

28-бд серп. Топыд, пу вежбса свінарнык. Порыс воқа станок стенаас

Гідна местаыс ббрјысбб кбсбджык вылынжыкні, кокні, јіжыс мусін. Зев бур, ем-кб маті гбгбрын візуван ва лапкыдк кырја ју, кбні поқіс ескб порејасбс купајтны. Порејас зев сбс-тбмбс да радејтбны кујлыны ва пыщкын.

Ај порејас сіг-жб зев јона радејтбны ватб да асныс і му-нбны ваас, кодыр најбс леқбны ветлбдлыны пвлабд.

Гідна вбчбм вылб вбр ббрјыны ставсб лоб меставысва условіјбјас серті. Бур ставыс, вбліны-кб најб донтбмбс дај по-қб-кб вбчны кос, шоныд да југыд гід порејаслы овны. Сіјбс стрбйтбны пуыс, бжыгајтбм кірпічыс, ізчыс да с. в. Мед сбмын стенјасыс ез кбтасны, ез лоны варуа. Вбжывлаанын, кбні вбрыс донтбм, зев бур поре гіднајас поқб вбчны пуыс. Жбжыс ескб мед шоныд, абу вільд да пырыс мед ваыс оз мун. Јіжыс жбқја-сыд поре гіднајасын оз тујны, порејаслбн асмогыс-кб пырб пыщ-

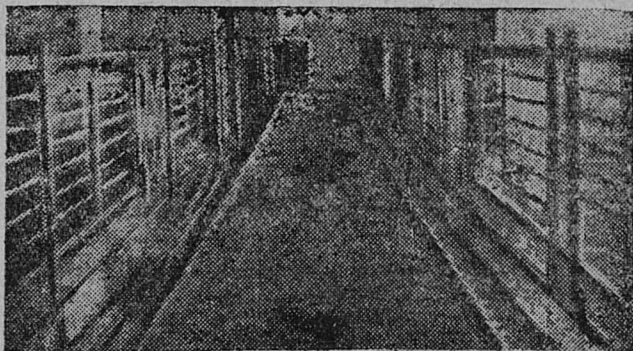
кас, шыкбдб снбдбсб. Сыы кыңчї тащбм жожтб оз нбз сбс-
тбма мыскавны да дезинфицируйтны.

Кїрпичы жожяс лобны зев чорыдбс дај кбзыдбс, пу жож-
яс вїлыдбс, регыд сїсмбны, сбкыд дезинфекціјаавны, но јона
шоныдбс. Сојбн талбм да му жожяс најтбс, зев пыдб пырб
асмогыс порсјаслбн да јона шыкбдбны порсјасыс нырјалбмон.

Медбур јїктбм да кбкыї ідралана, дезинфекціјаалана лоб
цемента да асфалта жож, сбмын јона кбзыдбс да вїлыдбс
јонжыкасб цементасыс..

Сыпонда унжык порсвїчан овмбсјасын прїмїтбма вбчавны
кык пбвста жожяс—улдорас цементыс, а велдорас пунктбма
пуыс вбчбм щїтјас, код вылын узб-кујлб порсыс. Тащбм щїтыс
станок пасталаыс лїбб жынгыс унжык да медым кок-
нбдны сылыс сбктасыс, вбчсб станок кузала ногбдыс кык пелб.
Волбсыс волсавсб сбмын щїт вылас. Весалїгбн да дезинфекці-
јаалїгбн щїтсб петкбдбны ывла вылас, цемента жожсб бура
мыскалбны, весалбны. Щїтыслбн пбвјасыс тувјавсбны костбн, ме-
фым костыс пројїтїс асмогыс. Цемента жож мед вблї воргаа,
кытї вермїс вїзувтны калїдорса канаваас да сысаң ывла вьлб-
чыс порелбн кїзер асмогыс. Оз ков пуктыны щїтсб зїк куш жож
вылас, буржык 15—20 см судта кымын костбн вбчны. Секї
порсїјаныд оз кутны кынмыны. Чукбртбм најтсб да јогсб щїт
увтсыс весалбны щїтсб бостбмбн лїбб боксаңыс да мыскалбны
вабн резбмбн.

Станокјас костб пощбны, пубн лїбб мукбд торјбн. Оз ков
шощбссб пощны топыда, косттбг, топыда-кб пошан, порсјас-

29-бд серп. Кбрт решетка перегородкаа свїнарнїк, бергалан сїстема кормушка
Јелєневскїј профессор сертї.

ныс зев јона бтдортчбны мбда-мбдсыс, а медса-нын јона, кодыр
прогулка вьлб ветлбдлбны торја чукбрјасбн. Тулысын пбскбтї-
наб лезмыст најб зев јона мбдасын косасын, кытчбз ббрї оз

Ошнъяссѳ вѳчалігѳн зев колана ывлала дор рамасѳ зрјавныы вылытыыс, мед воегис ывла дорнас, а пыщкѳс рамасѳ зрјавныы удорла дорышсѳ, мед сїѳ воегис вылыс дорышнас. Тази вѳчѳмнас гіднаас пырыс кѳзыд руыс оз кут інмыны порелы, а кајас выв-лакѳ, јірк дорас, шоналас дај пондас летчыны удорас.

Племеннѳј поревізан овмѳсјасын југыдыс колѳ 1: 10 лѳбѳ 1:12. Тајѳ лѳб со кыз: быд 10 лѳбѳ 12 кв. метр паста жој вылѳ воѳ ѳтї кв. метр паста ѳшнѳ.

Ошнъыс керавсѳ сы вылнаѳ, медым порејасыс сетѳз оз сузны.

Сѳстѳм сынѳѳ верман вѳчны гіднаѳ јіжтѳм жо-жѳн, вентиляција вѳчалѳмјасѳн ас пѳраын кујѳѳ в-салѳмѳн да тырмымѳнја волсалѳмѳн. Внтїлацијас вѳчѳны пачјасѳ, лѳбѳ сы вылѳ вѳчѳм трубајасѳн. Вы-танинѳј трубајасыд вѳчѳны кык пѳлѳсѳс —велдор-са да удорса кысканјас. Велдорса кысканјасыслѳн трубаыс заводїтѳчѳ јірксаыыс да кыскѳ велдорса сынѳѳ слѳјсѳ. Медса јона велдорса трубајасыс паскалѳма Муїр сїстема.

Кыскана труба вѳчсѳ кык пѳвсѳн шѳрас војлок пуктѳмѳн, мед ескѳ ез кынмы. Шѳрыс сылѳн јуксѳ кык вомѳна перегорѳдкаѳн, нѳл пелѳ јукѳмѳн. Вы-лыс помыс трубаыслѳн помасѳ флугерѳн лѳбѳ корѳбкаѳн, сѳеныс пѳлѳн течѳм поснїдїк пу пла-стїнкајасыс кушѳмѳс вѳчлывлѳны костысанїн ѳшнѳјасѳ.

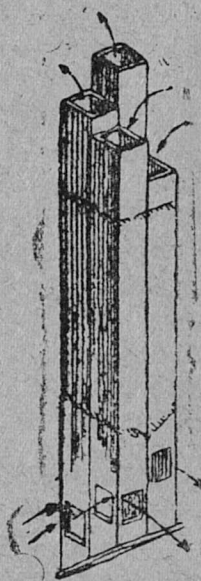
Тѳла дырјї флугерыс бергѳчѳ тѳв сертыыс, лѳѳ ток сынѳѳ-ыс да дурк омѳл сынѳѳсѳ кыскѳ ывлаас гідвыс, нѳл труба ро-пыщсыс ѳтї роѳѳѳ.

Кїнга сїстемаѳн вѳчѳм кыскана трубајасѳѳ, сынѳѳдыс гіднаасыс петѳны ывлаас жој дїнсаыыс матысаы. Тащѳм сїстемалѳн бур-кис сїјѳн, мыј сїјѳ сѳстѳммѳѳѳ буреш сїјѳ слѳјсѳ сынѳѳдыслыс, кодї медвозын колѳ порспїжанлы да порејасылы. Сыыс кынзи Муїр сїстемаса трубаѳн гіднаасыс петѳ медса шоныд сынѳѳдыс, а Кїнга сїстемаѳн кѳзыд да донтѳм сынѳѳдыс.

Сешѳм оланїнјасын, кѳнї олѳны гырыс порејас, кодјас омѳл-жыка полѳны кѳзыдсыс, тѳвса пѳраын сынѳѳсѳ вежны поѳѳ ру-зумѳн ѳшнѳсѳ вевтталѳмѳн.

Сывылѳ ежѳны стеклѳ ныфїыс пыщкѳсла дор рамасѳ кушѳмкѳ сїтечѳн лѳбѳ калїнкорѳн да с. в. Востыны-кѳ ывлала дор рамасѳ сек сѳстѳм сынѳѳдыс дѳра пырыс нѳжѳнѳнкѳн пырѳ ывласыс гід-наас да вылмѳѳѳ оланїноыс сынѳѳсѳ. Медса-нїн јона тащѳм рама јасыд бурѳс сы вѳсна, мыј кѳстѳны сынѳѳсѳ гіднаасыс.

Кѳнї ем поревізанїнјасад пачјас, сїјѳ зев-жѳ бура вежѳны

30 серп. Муїра но-га вытажнѳј труба

сынбдсб. Мукбд дыржыс, тблын кор вajeбны порејас, гіднасб сод-
тбд ломтылбны кбрт пачјасбн. Зев омбл порепіјанлы ва руа сн-
нбд, кбт сіјб і шоньд. Бура-кб вентиляцияыс ужалб, косбдлунсб
да температурасб вібдбдмбн, поревічыс бура вермб тышканыс
порепіјан вібмбјаскбд. Медса-нін јона оз ков лезны сіјбс, коді
міјанын овлб шбкыда, кодыр поре оланінб воб руыс кукнаыс
кбні бн вевт улынбб кукнаыс да поре гіднаыс. Сы вылб колб вбчав-
ны пбртјас вылб вевт. Кыскана трубабн, да кукнаыслыс јірксб леп-
тыны јона вылбз, гіднајірк дорыс, медым руыс ез вуж мукбд
оланінјасб.

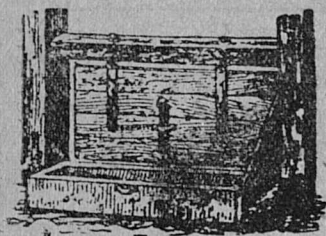
Сынбдлбн сбстбмлуныс вермас лоны оланін вылын пондаыс
Кымын судтаыс оланіныслбн вылын сымын бур лоб сені сынбдыс
Сбмын ташбм гіднаыд сувтб зев донбн, кызі строітбмын сіз-жб-і
ломтбмын. Гіднајасбб стрбйтбны пыржык 2-5 метра суднабс.

Шоньд местајасын гіднаас јірсб оз вбчны. Војывса рајон-
јасын сытбг некызі оз поъ.

Вердан кормушкајас вермасны лоны новлбдланјас лібб
меставывсајас.

Новлбдлана кормушкајас сіјб пуыс вбчбм ворјас, шајкајас
да металіческбј тазјас. Најб бурыс сіјбн, мыј порејас тајбн
велалбны порадокб, станоксб поъб вібны зев сбстбма да косб-
да. Кодыр унжык пореыс, јонжыкасб шбгбдчан кадын, новлбд-
лана кормушкајас вбчбм вылб муно зев уна ужалан кад. Но
зев бур вббйтчыны тајб новлбдлана кормушкајаснас нбнбдчыс
порејасбс верббм вылб, да поъб-кб најбс колб вердны калі-
дорас, а не станокас, кызі вблі вібталбма-ннн возын.

Бтб местаын олыс новлбдлытбм вердчанінјас вбчббны бето-
ныс, металыс, пуыс, сотбм-ожыгајтбм сојыс да мукбдыс. Јона
пакалбма цементыс вевта новлбдлытбм вердчанінјасбн вббйтчбм,
кызі петкбдлбма 31-д серпас вылын. Кодыр пореыс сојас, сек вевтсб
шыбытбны станок пыщкас, сојанінсб весалбны да колбны сізі
воъб сојан сетавтбз.

31 серп. Бостсан пыббса вбрббд-
лытбм кормушка.

нужалбм јылыс вердчана дозјас бергалб стојкајасыс вырезјасбб
віббны зыртчбмсыс шынбвбј кбрт втулка тувјалбмбн.

Вердчан дозјас берббдчигас лолб кујм ногбн: Медвоъзаныс —
кодыр сіјб пбрббдбма калідорас, Мбдыс — сојан разбдтбзыс, а

Нбшта буржык вердчан доз вблі
інбма С. С. Јелењевскбј профессор-
лбн. Вбчбб тајб тбскыс 2,4 с. м. кы-
зыс лібб 3 см. куъа. Течас ногыс да
нждаыс сылбн тыдалбны татчб пук-
тбм серпасјас вылыс.

Вердан доз пыббсас сіјб ббрја до-
рышас внбйтчб шурупбн металіческбј
стержень $\frac{3}{8}$ дјума кбрт полосаныс, 120
см. куъа. Сылбн помјасыс 3 см. му-
нбны стержень дорыш сајоъыс. Тајб

көймөдүс — поре сојгас. Мөдүс лоомсө кутө вертушкаөн, кодөс тувјалөма станок дорышас.

Тажө вердчансө зев лөсыд весавны да мыскавны. Медым порејасыс мөдамөдүслы ез мешајчыны сојганыс, сывылө пуктысөө решетка, кодөс тувјалөма зир жылө вердчанін вестас вылысладорас станок пыщкөсөаныс. Порејасөс вердөм бөрын тајө решеткыс лептысөө да крукавсө крукөн.

Гырысжык порепіјанөс вердигөн вөбітчөны новлөдлана ворјасөн, кодөс позө пуктыны кытчө колө, пөскөтінаө кбт гіднаө. Быдмыс порејас сојоны зев азыма да шөкыда өбөдітөны мөдамөдсө, сыпөнда верданіјнас пыр торјөдсөоны да лөсөдөны мукөсө ногөн. Медса кокні вөчны таці: вор вөмөныс велдорсаыс тувјалөны планкіјас, вөчалөны торјөдөмінјас ворјас, кыці петкөдлөма 32-өд серпас вылын.

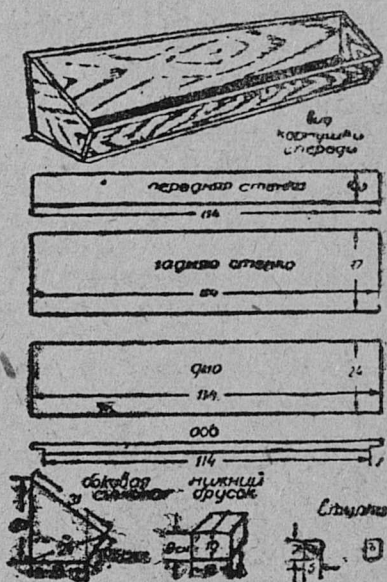
Порејасөс буржыка мөда-мөд діныс торјөдөм вылө вөчөны ташөм-жө вежөс.

Порејас лөбны торјөдөмаөс вежөсөн став туша кучтаыс. Тајө вежөсјасыс пуктысөөны вердчанінө верднысө лөзтөз.

Автоматическөј вердчанін жылыс вөлі петкөдлөма-нін вөчың.

Быд гідна діңө вөчавсөны порејаслы палөдчан ветлөдланінјас. Ташөм палөдчанінјасас зев бур вөчавны порејаслы гыжјасанінјас, кыці петкөдлөма 35-өд серпас вылын. Велдорја пошсө лөсөдөма пөлөн, медым вермісны гыжјасны быд пөлөс порејас.

Зев колана, поревізан гіднаыс кыңці, лөсөдны мөд торја гідна, кытчө торјөдчөны висөмөм да овмөсө вылө бөстөм порејас. Колө бөстны правілө пысди, шөкодыр оз ков пырыстөм-пыр пуктыны мукөд зөңвіца порејас діңө, а вөзвыв вічыштны ташөм карантіна оланінас вежон кујім, кытчөз оз бура төдмавны

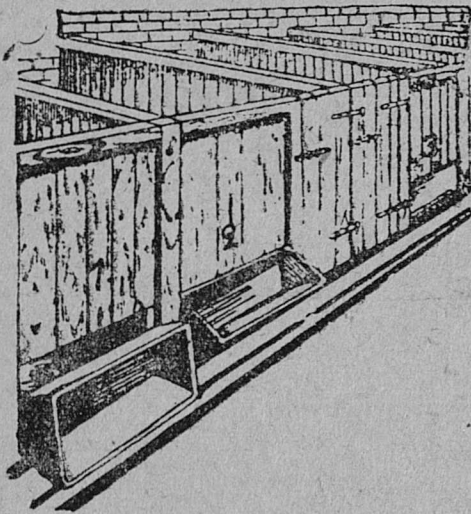
32 серп. Јеленевскөј ногөн вөчөмө кормушка.

зөңвіцаөсө-ө најө. Карантінын мед вөлі торја дөчөритыс порејас бөрсө, кодлы оз позө ветлөдлыны мукөд порејас діңті.

Быд поревізанін кыці позө колө шөкыджыка весавны, мыскавны да белітчыны. Пыржык гіднајассө мыскалөны быд вежөның өтіысөөн жөжсө, өшінјассө, вежөсјассө да вердчанінјассө. Мыскалөм бөрын вердчанінјас мавтсөоны күсөдөм ізвескаөн.

Гіднасё вонас белітоны 1—2-сөн. Белітоны ічвескаён, коді віжд став мікробсё стенјасыс і быдлаыс, тојјассё, гут кольјассё да с. в.

Порсјас пѡвсын-кѡ лѡб кушѡмкѡ вісѡм, вісыс порсѡ пырыс-тѡм-пыр торјѡдѡны карантінѡ, а сыбѡрын станоксѡ весалѡны да дезинфекціјаалѡны. Медвозын петкѡдѡны станоксыс кујѡдсѡ, волѡссѡ, сојан кольасјассѡ да ставсѡ сотны. Бур лѡб, сотны-кѡ нѡшта порыслыс уѣланін щітсѡ. Сыбѡрын станокыс мыскавсѡ

пуан пѡс ваѡн, буржык мыскавны-кѡ кунваѡн, а сыбѡрын кѡтѡдсѡ сулѡмаа сора-сѡн (1:1000) лѡбѡ 2 прѡчента креолін растворѡн, лѡбѡ 5 прѡчента карбаловка кісло-та растворѡн, а сыбѡрын беліт сѡ ічвескаѡн. Сіѣ-жѡ колѡ дезинфекціјаавны став кѡдлујсѡ, коді матысчылѡ вісыс порс дінѡ к Кушѡм-кѡ вісѡм раді-кѡ. аулѡ порыс сіјѡс колѡ гу-вны не ешажык 2 метра пыднаыс да кіскавны кусѡ-дѡм ічвескаѡн. Сіѣ-жѡ зев јона вітчісны колѡ кулѡм порсѡс гуавны нуігѡн, ме-дым не вісѡдѡны мусінсѡ кушѡм сурѡ пореномыс усѡмјасѡн да вірјаснас.

33 сєрп. Јелєневскѡј профессорлѡн кормушка.

ПОРСЈАСѡС КЫСКАЛѡМ ГРУНТѡВѡЈ ДА КѡРТТУЈЈАС КУѢА

Порсјасѡс грунтѡвѡј да кѡрттујјас куѢа нуігѡн некодыр оз ков кѡртавлыны. Медса-нін оз ков кѡртавлѡмнаѡ новлѡдлыныѡ бур пѣеменѡј рѡда порсјасѡс. Кѡрталѡмѡн новлѡдлїгѡн поѣб чегны кокјаснысѡ, вермас нужавны сѡнјасыс да коктѡммасны дыр кежлѡ усѡ зонвіѡалуныс. Сыыс кыңзі кыңзі-нѡ мї пондам велѡдѡны мевјѡдѡны порсѡ, кодыр заводїтам усласны сывылѡ гезјѡн, кѡр-талам сылыс кокјассѡ, пуктам тѣлегаѡ да гартлам гезјѡн, да уна кілометра сажѡ кыскам сіјѡс?

Кѡртавлѡмсыѡ—медса јона урѡсмѡ порысѡ, быд морт матыст-чїгѡн сіјѡ пондас шардлыны.

Порсјасѡс ѡтї-ѡтїѡн новлѡдлѡм вылѡ вѡчѡны со кушѡм клетка. медым не дојдавны, петкѡдлема 41-ѡѡ серпас вылын. Ѳтї ташѡм клеткаыс вермас служїтны немсѡ, не ѡтї ѡо порс поѣб новлѡд-лыны ташѡм клетканас. Унжык порсјасѡс новлѡдлїгѡн вѡчѡны тѣлегаѡ лѡбѡ доѡдѡ нарошнѡ, кушѡмжык арлыѡдѡс пондасны

новлӧдлыны порејасӧс, телега лѣбӧ доѣ нол пелӧсас тувјалӧны стојкајас бокјасӧ і велдорсӧ тувјавлӧны тӧсјасӧн. Кодыр кыскавгас порејасӧс, клеткасӧ бӧр косалӧны дај телегаыс мунӧ мӧд уж былӧ.

34-ӧд серп. Поре піјанӧс вердан кормушка.

Клеткасӧ вӧчӧм бӧрас зев бура колӧ відлавны ез-ӧ колъ сетчӧ кӧрттув помјас да мукӧд омӧль вӧчыејас тӧсјасӧс стојкајасас тувјавлӧм бӧрын. Колӧм кӧрттув вермас дојдны, шыкӧдныс племеннӧј бур порејасӧс. Порејасӧс јӧрттӧз клеткасӧ бура волсалӧны ізасӧн, мед порејаслы вӧлі небыд, мед ез дојмыны ветлігас тракӧдӧмыс. Жар пӧраб новлӧдлігӧн порејасӧс кіскалӧны туй вылас ваѣн. Тӧвса пӧраын клеткаас ӧшлӧны брезентјас лѣбӧ жоѣ волӧсјас кӧзыд тӧвла боксаыс да сетны унжык ізас медем порејас пырисны ізас пышкас.

Отка клеткаб пореӧс јӧртгӧн пунктӧны клеткасӧ гідна ӧзӧс воѣас да вӧтлӧны сетчӧ пореӧс дај пӧдлалӧны ӧзӧссӧ. Ӧзӧссӧ колӧ вӧчны мед лѣбӧ вевдорлаыс стојка пазјас кузаыс. Быд ташӧм клетка вӧчӧс њеыжыд вор, кодӧс вердігас пунктӧны клетка вылысаныс порелы ныр улас.

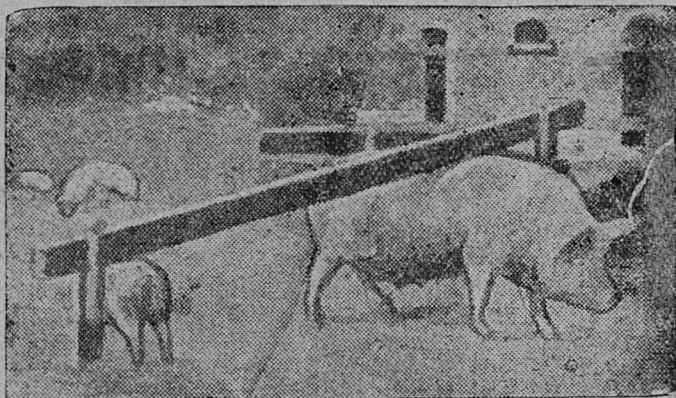
Гырыс порејасӧс телега былӧ пукеддігӧн, телегасӧ вайӧддӧны зік гідна ӧзӧс дорас сесса ӧтӧн-ӧтӧн лезӧны тајӧ клеткаас порејасӧс, бостӧны кык мортӧн бӧрзаыс і воѣаныс да нуӧны клеткаас. Оз ков бостны пореӧс некодыр бӧрја кокӧдыс, пореыд бӧрја кокјаснас сешӧм јон, мыј њекущӧм морт он вермы кутны сіјӧс дај лоӧ лезны пореӧс клетка ӧзыс вайтӧз. Белалӧм бӧрын ташӧм пукеддӧмыс мунӧ зев ӧдјӧн, кокыя і њекущӧм шумтӧг да порејасӧс дојдавтӧг.

Нуӧны-кӧ порејасӧс вагонӧ, секі воѣыв мӧдӧддӧны сетчӧ вӧчасыгӧс вагонас поссӧ вӧчны.

Племеннӧј порејасӧс новлӧдлігӧн, ылӧз нуӧгӧн порејасӧс вагонос торјӧддӧны вежӧсӧн шӧрӧдыс кык пельӧ ӧзӧсаныс вескыд і шујгавывлаӧ. Быд аслыс жырјӧс бара торјӧддӧны кык пельӧ.

Телегајасыс лезӧны зік вагон дорас да порејасыс пыртлыгӧсны ӧтӧк ӧтӧкӧн вагоно. Вежӧсјасыслӧн воѣа сѣенјасыс тувјав-

ёны порејасё пыртлём бёрын, воэвылыссё тувјалёны сёмын 12 удорја тёсјасё. Сыпонда порејасёс вагонё пукёёдигёи колё виёёдны, медем порејасыс ез четчыштны вагонсыс. Порејасёс жырјасас јёртигёи бёрјёны, кодјас воэвыв овлісны станокын, медем туж вылас најё ез коёасны.

35-ёд серп Порејаслы гжјасан часало

Кодыр ставё пукёёдавёс, секі воэвыв лёёёдём тёсјасыс вёёёны жажјас (нары) вагонса брусјас вылё. Тајё жажјасыс вёёёёны кыз тёсјасыс да етчё течёны сојан запассё да вольёс. Вагон шёрас пуктёны ыжыд бёчка лёбё пельса ва тырён да кык ведра. Сыыс кыңзі нуыслён колё мед вёлі: вёларос, зыр, пёнар да запаснёј сёјас, ыёыкыд суліја јодён лёбё креолён, лёзол раст-ворён, мед тужвылын дојмём порејаслыс дојмёмјасёс мавтны да быд порелы тырмымён ворјас кёрым-сёгавны. Зев колана бёстны нёшта сов кёрымјасёс солыштавны туж вылас, чер, кёрттувјас, вежёс кёсёмјасыс, томан медын игнавны вагонјасёс.

Ај порејасёс вагонјасын нубны торја клеткајасын. Њоёёдчыс еңјаслы пёјаныскёб пощёны торја вежёс, медем нёнасыс пёјанёс ез дојдавны мукёд гырыс порејасыс. Грунтёвёј тужас куэа новлёёдлёгёи порепёјанёс кыскалёны торја јашщёкјасын.

Кёрттуж куэа појездёи поэё порејасёс мёёёдны кызі багаж. Сы вылё клеткаыслён жожыс мед вёлі ежёма кёрт лёстён. Мёёёдчан станциясаыс колё телегафёрутны воан станцияас куэём кадё мунёс да куэём номера појездын, медем сёјё станцияас вётчысёсны.

Отё вагон вылё поре лыдсё бёстёны најё арлыд сертё да ылё-ё најё мунёны. Тёёёмыс, гырыс да нёшта тыра еңјасёс уна сёлёёдны отё вагонё оз поэ, татыс бурыд оз ло. Быд торја случајын поревёзыслы колё лыфёёны, кымын порёёс колё сёлёёдны отё вагонас, медем најё бура воёсны индёи местаёыс дај сёз-жё оз ло мшнтыны лёшнёј сём вагонсыс. Томжык 8-10 тё-

Гыжжасо вундавы ем нарошној чукла ножицјас, куъ воропабо. Вундалигѳн оз ков термасны, вѳчны терыба, бостны ѳтпырысеи вундыны коланінсѳ, а нѳжѳнѳкѳн. Оз пыр удајчы вундыя став гыжсѳ ѳтысѳн порелыс. Мукѳд дырјыс тајѳ нужалѳ кымын кѳ лунѳ, медса-нѳн ај порсјаслыс вундалигѳн. Термасны нѳтѳ оз ков. Порсылѳнкѳ дојмѳ либѳ сѳјѳ скѳрмас, буржык еиовтлыны да локиы сыдѳнѳ кымын-кѳ час бѳрын, либѳ мѳд лунѳ.

Зев уна вермас непријатност вѳчны порспіянлы шондѳи сотѳм. Оз ков вѳтлыны најѳс жар пѳраѳ, абу-кѳ пѳскѳтинаас шондыс сажѳдјас.

Омѳл кѳрымјасѳн вердѳмыс вермас лоны порсјаслѳн мыт, гырк јѳрмѳм

Јона опаснѳјѳѳжык порсјаслѳн вужана висѳмјас, кодыс колѳ кыцѳ верман вицны порсјасѳс. Тавылѳ колѳ чорыда тѳдны шравилѳ-ас:

1. Выл бостѳм порсѳс пуктыны мукѳм порсјас дѳнѳ ѳз поъ карѳнѳнын кујѳм вежѳн вицтѳг.

2. Оз ков лецны гѳдѳаѳ бѳкѳвѳј јѳзѳс, торјанѳн кодѳ жорсјас гѳгѳр вѳѳѳтѳѳ.

3. Мед ез вѳв керка гѳгѳрын вевтѳѳм убѳрнѳјјас, кытѳѳ порсјас вермасны вескавыны.

4. Порсјасѳс лецны вицтѳг вѳла вылѳ да керка гѳгѳрѳ ѳз поъ:

5. Кыъ вермыны бырѳдны шырјасѳс да крысајасѳс гѳдѳа гѳгѳрыс.

6. Гѳдѳајас кутны сѳстѳма, щѳкыдѳжыка мыскавыны, белѳтны да дезинфекціјаавны

7. Порсјасѳс нѳтѳ оз ков лецны овны ѳтлаын мукѳд тѳѳтѳѳ мѳд овмѳсса порсјаскѳд.

Матѳ гѳгѳрса крестанаыс-кѳ кѳсјѳны пѳлзујтчыны тырѳѳѳѳѳм вылѳ ајѳн, сек быд бѳксаѳ ескѳ буржык лѳѳ сѳктѳ востыны нарѳснѳ тырсѳѳѳѳн пункт, сетны сетѳѳ кымынкѳ ај порс, лѳготнѳј условјѳјасѳн. Новлѳѳдлѳгѳн вермасны вајны висѳмјас, кодѳ вермас цугны став ужсѳ.

8. Гѳдѳаын ужалысјас костын пыр нуѳдны разјаснѳтѳлнѳј уж вужам висѳмјас јылыс, да кыъ маыс вѳѳтчысны.

9. Гѳдѳаѳ пыранѳнас пуктыны кѳрт лѳстыс прѳтѳвѳѳ, кытѳѳ пуктыны торф, пѳлѳ пыъ, либѳ кыд тыра мешѳѳкјас да кѳскавыны најѳс креолѳн либѳ лѳзал раствѳрѳн.

Быд робѳѳѳјлы пырѳгас колѳ бура чышкыны тајѳ мешѳѳкас коксѳ, дезинфекціјаавны кѳм пыдѳссѳ.

10. Оз ков вердны порспіянѳс ул мѳс јѳлѳн, ветѳрѳнарнѳј врач щѳктытѳг.

11. Быд пѳлѳс висѳмѳн висѳмѳ бѳрын пырѳстѳѳ-пыр колѳ муны ветѳрѳнар-дѳнѳ да сылыс щѳктѳѳмјассѳ пѳртны олѳмѳ.

ПОРГАСЛӨН ГЛАВНӨЈ ВУЖАНА ВІСӨМЈАС

РОЖА ВІСӨМ ПОРГАСЛӨН

Рожаөн вісөны јонжыкасө томжык порејас 3 төлһесеан 1 арбсөз. Њонасысјас да гырыс порејас вісөмывлөны шоча. Тајө вісөмыс јонжыкасө ветлө жар пөраын, а төвса да арса пөраын овлө шоча.

Рожа вісөмыс шусө зев посні мікробјасөн, зев віңолөс, оз коомыны, оз кувны, шонді југөрөн да оз сісмыны. Тајө мікробјаснас зараңтөм пөскөтінајасыс дыр кежлө колөны өпаснөјөс порејаслы. Порејас вісөмы рожаөн сојанјасеан, васаң дај вермө ны вісмыны дојмөмынјас пыр. Мерјонасө пасөдөны рожасө вісыс порејас, а нөшта-һин јона кулөм шөјјас. Рожа помыс кулөм да гуавтөм поре шөјјас, кодыр сіјөс кыскалөны хіщнөј лебачјас да понјас, вермас пөскөтінасө вісөмдны зев паскыда. Порејас вісөмы-і шырјас помыс.

Рожа овлө кујім пөлөс: 1) крапівнөј ліхорадка, 2) јос скоро-течнөј форма, 3) хроніческөј форма.

Крапівнөј ліхорадка дырјі, вісөм бөрас 1-2 лун мысҗи кымын, порсылы вылас кістө гөрд чутјас, һеуна кучік вылас болдыштөма-код. Мукөд дырјыс тајө чутјас вылас артмөны ва больјас, кодјас потласөны да најө местаөд лөө лөм. Унжыкысө чутјасыс лөоны морөсас, өпіна вылас, гољаас да ордлыјас вылас секі поре-ыд оз сој, тірзө да шөккыда јуд. Мукөддырјыс восө. Гөра чутсө-кө лічкыштан чуннад, сеті зев јона жеждөдлас, но чунтө бөстөм бөрын бөр зев регыдөн гөрдөдө.

Јос формаа рожаөн вісөмы зев регыдөн, пырөны волөс пыщ-кас оз сојны, тірзөны, температураыс лыбө 41-42°с сінјасыс гөрдөдөны да јона петө сінваныс, пыктөны сінлапјасыс, первој јөртас гыркнысө, а бөрвылас бөстө мыт. 2 лібө 3 лун кежлө вісөмы кістө гөрд чутјас, а сыбөрын лөзов гөрд чутјас.

Рожа помыс кулөмјас лөоны 3-4 лун бөрын. Вісөмыс-кө һужа-лас 4-5 лундз, секі тащөм порејасыс бурдасны бөр. Рожа помыс кулөны 55-75 % вісыс порејасыс.

Хроніческөј формаө рожа вужө јос формаа вісөм бөрын. Бурдөм бөрын, 4-6 вежон мысҗи, порсыс дыгдө сојнысө, омөлтчө, тірзө, лөоны гырк пыщкөс јөртөмјас, бөстө мыт, зев сөкыда лөладө, омөлтчө, дај кулө.

Рожа вісөмыс відчысан мерајас індысөны воэвыв правілөјасын.

Сетчө-жө пырө воэвыв предохранітелнөј сывороткаөн пісті вөчөм, но сылөн выныс сөмын олө 2-2¹/₂ вежон дыра.

дыржык олө дај буржык, сіз шусана, сімулантнөј пістіалөм. Порсылы вір пыщкас сыворотка лөчөм бөрас, лөдөны рожа посні культурајаслыс бактеріјассө. Тащөм комбінаціјаа пістіалөм бөрын порејас рожаөн оз вісмыны 4-6 төлыс гөгөр.

ПОРЄЈАСЛӨН ЧУМА ВІЄӨМ

Чума вієөм зев полана порєвізан овмөсјасын, чума помыс-міјан сојузын быд воө кулө зев уна порє. Віємөны сінмөм ад-зытөм мікробјасөн. Вікробјасыс вієыс порєлөн олөны асмогас, вірас, кузас да с. в. Порєјас віємөны сојанјас пыр. Бурдөм порє-јас ыкөкөдыр чумаөн оз-нын віємыны.

Чума вієөмсө торјөдөны нөл пөлөс вылө: 1) чістөј чума, 2) лөгочнөј, 3) кішечнөј да 4) смешаннөј.

Чістөј чумаөн віємігөн, порєјаслөн вошө сојны колөмыс, оз ло долыд, зу єыс сувтө, лөбны унзілөг. Сінјасыс өрөсөдны нырсыс мөдас віјавны, туша вылас кістө дај лөбны јазвајас пель-јасас, кокјасыс, піғанас дај кыв вылас. Віємыны заводітігас јөрт-тө гырк пыщсө, коді бөрвылас вужө зев јона мытітөмө, мукөд дырјыс вірөн.

Чумаөн зев јона вієігөн вієөмыс нужалө 2—4 лунөз, өмөл-жыка вієігөн 7—12 лунөз да унжык.

Чумаөн вієігөн порєјас зев кокніа віємөны мукөд вієөмја-сөн-і, да најө-кө сөкыда лолалөны, кыздны, сек чумаыс вужө лөгочнөј вієөмө.

Брушнөј форма дырјі вешласөмөн кор јөртө гырк пыщсө, а кор јона мытітөдө зев јона өмөлтчөдө порєјасөс, да кулөны 2—4 вежондн.

Порєјаслөн-кө кутас лоны лөгочнөј да брушнөј нога чума вієөмыс, сек тајө вієөмыс шусө смешанөј вієөмөн (лөгочно-кі-шечнөј).

Сурі-кө овмөс пөвсө чума вієөмыс первој-на, порєјас зев јона кулалөны—80--90% -дз: Овмөсас-кө вөвлі-нын чумаыс, куломјас лөбны ешажык 50% гөгөр, лібө ешажык.

Чума віє өмсө лекарствөјасөн лечітөмыс абу ыкөкущөм пөл-за. Пырыстөм-пыр чумаөн вієөм бөрын, колө корны ветерінар-нөј врачөс.

Амеріканечјас мыј вермөмыс щөктөны вөчавны чумалы па-ныда пістіјас.

ПОРЄЈАСЛӨН ЈАШЩУР

Кыз-і мукөд пөлөс скөтлөн, сіз-жө-і порєјаслөн овлө јаш-щурөн вієөм. Тајө вієөмыс вывті вужана да зев өдіө віємөны став порєыс гіднасыс.

Тајө вієөм помыс гырыс порєјаслөн кулөмыс 1000 ныщкыс-сөмын 2-3 порє.

Порєјас віємөны вієыс порє дулјасыс сурөм мікрөбөн сојан да јуанјас пыр. Нөнасыс порє-піјан вермөны віємыны јашщурөн вієыс мөс јөвјасан.

Вієөмын медтөдчана торјыс сіјө, мыј порєјассө зев јона тірчөдө, најө оз сојны, вомкалічјасыс да піғанјасыс зев јона гөрөдөдөны, вомсыс пыр лувгө дуллыс. 2-3 лун бөрті кывјас, пі-

анјасас, парјас, ныр номас да гыж костјасас лобны гадјас, код-
јас потласобны да лобны јазвајас. Сыпонда најо пондасны чотны,
а госвжык порејаслѳн мукѳѳдырјыс усѳ став гыжјыс.

Віеыг порејасѳс колѳ вердны небыд, кѳчер сојанѳн, шѳкы-
жыка ѳетны сѳстѳм ва да унжык кос волѳс. Јазвајасѳ мыска-
лѳны 2-3 прѳчента карбаловѳј кіслота, борнѳј кіслота, тапн,
квасцы растворѳн да с. в.

Медым віѳѳмыс дыр ез нужав порејас пѳвсын, јаштурѳн
віѳмігѳн поревізыыс пыржык ачыс віѳмѳѳѳ став зѳнвіѳа поре-
јасѳѳ віѳме порејас дуллѳн.

ТУБЕРКУЛОЗ

Туберкулѳѳн віѳмѳны порејасыд меда јонасѳ туберкулѳѳѳн
віѳыс мѳс јѳвјассан. Туберкулѳѳлѳн мѳкрѳјасыс кулѳнн пуѳѳ-
ѳѳмѳн да 5 прѳчента карбаловѳј кіслота растворѳн.

Порејаслѳн легѳчнѳј нога туберкулѳез овлѳ шѳча, унжы-
кысѳѳ туберкулѳезѳн віѳмѳны кішкаыс да лыјасыс сурса лыс,
ордлыјасыс, а сіѳжѳ-і мукѳѳд трубчатѳј лыјасыс.

Легѳчнѳј туберкулѳѳѳн віѳігѳн порејаслѳн овлѳ зев сѳкыда
віѳѳдана кызѳм. Порѳыс сојѳ бура, но оз шѳг, а омѳлтѳѳ. Кѳш-
ечнѳј туберкулѳѳз дырјі порејасыс пыр мытѳѳѳны, лыѳ гыркыс
јѳрмѳ. Некушѳѳм помкатѳг омѳлтѳѳны. Бурдан дорыс најѳ мы-
тѳѳѳны коставлытѳг, асмогыс лѳѳ зев дука.

Визывжык порѳлыг туберкулѳѳѳтѳ тѳѳдны зев сѳкыд сы понда,
мы јона тѳѳчанјасыс сылѳн некушѳѳм абу. Медѳа тѳѳчана тор-
јыс сіјѳ—порѳыс зев бура сојѳ, но пыр омѳлтѳѳ.

Порѳлы веекалѳм туберкулѳѳѳлѳн мѳкрѳјасыс віѳмѳѳѳны
сіјѳс, віѳан інас артмѳны поснѳіѳік руд гѳрѳѳјас кодјас, бѳрвылас
пѳрѳѳны рыемѳм чукѳрјасѳ.

Туберкулѳѳѳн віѳыс порејасѳс неководыр оз лечѳты, Неку-
шѳѳм мерајас ѳнѳѳ оз прѳмітавѳыны віѳѳмлы паныд.

Вѳѳана мерајас пыѳѳѳ лѳѳны—гырыс скѳѳтлыг зѳнвіѳѳал усѳѳ
віѳѳм, порејіјанѳс вердны зѳнвіѳѳаа бур мѳс јѳлѳн, віѳны бур
поре віѳан гѳѳнајасын, кыѳ вермыны јѳнжыка леѳлывлѳмнѳ вѳѳа
вылѳ сѳстѳм сынѳѳѳ.

ТРИХІНОЗ ПОРЕЈАСЛѳН

Трѳхіноз—порејаслѳн віѳѳм, кодѳ артмѳ торја гѳгрѳс трѳхіна-
ѳн шусан глістѳн. Порѳыс кыѳѳі тајѳ віѳѳмыс нѳшта ем канјас-
лѳн, понјаслѳн, крысајаслѳн, шырјаслѳн, а сіѳ-жѳ-і мортјаслѳн,
сы вѳсна сіјѳ зев ѳпаснѳј. Медым јѳнжыка сѳвмыны—трѳхіналы
колѳ мунны кык пемѳс пыр. Овлѳ кык пѳлѳс—гырыс порејас-
лѳн кішечнѳј взрслѳј да мышечнѳј неполовозрелѳј.

Кішечнѳј трѳхіна еѳлѳн куѳтаыс 3—4 мм, а ајыс 1/2 мм куѳа,
мышечнѳј трѳхінаыс нѳшта-на жѳныд—0,1 мм-ган 1,8 мм.

Медым быдмыны паскавны тріхіналы, колё воэыв сурбдчыны сіјо пембосылы мускулас, кёні тріхінаыс олё, а бөрвылас сојан лусанін каналас мбд пембослы.

Тріхіналён паскалёмыс мунё со кызі. Порыс шуам сојас тріхінабн вісые крысаёс лібб шырёс јайскбд шдщ ылыштё і мышечнбј тріхінасб. Гырк пыщкас, желудочнбј сокјас вліјаньббн најб мезмбны капсул пыщсыс, кёні најб влі олбны да 30—40 час ббрті лобны сбвмбм глістјасбн. Кішка пыщкас тріхінајас совокуплајтбны да енјасыс заводітасны паскбдны сені асыныс рбднысб. Вајбны зев уна 1500—2000-бз. Рбдјоны најб зев ббдјб. Кујім вежон ббрын енјасыс і ајјасыс кулбны.

Выл чужбм тріхінајасыс кішка кучік пырыс піскбдчбны порсы мускулјасас да сені ветлбдлбм ббрас најб поздысбны бтвместаб дај быдмбны. Быд тріхіна гбгбр артмб (капсул).

3—4 вежон ббрын тріхіналён быдмбмыс помасб да сіјб гартыштбб комокб. Квајтбд тблыс вылын капсулас пондас чукбрмыны ізвескалбн солысті вобнжынјбн кежлб гбгбрбок лбб ізвестка мешбк пыщкын. Но ајбн тріхіналён олан ногыс оз торксы, а вермб овны уна воэз да мортыс-кб сојас путбг лібб жарітбг јасб тащбм порыслыс, секі морт гырк пыщкын сіз-жб најб кутасны паскавны, кызі-і овмбдчсны поре гырк пыщкын да вылыс рбдјбдасны зев унабс.

Мортбс, тріхіна сурбм ббрын кымын-кб лун мысті, бостб мыт вісбм да гырк пыщбб пондас орјбдлыны. Тајб мытыс овлб сещбм јона, мыј тріхінозсб секі унаыс шулывлбны холера вісбмбн. Кішкаыс мускулјасб вујігбн зев јона пондасны мускулјасыс вісны, пондас кынтыны, морт омблтбб. Медса јона вісббб нолбд вежонас. Воэывжык-кб вісыыс оз кув сыббрын заводітб бурбдны, но веж-жб нем кежлас колб жеб організма.

Порејас тріхінозбн вісбны омблжыка да кулбмјас тајб вісбмыс овлбны зев шоча.

Тащбм ыжыд опасностъ вбсна, некор оз ков лезны поре јасб сојбм вылб бура ветерінарнбј врачбн відлавтбг.

ПОРГЈАСЛbН ФІННОЗ

Тајб вісбмыс овлб порејаслбн-і мортјаслбн. Артмб тајб морт (гліст) ковсан, кодбн порелы вужбм борын вісбм порыс.

Ковјыс овлб мукбдыс 4—6 м. куэаос. Ныыжыд јура, јурас ем уна кручокјас. Тушаыс торјбс-торјбс 300-бз. Выл торјасыс артмбны јурла дорсаыс. Кымын ббжлаыс сымын најб пбрысбб да ыжыдбс. Остаткі 50—70 вежбс костјасыс вермбны-нн паскбдны асыныс рбднысб. Ем најб пыщкын зев уна посніфік колкјас. Тајб колкјасыс кісмбм ббрас петбны асмог сорнас. Колкјасыс зев чорыд ышабс, да зев дыр најб оз кувны пбскбдјнаб вескалбм ббрын, ва, турун да мукбд кбрымјас пбвсын.

Мујас вылыс сурбм мортлыс асмогсб порејас сојбны да сыкбд шдщ ылалбны посніфік солітера колкјассб.

ветврачыс ез вѳв, секі колѳ меставывса ветврачагыыс ескѳд-нас, мыј сіјѳ местаыс благополучнѳј, сесса тајѳ ескѳдпасыс — страхѳвѳј талонскѳд мѳдѳдѳѳ страхѳвѳј контораас.

Плѳменнѳј порејаслы дон пунктѳн-кѳ вѳлі меставывса ветврачыс, сек ескѳданпас сетѳмыс абу быт, секі ветврач пасјѳ поре вѳдлалан актас.

9. Быд страхујтѳм порелѳн мед вѳлі кущѳмкѳ пас, медым поѳіс пыр торјѳдны порејасѳс мѳда-мѳд дѳнсыс.

10. Кущѳм местајасын вермас лоны чума лѳбѳ рожа вѳгѳм, порејаслы, кодјасѳс страхујтѳма, мед вѳлі нуѳдѳма висѳмлы паныда прѳвѳвкајас госстрах кывкутѳм улын, лоѳ-кѳ кулѳмјас прѳвѳвкасѳ вѳчѳгѳн.

БЕКОН ВЫЛѳ ВЕРѳАН ТОМЫНЫК ПОРЕЈАСѳС СТРАХУЈТАН УСЛОВІѳ

1. Том порејасѳс страхујтѳм муно сѳмын сіјѳ рајѳнјасын кѳні ужалѳны бекон прѳизводство нуѳдыс органѳзаціјјас.

2. Страхујтѳчыны гырыс англѳјјаса рѳда том порејас да места-вывса порејас. Англѳјјаса бур културнѳј рѳдакѳд вѳрѳн сорѳм-јас, кодлѳн ем-нѳн 28 кг сѳкта.

3. Страхујтѳчыны инѳѳм кад сертѳ порспѳјанѳс 4-саы 10 тѳлысѳѳ.

4. Страхујтѳчыны 2 тѳлыс кежлѳ не ешажык да 6 тѳлысыс не дыржык кежлѳ сы сертѳ, кущѳмжык сѳктаыс вѳлі страхујтѳ-гас.

5. Шѳркодѳдем сѳкта соѳѳмсѳ тѳлысѳн щѳгѳдан порејаслы бѳстѳѳ 12 кілограм.

6. Страхујтѳм вылѳ бѳстѳгѳн да страх вылѳ урчѳтѳм срокјас да убыткајас арталѳм вылѳ лѳѳѳдѳѳ со кущѳм таблица сѳкта вежласѳм вылѳ:

Урчѳтѳм сѳктајас поре- спѳјанлѳн (кг) страхујтѳгѳн.	ѳѳи порелѳн шѳркодѳдем сѳкта страхѳвѳј сѳм сетѳм вылѳ (кг)	Вынѳѳѳѳм страхујтан срок тѳлысјасѳн
28-саы 40-ѳѳ	34	6
40,1 „ 52 „	46	5
52,1 „ 64 „	58	4
64,1 „ 76 „	70	3
76,1 „ 88 „	82	2
88,1 „ 100 „	94	—

7. Порелѳн сѳктаыс щѳгѳѳѳм бѳр кежлас (фабрикаас сетѳ-гѳн) инѳысѳ возыв (страхујтѳгѳн) вѳлѳм шѳркодѳдем сѳкта до-рас соѳтысѳѳ 12 кг. быд тѳлыс вылѳ страхујтѳм став срок кеж-лас.

8. Страхујтѳм дѳныс инѳысѳѳ $\frac{3}{4}$ мында сулалан дон сертѳыс дон лѳѳѳдѳгѳн тѳдвылѳ бѳстѳѳ шѳркодѳдем сѳктаыс кодѳ порелѳн лоѳ фабрѳкаѳ сетѳгѳн да ѳѳи кілограмм ловја јѳ вылѳ дѳныс, кодѳс јѳѳѳѳѳма матѳ гѳгѳрса беконнѳј фабрѳкаѳн.

9. Страхөвөй преміяыс артавө сувтөдөм страхөвөй суммаыс страхутөм төлыс лыд сертыс (тариф ставка сертыс лыддөмөн) $\frac{7}{12}\%$ страхутөм кадсас быд төлысыс.

10. Страхөвөй вознаграждөно артавө кулиг кежлас шөркоддем өктасө төдвылө боетөмөн, код артмө — страхутигас вөлөм шөркоддем өкта днас содтысө 12 кгр, страхутөм быд төлыс вылө.

11. Заразньөй висөмжасыс кулөмыс (чума, рожа, септөцемий) госстрахлөн кывкутөмыс заводигчө көкжамыс лун мыстө страхутан лунсаыс арталөмөн.

СОДТӨД

Колана инструментјас да лекарьствојас
порөјас оланинө.

Порөјасөс пасјавны клөшци.
Кок гыжассө вундавны ножич.
Порөлыс пинјассө куртчавны
щөщыд дора клөщци.
Кружка Есмарха.
Спринцовка.
Гермаха јем вурөсјасө.
Шпрца 2-5 грамма.
Кујим скалпел (јое јыла пугов-
чатөј да брушистөј.)
Пинцет.
Градусник.
Јод.

Лизом лөбө керолин.
Јодоформ.
Марганцевокислыј калиј.
Каломель.
Глауберовөј сов.
Вацелин борнөј дај прөстөј.
Бинт, вата.
Пиоктанин.
Руд ртутнөј маж.
Фенатурат.
Веж мајтөг.
Галланскөј сажа.

ЈУРИДАЛЫГ

Листбок.

Поревізомлөн коланлун	3
доходнѳ да убыточнѳ поревізом	6

Поре пѳрѳдајас.

Англіјскѳј посні јежыд поре рѳд	8
Англіјскѳј гырыс јежыд порејас	—
Англіјаса шѳркоѳ-јежыд рѳд	13
Англіјаса шѳркоѳ сѳд порѳда	14
датскѳј да немечса порејас	15

Рѳд паскѳдѳм.

Англіјаса порејасѳс прѳстѳјјаскѳд сорлалѳм	18
Промышленнѳј да бур рѳда поревізом	20
Племеннѳј ај пореѳс бѳрјѳм	—
Порејаслѳн пышјалѳм	24
Тыреѳдчѳм	26
Кушѳм кадын порејасѳс лезны тыреѳдчыны да кымын емѳс сетны ај порелы	28
Кушѳм пѳра буржык вајсѳмлы	30
Порејасѳс пасјалѳм	31
Енјасѳс вајсыны лѳсѳдчѳм	33
Вајсѳм да воzza дѳзѳр порепіјан бѳрса	36
Вајсѳм поре бѳрса дѳзѳр	40
Порепіјанѳс быдтѳм	41
Порепіјанѳс козѳм	47

Верѳдѳм.

Верѳдѳмлѳн подулыс	49
Порејаслы кѳрымјас	53
Туа кѳрымјас	53
Корнеклубнеплоѳјас	—
Јѳв да сыыс вѳчѳм прѳдуктајас	54

Техніческөй производстволөн коласјас	55
Пөжасанінса да столөвөјса шыбласјас	56
Грубөй көрымјас	59
Скөтпомыс бөстөм көрымјас	—
Пөскөвіна	60
Көрым заптөм да поре вердан правілөјас	64
Көрым лөсөдөм	65
Ај поре візөм да вердөм	73
Порејасөс щөгөдөм	74
Бекөна щөгөдчөм	75
Жынывыјө гөса вылө вердөм	77
Гөс вылө вердөм	—
Щөгөдан порејас бөрсө дөзөр	79
Порејаслы өланінсө лөсөдөм	80
Порејасөс кыскалөм грунтөвөј да көрттујјас куға	87

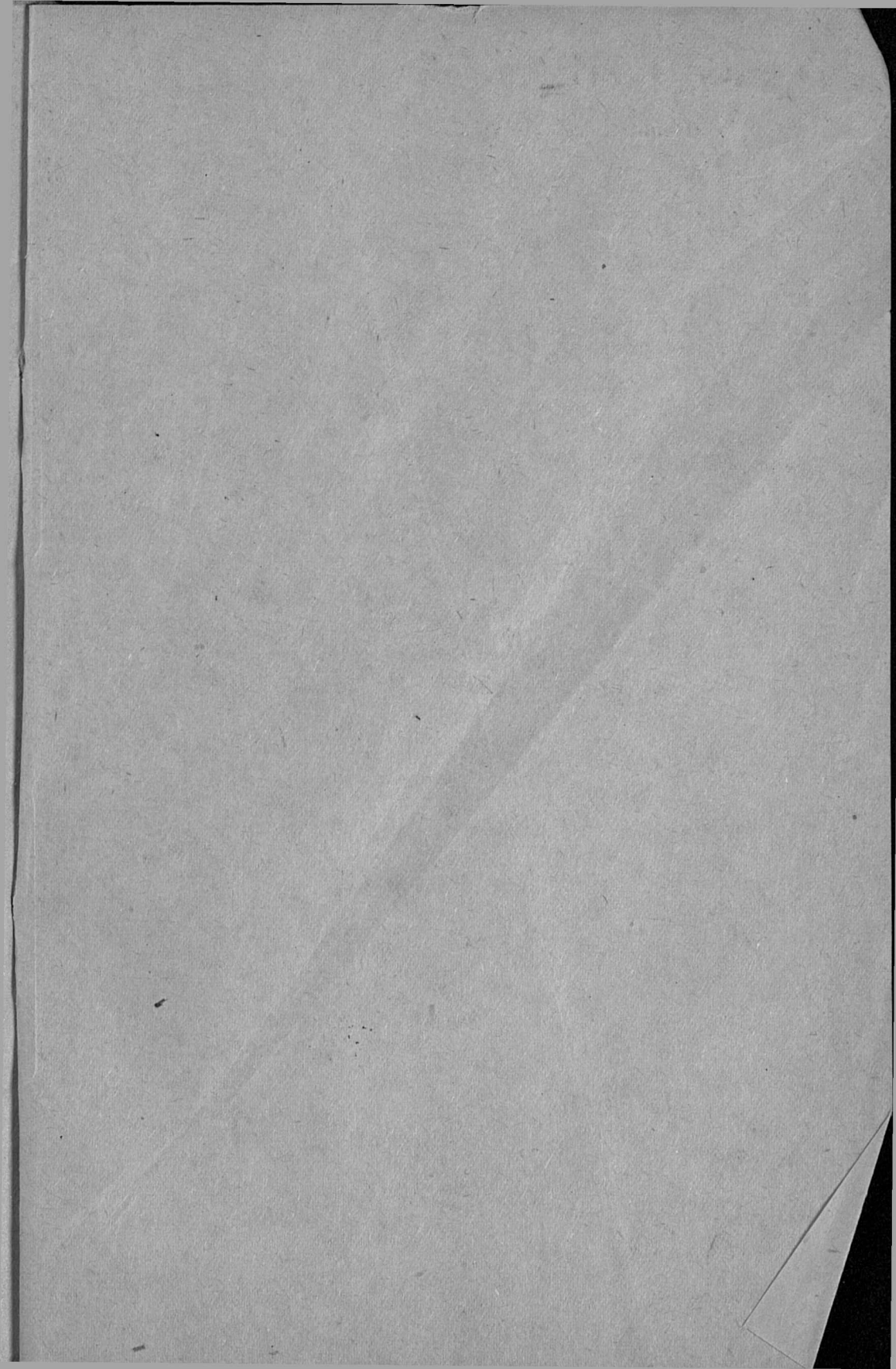
Порејаслөн вісөмјас.

Кығи візны порејасөс вісөмөыс	90
---	----

Порејаслөн главнөй вуғана вісөмөјас.

Рөжа вісөм порејаслөн	92
Порејаслөн чума вісөм	93
Порејаслөн јашщур	—
Туберкулез	94
Трїхіноз порејаслөн	—
Порејаслөн фінноз	95
Порејасөс страхујтөм	96
Гырыежык порејасөс страхујтан условіјө	—
Бекон вылө вердан порејасөс страхујтан условіјө	97
Содтөд	98

Инд. № 3578

39586

донье 1 м. 20 ур

Коми-3

3-1362